

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

МУНТЯН СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 342.922

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Мунтян С.М.

**Науковий керівник: Дрозд Олексій Юрійович, доктор юридичних наук,
професор**

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Мунтян С. М. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2025.

Дисертацію присвячено визначенню адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, а також формулюванню перспективних напрямів правового регулювання зазначеної діяльності з урахуванням ризиків і загроз останній.

У дослідженні визначено коло публічно-правових відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження. Запобіганням і протидією правопорушенням у сфері економічної безпеки визнано закріплену на нормативно-правовому рівні сукупність дій уповноважених державою суб'єктів, спрямованих на недопущення вчинення будь-якого виду правопорушень у сфері функціонування економічного сектору держави, здійснення реагування на потенційні та реальні загрози цьому сектору, що можуть мати як зовнішній, так і внутрішній вияв, усунення та подолання негативних наслідків у разі вчинення правопорушень у цій сфері, що здійснюють задля забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави.

Сформульовано поняття та окреслено види ризиків економічній безпеці України. Останні класифіковано за такими критеріями: 1) сфера їх вияву: виробничі; демографічні; енергетичні; зовнішньоекономічні; інвестиційно-інноваційні; макроекономічні; продовольчі; соціальні; фінансові; 2) ступінь вияву: незначні; небезпечні; особливо небезпечні; 3) дія в часі:

короткострокові; середньострокові; довгострокові; 4) походження: внутрішні та зовнішні.

Розкрито завдання, окреслено принципи й виокремлено напрями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Завдання щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки розподілено на три групи: 1) загальні; 2) спеціальні; 3) завдання, що виконують окремі суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Визначено принципи запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, якими запропоновано розуміти об'єктивізовану в приписах чинного національного законодавства сукупність керівних, основоположних засад та ідей, які визначають загалом вектор діяльності уповноважених державою суб'єктів щодо здійснення діяльності стосовно запобігання та протидії правопорушенням у вказаній сфері суспільного життя, а також вказують на особливості реалізації окремих напрямів такої діяльності.

Класифіковано принципи запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, а саме: 1) загальні: верховенство права; законність; рівність; гласність, прозорість і відкритість; 2) спеціальні: оперативності; безперервності; комплексності; ефективності; пропорційності; поєднання єдиначальності й колегіальності; превентивної активності.

Нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, розподілено залежно від їх юридичної сили на такі: 1) Конституція України; 2) міжнародні договори України: які визначають загальні питання забезпечення функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин; які регламентують питання зовнішньоекономічних відносин України; дія яких спрямована на запобігання та протидію правопорушенням як у сфері економічної безпеки, так і тим, що дотичні до неї; 3) закони України: які регламентують загальні питання економічної безпеки держави; які регламентують певні особливості функціонування

вказаної сфери суспільних відносин; дія яких спрямована на запобігання, протидію й усунення загроз економічній безпеці держави; які стосуються найрізноманітніших питань забезпечення економічної безпеки держави; акти кодифікованого законодавства, які регламентують питання забезпечення економічної безпеки; 4) підзаконні нормативно-правові акти.

Виокремлено такі структурні елементи системи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: 1) загальнодержавні суб'єкти – Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України; 2) органи судової влади; 3) правоохоронні органи зі спеціальним правовим статусом – Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань та органи прокуратури; 4) центральні органи виконавчої влади – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, для яких запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з пріоритетних напрямів їхньої діяльності.

Доведено, що особливе місце в системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки посідає Бюро економічної безпеки України, що обумовлено такими обставинами: 1) правовий статус як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки визначено на рівні окремого спеціального закону України; 2) протидія та запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки є основним напрямом його діяльності; 3) проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень в цьому напрямі є основними функціями вказаного суб'єкта; 5) діяльність останнього щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки спрямовується та координується безпосередньо Кабінетом Міністрів України; 6) на рівні спеціального закону України закріплені гарантії незалежності останнього як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Названо характерні ознаки адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, на

підставі чого сформовано авторське бачення сутності цієї категорії. Здійснено класифікацію адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки за найбільш вагомими критеріями, серед яких – наслідки реалізації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, з урахуванням чого вони розподілені на правотворчі та процедури правозастосування. Наголошено на важливості правотворчих адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Як критерій класифікації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки обрано напрям їх реалізації, що надало можливість серед них назвати контрольно-наглядові, регулятивні, дозвільні, реєстраційні та юрисдикційні процедури. За напрямом забезпечення діяльності щодо запобігання та протидії правопорушення у сфері економічної безпеки адміністративно-правові процедури розподілено на ті, що пов'язані із здійсненням кадрового, матеріально-фінансового, інформаційного забезпечення функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин. Залежно від кількості суб'єктів здійснення адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки останні розподілено на ті, що здійснюються відповідним суб'єктом одноособово та ті, що здійснюються у межах взаємодії суб'єктів даних суспільних відносин. Підкреслено важливість і комплексний характер взаємодії суб'єктів запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки, зокрема її вирішальний вплив на належне й ефективне здійснення всіх з наведених вище адміністративно-правових процедур.

Виокремлено адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Розкрито зміст адміністративних процедур запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки. Доведено, що останніми доцільно розуміти

об'єктивізований в адміністративно-правових приписах комплекс дій уповноважених державою суб'єктів, які реалізуються за окремими напрямами задля забезпечення національних економічних інтересів завдяки прийняттю відповідних рішень щодо запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері. Останні класифіковано за такими критеріями: 1) наслідки їх реалізації – правотворчі та процедури правозастосування; 2) напрями їх реалізації – контрольно-наглядові, регулятивні, дозвільні, реєстраційні, юрисдикційні; 3) напрями забезпечення – кадрове, матеріально-фінансове, інформаційне забезпечення; 4) кількість суб'єктів їх здійснення – одноособові й ті, які здійснюють у межах взаємодії.

З'ясовано особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, а саме: має наслідком підвищення ефективності діяльності суб'єктів такої взаємодії; спрямована як на забезпечення національних інтересів, зокрема національних економічних інтересів; відбувається в межах діяльності численних суб'єктів, які мають різносторонній правовий статус; потребує ефективної координації спільних зусиль; може здійснюватися як на національному, так і міжнародному рівнях.

Сформульовано перспективні напрями розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці з метою запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Констатовано необхідність вжиття термінових заходів у частині розвитку такого законодавства, першим з яких слід обрати його систематизацію. Визначено сутність та особливості систематизації законодавства, а також способів його здійснення. Підкреслено, що найбільш ефективним способом систематизації адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці є його інкорпорація. Наголошено на необхідності підвищення ефективності санкцій за вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки. Констатовано потребу у всебічному впровадженні ризик-орієнтованого

підходу, а також розвитку правових засад функціонування електронних систем управління ризиками. Доведено значущість законодавчого забезпечення прозорості адміністративних процедур у сфері запобігання та протидії правопорушень у сфері економічної безпеки, що дозволить уникнути корупційних ризиків і зловживання з боку уповноважених державою суб'єктів. Як окремий захід розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці вказано на необхідності підвищення ефективності нормативно-правової регламентації суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Підкреслено важливість імплементації в національне законодавство визнаних світових стандартів виявлення та усунення ризиків економічній безпеці, зокрема впровадження рекомендацій FATF.

Ключові слова: економічна безпека, ризики, запобігання правопорушенням, протидія правопорушення, адміністративно-правові інструменти, адміністративні процедури, нормативно-правові акти, система суб'єктів, Бюро економічної безпеки України, форми взаємодії, напрями, адміністративне законодавство.

SUMMARY

Muntian S. M. Administrative and Legal Framework for Preventing and Counteracting Offences in the Field of Economic Security. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

The thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Juridical Science in speciality 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2025.

The thesis focuses on defining the administrative and legal framework for preventing and counteracting offences in the field of economic security, as well as on formulating promising areas of regulating these activities with due regard for the risks and threats to the latter.

The study determines the scope of public law relations with respect to prevention and counteraction to economic security offences as an object of administrative and legal research. Prevention and counteraction to offences in the field of economic security should be understood as a set of actions of state-authorised entities defined at the regulatory and legal level aimed at preventing any kind of offences in the functioning of the economic sector of the state, responding to potential and real threats to this sector that may have both external and internal manifestations, eliminating and overcoming negative consequences in case of offences in this field, implemented to ensure the proper status of the state's national economic interests.

The concept and types of risks to the economic security of Ukraine are formulated. The latter are classified according to the following criteria: 1) the scope of their manifestation: production; demographic; energy; foreign economic; investment and innovation; macroeconomic; food; social; financial; 2) the degree of manifestation: insignificant; dangerous; especially dangerous; 3) the effect in time: short-term; medium-term; long-term; 4) origin: internal and external.

The tasks of prevention and counteraction to economic security offences are disclosed, as well as the principles and areas outlined. The tasks of preventing and combating economic security offences are divided into three groups: 1) general; 2) special; 3) tasks performed by individual actors of preventing and combating economic security offences.

The principles of prevention and counteraction to economic security offences are defined, which should be considered as a set of guiding, fundamental principles and ideas objectified in the provisions of current national legislation which determine the overall vector of activities of the actors authorised by the State with regard to prevention and counteraction to offences in this field of public life, and also indicate the specifics of implementation of certain areas of such activities.

A classification of the principles of prevention and counteraction to offences in the field of economic security is proposed as follows: 1) general: the rule of law; legality; equality; publicity, transparency and openness; 2) special: efficiency; continuity; complexity; effectiveness; proportionality; combination of sole authority and collegiality; prevention.

The classification of legal regulations governing the issues of ensuring economic security depending on their legal force is formulated as follows: 1) the Constitution of Ukraine; 2) international treaties of Ukraine: those which define the general issues of ensuring the functioning of the field of social relations under study; those which regulate the issues of foreign economic relations of Ukraine; which are aimed at preventing and counteracting offences both in the field of economic security and those related to it; 3) laws of Ukraine: regulating general issues of economic security of the state; regulating certain features of the functioning of this field of social relations; which are aimed at preventing, counteracting and eliminating threats to the economic security of the state; that relate to various issues of ensuring the economic security of the state; regulations codified in legislation covering the issues of ensuring economic security; 4) bylaws.

The system of actors involved in preventing and counteracting offences in the field of economic security is defined. The structural elements of the system of actors involved in preventing and counteracting offences are: 1) national actors - the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine; 2) judicial authorities; 3) law enforcement bodies with a special legal status - the SBU, the SIB and prosecutors' offices; 4) central executive authorities - ministries and other central executive authorities for which prevention and counteraction to economic security offences is one of the priority areas of their activities.

It is proved that the Bureau of Economic Security of Ukraine has a special place in the system of actors involved in preventing and combating economic security offences, which is due to the following circumstances: 1) the legal status of the Bureau as an actor involved in preventing and combating economic security offences is defined at the level of a separate special law of Ukraine; 2) counteraction and prevention of economic security offences is the main focus of its activities; 3) operational and investigative activities and pre-trial investigation of criminal offences in this field are the main functions of this entity; 4) activities of the latter to prevent and counteract offences in the field of economic security are directed and coordinated directly by the Cabinet of Ministers of Ukraine; 5) guarantees of independence of the latter as an entity to prevent and counteract offences in the field of economic security are enshrined in a special law of Ukraine.

The characteristic features of administrative and legal procedures for prevention and counteraction to economic security offences are identified, and on this basis the author's vision of the essence of this category is formed. The administrative and legal procedures for prevention and counteraction to offences in the field of economic security are classified according to the most important criteria. These criteria include the effects of implementation of administrative and legal procedures for prevention and counteraction to economic security offences, and with this in mind, they are grouped into law-making and law application

procedures. The importance of law-making administrative and legal procedures for prevention and counteraction to economic security offences is emphasised. As a criterion for classification of administrative and legal procedures for prevention and counteraction to economic security offences, the focus of their implementation is chosen, enabling identification of control and supervision, regulatory, permitting, registration and jurisdictional procedures among them. According to the focus on ensuring activities aimed at preventing and counteracting offences in the field of economic security, administrative and legal procedures are grouped into those related to the implementation of personnel, material and financial, and information support for the functioning of the field of public relations under study. According to the number of entities involved in administrative and legal procedures for preventing and combating offences in the field of economic security, the latter are classified into those carried out by the relevant entity individually and those carried out within the scope of interaction between the entities of these social relations. The importance and complex nature of interaction between the actors involved in prevention and counteraction to economic security offences, in particular, its decisive impact on the proper and efficient implementation of all the above administrative and legal procedures, is emphasised.

The administrative and legal instruments for preventing and counteracting offences in the field of economic security are highlighted. The content of administrative procedures for preventing and counteracting offences in the field of economic security is revealed. It is proved that the latter should be understood as a set of actions of the State-authorized entities objectified in administrative and legal regulations and implemented in certain areas to ensure national economic interests by making appropriate decisions on preventing and combating offences in this field. The latter are classified according to the following criteria: 1) by the effects of their implementation - law-making and law application procedures; 2) by the focus of their implementation - control and supervisory, regulatory, permitting, registering, jurisdictional; 3) by the focus of support - staffing, material and

financial, information support; 4) by the number of actors involved - sole and those carried out in cooperation.

The specific features of interaction between the actors involved in preventing and counteracting offences in the field of economic security are clarified, as follows: it results in an increase in the efficiency of the parties to such interaction; it is aimed at ensuring national interests in general and national economic interests in particular; it takes place within the scope of activities of numerous entities with different legal statuses; requires effective coordination of joint efforts; it can be carried out both at the national and international levels.

Promising areas for the development of administrative legislation in terms of improving the identification and elimination of economic security risks with a view to preventing and counteracting offences in the field of economic security are formulated.

It is emphasised that urgent measures should be taken to develop such legislation, and systematisation should be the first of them. The essence and peculiarities of systematisation of legislation, as well as the ways of its implementation, are determined. It is emphasised that the most effective way to systematise administrative legislation in terms of improving the identification and elimination of economic security risks is its incorporation. The need to increase the effectiveness of sanctions for economic security offences is highlighted. The need for comprehensive implementation of a risk-based approach and development of the legal framework for the functioning of electronic risk management systems is emphasised. It is indicated that transparency of administrative procedures in the field of prevention and counteraction of offences in the field of economic security should be ensured by law, in order to avoid corruption risks and abuse by the state-authorized entities. As a specific measure for the development of administrative legislation in terms of improving the identification and elimination of economic security risks, the necessity to improve the efficiency of regulatory and legal framework for entities involved in prevention and counteraction to economic security offences is highlighted. The importance of implementing recognised

international standards for identifying and eliminating economic security risks into national legislation, in particular, the implementation of FATF recommendations, is emphasised.

Keywords: economic security, risks, offence prevention, counteraction to an offence, administrative and legal instruments, administrative procedures, legal regulations, system of actors, Bureau of Economic Security of Ukraine, forms of interaction, areas, administrative legislation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Мунтян С. М. Економічна безпека як об'єкт адміністративно-правового дослідження запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері. *KELM*. 2022. № 7(51). С. 347–353 (Республіка Польща).

2. Мунтян С. М. Поняття та види ризиків економічній безпеці України. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 527–532.

3. Мунтян С. М. Законодавча регламентація питання забезпечення економічної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 625–627.

4. Мунтян С. М. Запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 118–123.

5. Мунтян С. М. Підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. *Правові новели*. 2024. № 22. Т. 3. С. 206–211.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Мунтян С. М. Нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 232–234.

7. Мунтян С. М. Сутність запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкту адміністративно-правового дослідження. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 лют. 2022 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 139–141.

8. Мунтян С. М. Поняття економічної безпеки як об'єкту адміністративно-правового дослідження запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали Міжнар.

наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 121–123.

ЗМІСТ

ВСТУП	188
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	30
1.1. Запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження.....	30
1.2. Поняття та види ризиків економічній безпеці України та нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки.....	477
1.3. Завдання, принципи й напрями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки	68
Висновок до розділу 1	98
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	1022
2.1. Система суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та місце в ній Бюро економічної безпеки	1022
2.2. Адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки	12929
2.3. Адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки	14848
Висновок до розділу 2.....	1644
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	16868
3.1. Особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки та шляхи її вдосконалення	16868

3.2. Розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічної безпеці	1811
Висновок до розділу 3	1955
ВИСНОВКИ	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	20707
ДОДАТКИ	23939

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний розвиток суспільних відносин, глобальні геополітичні виклики та зростаючі загрози національній безпеці Української держави потребують ефективних дій і рішучих кроків з боку державного апарату щодо запобігання та протидії негативним явищам. Зазначене актуалізує питання забезпечення економічної безпеки держави як однієї зі складових її національних інтересів. Окреслене питання на сьогодні є пріоритетним напрямом державної політики, оскільки забезпечує задоволення публічних і приватних інтересів у матеріальних та соціальних благах. Розвинута і стала економіка уможлиблює побудову незалежної та суверенної політики, дає змогу бути повноцінним партнером та учасником міжнародних проєктів. Тому забезпечення економічної безпеки держави на сьогодні спонукає до перегляду наявних і напрацювання нових заходів і засобів її забезпечення з урахуванням усіх викликів. Одним з першочергових та найбільш складних кроків на цьому шляху є дії, спрямовані на запобігання вчиненню правопорушень у сфері економіки, а у разі їх виявлення – своєчасне припинення та притягнення винних до відповідальності.

Слід констатувати, що на сьогодні наявна стійка тенденція до збільшення кількості правопорушень у сфері економіки, що пов'язано з багатьма чинниками, а саме: 1) збройна агресія та дія правового режиму воєнного стану; 2) розбалансована діяльність усіх державних інституцій; 3) прогалини в чинному законодавстві; 4) корупційні схеми та грошові потоки, які отримані від нелегальної або злочинної діяльності, становлять загрозу існуванню економічної системи розвинутих демократичних держав, і ця загроза сприймається міжнародними партнерами як серйозний дестабілізуючий фактор; 5) підвищення податків, запровадження додаткових правових та економічних обмежень у діяльності суб'єктів підприємництва призводить до переходу в тіньовий бізнес тощо. Усе наведене вище актуалізує

пошук нової моделі та правових інструментів запобігання і протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з урахуванням стану суспільних відносин у державі.

Отже, питання визначення адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з урахуванням суттєвих геополітичних, соціальних, територіальних, демографічних змін є актуальними, своєчасними й такими, що потребують поглибленого наукового дослідження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Питанням запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з позиції науки адміністративного права завжди приділяли належну увагу. Наслідки збройної агресії росії проти України, зокрема спад економіки, міграція населення, втрата виробничих потужностей, збільшення податкового навантаження, є факторами, що безпосередньо впливають на кількість правопорушень у сфері економіки. Тому для формування авторської позиції з цього питання було опрацьовано такі наукові дослідження: Н. О. Шмігельська «Адміністративно-правове регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки» (2015), І. М. Проць «Відповідальність за правопорушення у бюджетній сфері: адміністративно-правові та фінансово-правові аспекти» (2016), О. С. Зубов «Особливості судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності» (2016), О. С. Заяць «Адміністративно-правові засади протидії правопорушенням у фінансовій сфері» (2017), Н. Ю. Кантор «Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушень у сфері економіки» (2019), І. І. Комарницька «Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» (2021), Д. О. Кошиков «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави» (2021), І. В. Шевчук «Державне регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки» (2021), Д. В. Односталко «Система публічного управління у сфері економічної безпеки України» (2024), К. В. Федосова «Механізми формування та реалізації державної політики у

сфері забезпечення економічної безпеки України» (2024) тощо. Наведені та інші наукові напрацювання засвідчують, що зазначена проблема є актуальною та потребує постійної уваги з боку науковців, особливо під час дії правового режиму воєнного стану, а отже, може бути самостійним об'єктом наукового дослідження.

Науковим підґрунтям для визначення базових теоретичних категорій слугували праці відомих українських учених-адміністративістів, а саме: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Ю. В. Гаруста, Є. А. Гетьмана, О. В. Джафарової, О. Ю. Дрозда, О. Ф. Кобзаря, К. М. Куркової, Т. О. Коломоєць, П. С. Лютікова, А. А. Манжули, Є. Ю. Соболя, Р. А. Сербина, Л. В. Сороки, А. Г. Чубенка, С. О. Шатрави, Р. В. Шаповала та ін. Зауважимо, що з урахуванням суттєвих змін, які відбулися останніми роками на теренах нашої держави, зазначене питання не розглядали, що вчергове підтверджує актуальність, своєчасність і практичну значущість дослідження адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на реалізацію основних положень законів України «Про Національну безпеку», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про захист економічної конкуренції»; указів Президента України «Про Стратегію національної безпеки України», «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», «Про Стратегію забезпечення державної безпеки», «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки», «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування

органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки», а також плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Метою* наукової роботи є опрацювання наявних наукових джерел стосовно особливостей публічно-правової діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з метою формулювання нової моделі та правового інструментарію, здатного ефективно протистояти новим викликам і загрозам економічній безпеці.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації необхідно виконати такі основні завдання:

– встановити коло публічно-правових відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження;

– сформулювати поняття та окреслити види ризиків економічній безпеці України, виокремити нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки;

– розкрити завдання, визначити принципи й напрями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– з'ясувати систему суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та визначити місце в ній Бюро економічної безпеки;

– виокремити адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– розкрити зміст адміністративних процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– визначити особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, запропонувати шляхи її вдосконалення;

– обґрунтувати перспективні напрями розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці з метою запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Об'єктом дослідження є публічно-правові відносини, які виникають у процесі діяльності державних інституцій щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Методи дослідження. З метою досягнення мети дисертаційної роботи було використано певну сукупність методів наукового пізнання. Встановлення кола публічно-правових відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження стало можливим за допомогою *компаративістського підходу* (підрозділ 1.1). Формулюванню поняття та визначенню видів ризиків економічної безпеки України, нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, сприяли *структурно-функціональний та логіко-семантичний аналіз* (підрозділ 1.2). *Догматичний* метод уможливив висвітлення завдань, принципів і напрямів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (підрозділ 1.3). *Формально-юридичний і системний* методи надали можливість сформулювати систему суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та визначити місце в ній Бюро економічної безпеки України (підрозділ 2.1). Методи *класифікації та групування* дозволили виокремити адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (підрозділ 2.2). Використання таких логічних методів, як *аналіз, синтез та аналогія*, дозволило розкрити

зміст адміністративних процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (підрозділ 2.3). Під час з'ясування особливостей взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та формулювання шляхів її вдосконалення було застосовано *герменевтичний підхід* (підрозділ 3.1). *Синергетичний* метод використано для формулювання перспективних напрямів розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці з метою запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (підрозділ 3.2).

Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи є праці зарубіжних і вітчизняних учених різних галузей права, напрацювання яких дали можливість розглянути проблеми під різними кутами зору.

Нормативну основу наукової праці становить сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, яка містить матеріальні та процедурні адміністративно-правові норми, що регламентують діяльність суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Особливу увагу приділено нормативно-правовим актам, що регулюють діяльність окремих суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки – Бюро економічної безпеки України (БЕБ України).

Інформаційну та емпіричну базу наукової роботи становлять звіти, обліки, довідки суб'єктів, задіяних у запобіганні та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, а також інформаційні повідомлення в медіа про результати діяльності окремих органів, а саме Бюро економічної безпеки України. Використано багаторічний досвід здобувача в органах державної влади, які мали відповідний функціонал щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в оновленому погляді на сутність та особливості діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з метою формулювання нової

моделі та правового інструментарію, здатного ефективно протистояти новим викликам і загрозам останній. За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

вперше:

– запропоновано запобіганням і протидією правопорушенням у сфері економічної безпеки вважати визначену на нормативно-правовому рівні сукупність дій уповноважених державою суб'єктів, спрямованих на недопущення вчинення будь-якого виду правопорушень у сфері функціонування економічного сектору держави, здійснення реагування на потенційні та реальні загрози цьому сектору, що можуть мати як зовнішній, так і внутрішній вияв, усунення та подолання негативних наслідків у разі вчинення правопорушень у цій сфері, що здійснюється задля забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави;

– здійснено класифікацію ризиків економічній безпеці України за такими критеріями: 1) сфера їх вияву: виробничі; демографічні; енергетичні; зовнішньоекономічні; інвестиційно-інноваційні; макроекономічні; продовольчі; соціальні; фінансові; 2) ступінь вияву: незначні; небезпечні; особливо небезпечні; 3) дія в часі: короткострокові; середньострокові; довгострокові; 4) походження: внутрішні та зовнішні;

– окреслено коло правопорушень у сфері економічної безпеки: 1) корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення; 2) правопорушення, пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом; 3) правопорушення у сфері публічних закупівель; 4) контрабанда;

– доведено, що в системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки Бюро економічної безпеки України належить особливе місце, що обумовлено такими обставинами: правовий статус як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки визначено на рівні окремого спеціального закону України; протидія та запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки є основним напрямом його діяльності; проведення оперативно-

розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень у цьому напрямі є основними функціями вказаного суб'єкта; діяльність БЕБ України щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки спрямовується та координується безпосередньо Кабінетом Міністрів України; на рівні спеціального закону України закріплені гарантії незалежності БЕБ України як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– визначено напрями розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці: проведення систематизації адміністративного законодавства; підвищення ефективності санкцій за вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки; всебічне впровадження ризик-орієнтованого підходу; розвиток правових засад функціонування електронних систем управління ризиками; підвищення прозорості адміністративних процедур; підвищення ефективності нормативно-правової регламентації суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки; імплементація в національне законодавство визнаних світових стандартів виявлення та усунення ризиків економічній безпеці;

удосконалено:

– розуміння ризиків економічній безпеці України, якими доцільно розуміти сукупність об'єктивно-суб'єктивних чинників, настання яких буде мати негативний вплив на належне й ефективне функціонування економічного сектору держави, а також стан захищеності національних економічних інтересів загалом;

– класифікацію нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки залежно від їх юридичної сили таким чином: 1) Конституція України; 2) міжнародні договори України: які визначають загальні питання забезпечення функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин; які регламентують питання зовнішньоекономічних відносин України; дія яких спрямована на запобігання

та протидію правопорушенням як у сфері економічної безпеки, так і тим, що дотичні до неї; 3) закони України: які регламентують загальні питання економічної безпеки держави; які регламентують певні особливості функціонування вказаної сфери суспільних відносин; дія яких спрямована на запобігання, протидію й усунення загроз економічній безпеці держави; які стосуються найрізноманітніших питань забезпечення економічної безпеки держави; акти кодифікованого законодавства, які регламентують питання забезпечення економічної безпеки; 4) підзаконні нормативно-правові акти;

– підхід до визначення завдань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, якими визнано об'єктивізовану на нормативно-правовому рівні сукупність заходів, що реалізують уповноважені державою суб'єкти в межах відповідних напрямів своєї діяльності, спрямованої на забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави, їх охорони й захисту від будь-якого виду правопорушень;

– виокремлено такі структурні елементи системи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: 1) загальнодержавні суб'єкти – Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України; 2) органи судової влади; 3) правоохоронні органи зі спеціальним правовим статусом – Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань та органи прокуратури; 4) центральні органи виконавчої влади – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, для яких запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з пріоритетних напрямів їхньої діяльності;

– здійснено класифікацію адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки залежно від: 1) наслідків їх реалізації – правотворчі та процедури правозастосування; 2) напрямку їх реалізації – контрольні-наглядові, регулятивні, дозвільні, реєстраційні, юрисдикційні; 3) напрямку забезпечення – кадрове, матеріально-фінансове, інформаційне забезпечення; 4) кількості

суб'єктів їх здійснення – одноособові та ті, що здійснюються в межах взаємодії;

дістали подальшого розвитку:

– висновки, згідно з якими найчисленнішу групу нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, становлять акти підзаконного законодавства, з огляду на що їх можна розглядати як певну систему: 1) акти Президента України: прийняті із загальних питань забезпечення економічної безпеки; якими затверджуються рішення РНБО України, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки; 2) акти Кабінету Міністрів України: із загальних питань забезпечення економічної безпеки; що закріплюють правовий статус провідних суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави; з найрізноманітніших питань забезпечення економічної безпеки держави; 3) акти центральних органів виконавчої влади: прийняті суб'єктами забезпечення економічної безпеки одноосібно; спільні накази суб'єктів забезпечення економічної безпеки;

– класифікація принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: 1) загальні: верховенство права; законність; рівність; гласність, прозорість і відкритість; 2) спеціальні: оперативності; безперервності; комплексності; ефективності; пропорційності; поєднання єдиначальності й колегіальності; превентивної активності;

– наукові положення щодо класифікації завдань щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: 1) загальні завдання; 2) спеціальні завдання; 3) завдання, які виконують окремі суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– визначення адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, якими запропоновано розуміти об'єктивізований в адміністративно-правових приписах комплекс дій уповноважених державою суб'єктів, які реалізуються за окремими напрямками задля забезпечення національних економічних інтересів завдяки прийняттю

відповідних рішень щодо запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері;

– положення щодо особливостей взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: має наслідком підвищення ефективності діяльності суб'єктів такої взаємодії; спрямована як на забезпечення національних інтересів взагалі, так і національних економічних інтересів зокрема; відбувається в межах діяльності численних суб'єктів, які мають різносторонній правовий статус; потребує ефективної координації спільних зусиль; може здійснюватися як на національному, так і на міжнародному рівнях;

– положення щодо пріоритетних напрямів удосконалення чинного законодавства, які спрямовані на покращення процедурної складової запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх використовують і надалі може бути використано в:

– *науково-дослідній сфері* – у межах подальшого розроблення питань щодо сутності й особливостей діяльності Бюро економічної безпеки України щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій сфері* – для вдосконалення чинного законодавства, що регламентує процедурну складову запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– *правозастосовній сфері* – для покращення процедури застосування превентивних і примусових заходів щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки органами (підрозділами) Бюро економічної безпеки України;

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні проблеми адміністративного права», «Адміністративна діяльність», «Судові та правоохоронні органи», для підготовки лекцій і

навчальних посібників із цієї тематики (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, сформульовані узагальнення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.), «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики» (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.), «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 240 сторінок. Список використаних джерел містить 310 найменувань на 32 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження

Згідно з Конституцією України, забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, справою всього Українського народу [87]. У ч. 3 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII зазначено, що сталий розвиток економіки є одним з фундаментальних національних інтересів України [224]. Водночас доводиться констатувати, що у сфері забезпечення економічної безпеки держави нині постала значна кількість проблем, пов'язаних з декількома факторами. Одним із ключових серед них є збройна агресія проти нашої держави, а також численні правопорушення, що вчиняють у цій сфері суспільних відносин.

Зокрема, відповідно до Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженої указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021, важливе значення в безпековому напрямі мають виклики, пов'язані зі збройною агресією РФ і тимчасовою окупацією частини території України. Руйнування економіки України є свідомою та цілеспрямованою дією РФ та одним з методів гібридної війни, оскільки зруйнована економіка спричиняє незадоволеність владою, трудову міграцію, соціальне напруження в суспільстві та підриває довіру до влади. Активно залучають економічні інструменти впливу, до яких, зокрема, належать санкції щодо українських товарів і послуг та використання впливу на інші держави з метою прийняття рішень, що суперечать основним національним

економічним інтересам України [243]. Крім цього, у Стратегії національної безпеки України, затвердженої указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, визначено, що недостатній захист права власності, повільний розвиток ринкових відносин у ключових сферах, зокрема в користуванні землею та надрами, значна роль державного сектору в економіці, недосконалість і фрагментарність законодавства стримують економічне зростання, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій. Непослідовність і незавершеність реформ, корупція перешкоджають виведенню української економіки з депресивного стану, унеможливають її стале й динамічне зростання, підвищують уразливість до загроз, підживлюють кримінальне середовище [244].

Усе це зумовлює необхідність розроблення нових і перегляду особливостей функціонування наявних механізмів забезпечення економічної безпеки, що пов'язано як із необхідністю уточнення понятійно-категоріального апарату, що використовують у цій сфері суспільних відносин, удосконалення адміністративно-правових засад, на яких вони ґрунтуються, так і перегляду правового статусу їх суб'єктів. Така ситуація потребує здійснення комплексних наукових досліджень, присвячених забезпеченню економічної безпеки нашої держави, передусім запобіганню та протидії правопорушенням у цій сфері суспільних відносин. Виконання такого завдання необхідно розпочати з визначення сутності категорії «запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки» як об'єкта адміністративно-правового дослідження.

Словом «об'єкт» у сучасній українській мові позначають:

- пізнавану дійсність, що існує поза свідомістю людини та незалежно від неї;
- предмет наукового та іншого дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції;
- явище, предмет, особа, на які спрямовано певну діяльність, увагу тощо;

– предмет, який розглядають з метою його використання за призначенням, вивчення [26, с. 803].

У загальному значенні об'єктом вважають певне явище, предмет, особу, на яку спрямовано відповідну діяльність задля його пізнання. У схожому значенні досліджувану категорію використовують у різних науках. Наприклад, у теорії пізнання об'єктом є частина пізнавального процесу, що передбачає взаємодію об'єкта та суб'єкта. У логіці об'єкт – це одне з основних понять логічної семантики, що позначає будь-який предмет, на який спрямовані думка, мислення, судження. Об'єктами логічного мислення можуть бути речі та їхні властивості, відношення між речами та властивостями, властивості властивостей і властивості відношень безвідносно до їхньої матеріальної чи ментальної природи. Основна їх риса полягає в тому, що вони стають значеннями логічних висловів, де кожному об'єкту відповідає ім'я, а кожне власне чи загальне ім'я означає об'єкт [289, с. 438–439].

Автори енциклопедичного словника із соціології акцентують на тому, що об'єктом є певна реальність (а також її різні сторони, характеристики й відносини), на які спрямовано дослідження. Наприклад, стверджують науковці, об'єктом дослідження є проблемна ситуація, що наявна в конкретних соціальних явищах, процесі, відношенні, сфері суспільного життя [275, с. 353]. На сторінках фахової літератури з філософії зауважують, що об'єктом є будь-яка справжня чи уявна, уречевлена чи ідеальна реальність, яку розглядають як щось зовнішнє стосовно людини та її свідомості, що стає предметом теоретичної та практичної діяльності суб'єкта. Об'єкт зазнає цілеспрямованого чи мимовільного діяння з боку суб'єкта, унаслідок чого освоюється – перетворюється, пізнається, конструюється і пристосовується до потреб людини й суспільства. Відмінність об'єкта полягає в тому, що він конституюється в процесі предметної діяльності людини. Тому будь-яка реальність актуалізується як об'єкт лише стосовно суб'єкта [289, с. 438–439].

Також об'єкт, вважає В. Л. Петрушенко, – це річ, або явище, або будь-який фрагмент реальності, на які спрямовані пізнавальна або практична діяльність людини. Об'єкт співвідноситься із суб'єктом і засобами людської діяльності. У класичній філософії майже незаперечною вважали тезу про те, що об'єкт пізнання та діяльності передує суб'єкту, проте сучасна філософія визнає ці поняття співвідносними, взаємозалежними, а також доводить, що це співвідношення може в різних пізнавальних ситуаціях і контекстах мати різний характер. Об'єкт можна вважати залежним від станів суб'єкта. Проте як у класичному, так і некласичному розумінні поняття «об'єкт» пов'язують з існуванням у людській свідомості та пізнавальному досвіді чогось самовладного й самодостатнього, такого, що не створюється свідомістю та не може нею довільно змінюватися [145, с. 147-148].

У правовій науці категорію «об'єкт» не використовують відокремлено, оскільки вона стосується конкретного явища, як-то: «об'єкт дослідження», «об'єкт правопорушення», «об'єкт злочину», «об'єкт правового регулювання», «об'єкт права», «об'єкт правовідносин» тощо. У всіх таких випадках об'єктом будуть позначати те, на що спрямовано певне діяння або ж з приводу чого виникає відповідне явище. Наприклад, зауважує В. М. Момот, об'єкт правовідносин – це те, заради чого вони виникають. Якщо об'єкт права – суспільні відносини, що можуть бути предметом регулювання та вимагають такого регулювання, то об'єкт правовідносин є вужчим, тобто це частина суспільних відносин, елемент (одиниця загального), з приводу якого взаємодіють суб'єкти, те, на що спрямовані суб'єктивні юридичні права й обов'язки осіб [67; 121, с. 99]. Коли йдеться про запобігання та протидію правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження, слід мати на увазі власне діяльність уповноважених суб'єктів у цьому напрямі її реалізації, а також суспільні відносини, що виникають у зв'язку з цим.

Дослідження всіх аспектів функціонування суспільних відносин, що виникають у зв'язку з діяльністю уповноважених суб'єктів щодо запобігання

та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, вимагало б від нас проведення не одного комплексного наукового дослідження. Тому, по-перше, найважливіші з таких аспектів буде висвітлено в межах окремих підрозділів представлено наукового дослідження. По-друге, у цьому підрозділі лише сформуємо авторське бачення сутності категорії «запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки» з позиції її розуміння як об'єкта адміністративно-правового дослідження, що має стати основою вирішення поставлених у цій праці наукових завдань.

Передусім увагу слід зосередити на неоднозначному використанні категорій «запобігання» та «протидія». Зокрема, як у законодавстві, так і на сторінках фахової літератури ці категорії використовують як у межах однієї конструкції, так й окремо, як стосовно одного різновиду діяльності, так і для позначення різних за своєю суттю. Такий підхід обстоює В. Б. Пчелін у контексті дослідження особливостей правового статусу органів Національної поліції України як суб'єкта запобігання та протидії корупції в Україні [259, с. 72–77].

Справді, якщо проаналізувати приписи Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, доходимо висновку, що хоч у назві цього акта законодавства йде лише про запобігання, уже в тексті ст. 1 є вказівка на спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції [181]. У положеннях Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX законодавець використовує єдину конструкцію «запобігання та протидія» [259], не висвітлюючи її сутності. У Законі України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» від 23 вересня 2021 року № 1780-IX використано лише категорію «запобігання» [180], проте її сутність не потлумачено. Аналогічна ситуація, але стосовно категорії

«протидія», прослідковується в приписах Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» від 12 грудня 1991 року № 1972-ХІІ [238]. Отже, законодавець не спрямовує достатньої уваги на визначення сутності категорій «запобігання» та «протидія», використовує їх непослідовно, без належного обґрунтування.

Слід акцентувати й на випадках, коли законодавець, використовуючи категорії «запобігання» та «протидія», відображає їх сутність стосовно відповідної сфери суспільних відносин. Наприклад, у ст. 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року № 3739-VI передбачено, що протидія торгівлі людьми – система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом її попередження і боротьби з нею та надання допомоги й захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми [239]. Тобто зміст категорії «протидія» охоплює і діяльність з попередження відповідному негативному явищу. У такому разі слід констатувати, що протидія спрямована не на конкретні наслідки, що наявні в цій сфері суспільних відносин, а на їх ненастання, що видається логічною помилкою. Зокрема, в українській мові такі слова, як «попереджати», «попереджувати», «попередити», використовують у значеннях:

- наперед повідомляти кого-небудь про щось;
- сповіщати що-небудь комусь передусім, щонайперше;
- вказувати на що-небудь;
- означати що-небудь;
- застерігати кого-небудь від чогось;
- своєчасними заходами запобігати здійсненню або виникненню чого-небудь [26, с. 1053–1054].

Фактично йдеться про запобігання відповідному правопорушенню, тобто вчинення дій, спрямованих на недопущення його настання, зокрема негативних наслідків, які воно тягне за собою. З позиції семантики слово «запобігання» використовують як дію за значенням запобігати, тобто не

допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане [2626, с. 414]. Своєю чергою укладачі Великого тлумачного словника сучасної української мови слово «протидія» тлумачать як дію, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [26, с. 1173]. Тому виникає цілком логічне питання стосовно того, як можна чомусь протидіяти, якщо його немає як явища. З огляду на це, як у назві, так і в тексті зазначеного вище нормативно-правового акта правильніше було б використовувати конструкцію «запобігання та протидія торгівлі людьми».

Крім цього, слід зазначити про приписи Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII, у яких встановлено, що запобігання домашньому насильству – це система заходів, здійснюваних органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, і спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки в приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі й обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [182]. Законодавець, визначаючи сутність категорії «запобігання», вкладає в її зміст діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на ненастання певних негативних наслідків шляхом реалізації відповідних заходів у цій сфері суспільних відносин, що й слугує розподільчою лінією між цією категорією та категорією «протидія».

Своєю чергою протидією домашньому насильству законодавець вважає систему заходів, здійснюваних органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, спрямовані на припинення

домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників і зміну їхньої поведінки [182]. У цьому випадку доволі вдало зауважено, що протидія спрямована на припинення правопорушення, а також подолання негативних наслідків, що виникли у зв'язку з його вчиненням.

Такі висновки мають бути закладені й у формуванні авторського бачення сутності запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Слід зазначити, що ми використовуємо обидві категорії, тобто «запобігання» та «протидія», з огляду на їх тісний взаємозв'язок. І хоча було акцентовано, що в процесі протидії відповідним правопорушенням не передбачено їх запобігання, зазначимо, що в такому разі має йтися не про конкретне правопорушення, а про те, яке може настати в майбутньому. Тобто в процесі протидії правопорушенням, і як наслідок – притягнення винних до відповідальності, відновлення справедливості, відшкодування завданих збитків, уповноважені суб'єкти здійснюють і заходи, спрямовані на запобігання таким правопорушенням у майбутньому. Зокрема, у цьому контексті цілком слушною видається позиція, відповідно до якої такі категорії, як «запобігання» та «протидія», у контексті діяльності правоохоронних органів слід розглядати у взаємозв'язку. Здійснюючи діяльність із запобігання правопорушенням, компетентні суб'єкти одночасно протидіють їм і навпаки [259, с. 74].

У межах діяльності із запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки уповноважені державою суб'єкти реалізують комплекс заходів, спрямованих на ненастання протиправної поведінки, недопущення, запобігання таким правопорушенням. Натомість протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки спрямована на подолання таких наслідків, встановлення винних у вчиненні таких правопорушень осіб і притягнення їх до відповідного різновиду юридичної відповідальності. Запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки має безпосередній зв'язок із

протидією їм і навпаки, оскільки реалізація кожного з таких напрямів передбачає вчинення компетентними суб'єктами комплексу заходів, спрямованих як на запобігання настанню відповідних негативних наслідків, їх відвернення, так і на їх подолання. Повноцінне розуміння досліджуваного явища, крім встановлення сутності категорій «запобігання» та «протидія», передбачає необхідність визначення сутності такого явища, як економічна безпека.

У загальному значенні сутність слова «безпека» визначають як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [26, с. 70]. Цей підхід до тлумачення досліджуваної категорії, на нашу думку, видається спрощеним, оскільки не враховує факторів, як-то існування потенційних загроз, як наслідок – необхідності здійснення превентивних заходів щодо їх недопущення. Не йдеться і про можливі різновиди відповідних загроз. З огляду на це нам більше імпонує підхід до визначення сутності категорії «безпека», запропонований В. А. Ліпканом у навчальному посібнику «Безпекознавство». Зокрема, на думку вченого, безпекою є гарантована конституційними, законодавчими та практичними заходами захищеність і забезпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз [105, с. 10–57]. Учений доволі вдало акцентував як на низці заходів, пов'язаних з безпекою відповідного об'єкта, так і на можливих для нього загрозах.

Сутність слова «економічний» тлумачать як прикметник до слова «економіка», тобто:

- сукупність суспільно-виробничих відносин;
- господарче життя, стан господарства (країни, району тощо);
- структура й фінансово-матеріальне становище якої-небудь галузі господарчої діяльності;
- господарська та фінансова діяльність [26, с. 339].

Економічна безпека пов'язана із забезпеченням стану захищеності суспільних відносин у сфері функціонування національної економіки. Схоже

визначення сутності економічної безпеки міститься в нормативно-правових приписах. Зокрема, у такому випадку слід зауважити про Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2017 року № 1277, відповідно до приписів яких економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі та характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [190]. З приводу цього зауважимо, що в більшості випадків на сторінках фахової літератури сутність економічної безпеки висвітлюють через застосування категорії «стан». Згідно з визначенням, яке пропонує Великий тлумачний словник сучасної української мови, слово «стан» слід трактувати як:

- обставини, умови, у яких хто-, що-небудь перебуває, існує;
- ситуація, зумовлена певними обставинами, умовами;
- сукупність ознак, рис, що характеризують предмет, явище цієї миті відповідно до певних вимог якості, ступеня готовності тощо [259, с. 1383].

Категорію «стан» необхідно застосовувати до відповідного явища, як у випадку визначення сутності економічної безпеки зазначено, що вона є станом національної економіки. Водночас не всі науковці одностайні як у цьому аспекті дефініції сутності економічної безпеки, так і в низці інших. Наприклад, О. Б. Андрєєва в межах дослідження особливостей забезпечення економічної безпеки в контексті реалізації європейського вибору сутність економічної безпеки визначає через категорію «функція». Зокрема, на думку вченої, економічна безпека є триединою функцією, кожна частина якої є одночасно і суб'єктом, й об'єктом процесу її забезпечення. Автор вважає, що ефективність процесу забезпечення економічної безпеки залежить як від рівня адекватності державних інституцій, завданням покладених на них Конституцією функцій, так і від характеру й масштабів зовнішніх загроз і

викликів [9, с. 44]. З цього приводу зауважимо, що економічну безпеку не цілком коректно розглядати як функцію, оскільки останню традиційно визначають як певний напрям діяльності уповноважених суб'єктів. Зокрема, на переконання укладачів шеститомної Юридичної енциклопедії, функція – це основні напрями або види діяльності чого-, кого-небудь, які виражають суть і призначення, роль і місце в певній системі чогось, когось [304, с. 313]. Функцією відповідного органу, посадової або службової особи може бути забезпечення економічної безпеки, проте сутність останньої не може бути визначена через зазначену категорію.

Коли йдеться про визначення сутності економічної безпеки через категорію «стан», слушною є позиція щодо того, що залежно від обраного підходу економічну безпеку пов'язують зі станом економіки, за якого:

- забезпечують її стійкість від зовнішніх і внутрішніх загроз;
- забезпечують її розвиток для задоволення потреб суспільства й держави;
- забезпечують захист національних інтересів і прав громадян в економічній сфері;
- застосовують методи захисту держави від потенційних загроз у суспільно-економічній сфері [94, с. 39].

У дослідженні, присвяченому господарсько-правовим засобам забезпечення економічної безпеки України, Є. М. Білоусов сутність економічної безпеки визначає як стан економіки держави. На думку науковця, економічна безпека держави – це такий стан економіки держави, який надає можливість реалізувати її економічні інтереси, сприяє підвищенню її стабільності (стійкості) в соціально-економічній, екологічній, енергетичній сферах і забезпечує незалежність від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз [16, с. 124]. І хоча цей підхід виглядає доволі вдалим, не зрозуміло, чому автор обмежився трьома сферами (соціально-економічною, екологічною, енергетичною), що сприяють підвищенню стабільності

економіки держави, адже така ситуація впливає майже на всі сфери суспільного життя.

Зокрема, у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпека [190]. Автор зауважує, що економічна безпека – це не тільки захищеність національних інтересів, а й здатність і готовність інститутів влади створювати механізми реалізації та захисту національних інтересів розвитку економіки країни, підтримки соціально-політичної стабільності в суспільстві. Важливу роль у забезпеченні економічної безпеки держави відіграє розвиток правової доктрини й законодавства, які формують першооснову її забезпечення [16, с. 103]. З огляду на це вважаємо, що економічна безпека не може бути обмежена окремими сферами суспільного життя, оскільки має вплив майже на кожну з них.

Також неповним видається підхід Г. Пастернак-Таранушенко, яка, аналізуючи статистику процесу забезпечення економічної безпеки держави, акцентує на тому, що економічна безпека – це стан держави, за яким вона забезпечена можливістю створення та розвитку умов для якісного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому й у зростанні добробуту її мешканців [140, с. 29]. Такий підхід, на нашу думку, видається спрощеним, оскільки він не відображає суттєвих рис економічної безпеки, унаслідок чого може бути застосований до різних явищ, як-то енергетична безпека, екологічна безпека, кібербезпека, інформаційна безпека тощо. Не викликає сумніву, що кожен із зазначених аспектів «безпеки» є певним станом держави, який сприяє, наприклад, зростанню добробуту її мешканців.

Цілком слушно в цьому контексті зауважують Ю. В. Гаруст і В. І. Мельник у монографічному дослідженні «Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект», що

існування категорії «економічна безпека» зумовлено потребою будь-якої системи, що здійснює економічну діяльність, захистити себе від руйнівних впливів різних процесів і явищ, що мають як ендогенне, так і екзогенне походження, з метою реалізації економічних інтересів. Учений акцентує на тому, що загрозу економічній безпеці можна розглядати як небажаний, але невіддільний супутник будь-якої економічної системи, що функціонує в складних умовах конкурентної боротьби – багатофакторного, динамічного, невизначеного зовнішнього середовища [33, с. 167]. М. М. Єрмошенко в монографічній праці «Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення» зауважує, що економічна безпека – це такий стан економічного механізму країни, який характеризується збалансованістю та стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації національних інтересів сталий та ефективний розвиток вітчизняної економіки й соціальної сфери [49, с. 29].

З приводу цього слід зазначити, що правопорушення у сфері економічної безпеки слід розглядати як одні з найнебезпечніших загроз, що мають як внутрішній, так і зовнішній вияв, а діяльність уповноважених державою суб'єктів щодо їх запобігання та протидію їм уже як певні механізми охорони й захисту цієї сфери суспільних відносин. Діяльність уповноважених державою суб'єктів щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки хоч і є одним з найдієвіших засобів забезпечення належного функціонування цього сектору держави, проте не єдиним. Цілком слушно стверджують на сторінках фахової літератури, що значення економічної безпеки держави виявляється в такому:

– економічну безпеку країни слід забезпечувати насамперед ефективністю економіки, тобто поряд з державними способами захисту вона повинна захищати себе сама на базі високої продуктивності праці, якості продукції, конкурентоспроможності й інших ключових показників;

– забезпечення економічної безпеки держави не можуть здійснювати суто ринковими механізмами саморегуляції;

– формувати й підтримувати її слід системою механізмів саморегулювання та регулювання, тобто за допомогою державних органів й інститутів ринку [33, с. 167]

Доволі широкий підхід до розуміння сутності економічної безпеки був запропонований Д. О. Кошиковим у межах аналізу загальнотеоретичних підходів щодо її поняття. Зокрема, учений дійшов висновку, що економічна безпека – це частина національної безпеки України, що становить стан суспільних відносин, які складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну й споживання матеріальних благ і послуг, що характеризує їх захищеність, стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз, гарантує захист національних економічних інтересів, сприяє реалізації соціально-економічних прав та свобод громадян, а також створює умови для подальшого розвитку і зростання національної економіки та забезпечує конкурентоспроможність держави у світовому економічному середовищі [95, с. 178–179].

Сутність економічної безпеки розглядають автори навчального посібника «Фінансова безпека держави», зокрема дослідники зазначають, що в такому разі вона є станом захищеності особи, суспільства, держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек та загроз, що ґрунтується на діяльності людей, суспільства, держави, світової спільноти народів з виявлення (вивчення), попередження, ослаблення, усунення (ліквідації) та відображення небезпек і загроз, позбавити фундаментальних матеріальних і духовних цінностей, завдати неприйнятної (неприпустимої об'єктивно й суб'єктивно) збитку, закрити шлях для виживання і розвитку [108, с. 8].

На нашу думку, автори цих визначень категорії «економічна безпека» намагалися відобразити в ній якомога більше ознак, акцентуючи й на тих, що мають другорядний характер. Таке визначення видається занадто громіздким, оскільки має як головні, так і другорядні ознаки, як наслідок – формально-

юридичний характер [261, с. 12]. Тобто поняття економічної безпеки має ґрунтуватися на найвагоміших його рисах, а його особливості можуть уже бути сформовані окремо.

Наприклад, В. М. Геєць у монографічній праці «Концепція економічної безпеки України» одним з перших визначив, що суть економічної безпеки може бути сформовано так:

– спроможність національної економіки забезпечити незалежний розвиток й утримати стабільність громадянського суспільства, його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за несприятливих умов і варіантів розвитку подій;

– здатність Української держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз [89, с. 5].

Окремо на сторінках фахової літератури акцентують і на ключових ознаках економічної безпеки, зокрема належать до них таких:

– основу економічної безпеки становлять економічні відносини, тобто суспільні відносини, що виникають між фізичними та юридичними особами з питань виробництва, розподілу, обміну й споживання матеріальних благ і послуг;

– стан економічної безпеки залежить від стійкості економічних відносин, що передбачає їх міцність, надійність, передбачуваність, а також здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім впливам, швидко адаптуватися до змін навколишнього середовища;

– економічна безпека створює умови для надійного захисту економічних інтересів держави, а громадяни можуть цілком реалізувати надані їм права та свободи як безпосередньо пов'язані зі сферою економіки, так і ті, що опосередковано її стосуються;

– система економічних відносин сприяє розвитку національної економіки, що полягає в збільшенні показників добробуту населення, прибутку країни від торгівлі з іншими державами, збільшення обсягів розроблення продукції;

– економічна безпека сприяє тому, що держава здатна конкурувати з іншими країнами з позицій якості товарів, послуг, технологій виробництва, умов для розвитку економічних відносин тощо [95, с. 179].

Слід зауважити і про позиції тих учених, які, висвітлюючи сутність економічної безпеки, позначають її як елемент національної безпеки. Такий підхід, наприклад, обстоюють Ю. В. Гаруст і В. І. Мельник, зазначаючи, що економічна безпека – це один з головних елементів національної безпеки. Адже стан економіки держави відображає її матеріально-фінансове підґрунтя (базу), від якого безпосередньо залежать можливості подальшого розвитку всіх найважливіших сфер суспільного життя. Тобто, зауважують вчені, очевидно, що за відсутності розвиненої національної економічної системи процес практичного утвердження прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, підтримки суверенітету й конкурентоспроможності держави, підвищення загального рівня життя населення, а також реального досягнення інших важливих суспільних благ буде надзвичайно складним або загалом неможливим [33]. Схожий підхід пропонує І. Г. Бережнюк, акцентуючи, що в аспекті національної економічної безпеки це стан захищеності національних економічних інтересів, передбачуваності факторів, що загрожують цим інтересам; стабільність правового становища суб'єктів господарської діяльності та мінімізація збитку, завданого державі дією негативних умов [13, с. 71–72].

Ми не поділяємо таку позицію, оскільки економічна безпека має вирішальний вплив на забезпечення національної безпеки загалом. Згідно з ч. 4 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку», державна політика у сферах національної безпеки й оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями [224]. З огляду на це, вважаємо, що, здійснюючи діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, уповноважені державою суб'єкти, крім іншого,

забезпечують охорону й захист національних інтересів. Адже, згідно з п. 9, 10 ч. 1 ст. 1 цього нормативно-правового акта, національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу й інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз. Своєю чергою національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства й держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян [224].

Отже, запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження є доволі складним і багатоаспектним явищем, пов'язаним із функціонуванням найрізноманітніших суспільних відносин, у межах яких уповноважені державою суб'єкти здійснюють діяльність, спрямовану на недопущення вияву потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз в економічній сфері, а також щодо подолання негативних наслідків, що настали через реальну реалізацію таких загроз. Діяльність уповноважених суб'єктів як із запобігання, так і з протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має взаємопов'язаний характер, обумовлює та органічно продовжує дію одна одної. Тож запобігання і протидію правопорушенням у сфері економічної безпеки вважаємо за необхідне тлумачити як визначену на нормативно-правовому рівні сукупність дій уповноважених державою суб'єктів, спрямованих на недопущення вчинення будь-якого виду правопорушень у сфері функціонування економічного сектору держави, здійснення реагування на потенційні та реальні загрози цьому сектору, що можуть мати як зовнішній, так і внутрішній вияв, усунення та подолання негативних наслідків у разі вчинення правопорушень у цій сфері, що здійснюють задля забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави.

1.2. Поняття та види ризиків економічній безпеці України та нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки

Згідно зі Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженою указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021, показники всіх основних компонентів економічної безпеки залишаються низькими, що зберігає високими ризики вияву масштабних дестабілізаційних явищ у розвитку економіки в довгостроковій перспективі [243]. Науковці як складники системи економічної безпеки України називають наявні загрози та ризики в цій сфері. В. І. Мельник зазначає, що внаслідок існування таких ризиків, а також нинішнього усвідомлення реальної та нагальної потреб ефективного результативного захисту економіки зумовлюють доцільність функціонування системи економічної безпеки України. З огляду на змінність їх кількісного складу та нерідко непрогнозованого посилення деструктивного впливу на економічне середовище, виникає об'єктивна потреба постійного пошуку та впровадження дієвих форм, методів і засобів із реальної всебічної протидії останнім [109, с. 172]. З огляду на це, у контексті розроблення дієвих механізмів забезпечення економічної безпеки держави, першочерговим є завдання щодо формування сутності поняття ризиків у цій сфері суспільних відносин, а також встановлення їх окремих різновидів.

Коли йдеться про сутність ризиків економічній безпеці України, слід процитувати думку лауреата Нобелівської премії з економіки Д. Стігліца, який зауважив, що ризик – як кохання: ми знаємо, що це таке, але не знаємо, як його визначити та виміряти [285, с. 9]. Як категорія поняття «ризик», цілком слушно зазначив Л. І. Ющик, знаходить своє відображення в різноманітних суспільних і природничих науках, кожна з яких має власні предмети, напрями в дослідженні ризику та користується для цього власними методами. На додаток науковець цілком слушно зауважує, що ризик – це

складне явище, наділене безліччю розбіжних, а інколи й протилежних реальних підстав. Це зумовлює можливість співіснування різноманітних визначень, які пояснюють ризик з різних позицій [308, с. 74]. Тож зосередимо увагу на визначенні сутності такої частини досліджуваного поняття, як категорія «ризик».

Слово «ризик» походить з латинської мови, де його використовували в значенні «rideo», що сучасною українською мовою буквально може бути перекладено як «не звертати увагу, уникати, нехтувати» [103, с. 566]. Семантичний аналіз засвідчує, що слово «ризик» у сучасній українській мові використовують у таких значеннях:

- усвідомлена можливість небезпеки;
- сміливий, ініціативний вчинок, дія зі сподіванням щастя, успіху, позитивного результату;
- можливість збитків або неуспіху в якійсь справі [26, с. 1221].

З позиції правової науки слід зауважити про підхід І. Б. Чайкіна, який, проаналізувавши особливості її законодавчого закріплення, дійшов висновку стосовно того, що законодавець зосереджує неналежну увагу на визначенні її поняття, оскільки фактично відображає її зміст лише щодо правового регулювання страхових відносин, що разом з тим засвідчує особливу важливість цього елемента для цієї сфери суспільних відносин [296, с. 28].

Згідно з п. 64 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про страхування» від 18 листопада 2021 року № 1909-IX, страховий ризик – це подія, на випадок виникнення якої проводять страхування, що має ознаки ймовірності та випадковості настання [249]. Тобто це поняття ґрунтується на такій категорії, як «подія», що, на нашу думку, є не цілком правильним підходом до розуміння її сутності. Зокрема, з позиції семантики в сучасній українській мові слово «подія» використовують у таких значеннях:

- те, що відбувалося або відбулося, сталося;
- явище, факт суспільного або особистого життя;

- сукупність пов'язаних між собою в певному відношенні явищ, фактів суспільного життя (звичайно важливих, значних), які становлять єдине ціле;
- те, що порушує усталений, звичний перебіг життя;
- що-небудь важливе, видатне;
- що-небудь непередбачене несподіване, пригода [26, с. 1009].

Подією в більшості випадків позначають те, що вже трапилося, з огляду на що цю категорію не можна включати в зміст поняття ризику, оскільки він взагалі може не статися. Звичайно події, які вже відбулися, також мають бути враховані під час визначення певного ризику, оскільки, цілком слушно зауважує О. В. Комаров, усі події минулого накладають відбиток на події майбутнього, забезпечують досвідом, сприяють встановленню причин та умов, що обумовлюють виникнення та реалізацію ризиків для їх недопущення і мінімізації надалі [77, с. 25]. На сторінках фахової літератури, відображаючи сутність категорії «ризик», вказують на те, що вона є або об'єктивною, або ж суб'єктивною, а також навіть об'єктивно-суб'єктивною.

Наприклад, досліджуючи правову природу ризику в договорах з виконання робіт А. Б. Гриняк і М. Д. Пленюк зазначають, що в об'єктивному (пасивному) значенні ризик – це загроза виникнення негативних наслідків майнового або немайнового характеру, причому зміст ризику пов'язують з можливістю заподіяння шкоди певним благам й інтересам, тому ризик наявний незалежно від того, усвідомлюють люди його наявність чи ні, ураховують чи ігнорують його [38, с. 33–34]. На визначенні ризику як об'єктивної категорії акцентує А. Гриняк у межах дослідження особливостей розподілу ризиків за договором підряду. Учений зазначає, що ризик – це об'єктивна категорія, суть якої полягає в можливості настання невігідних наслідків, тобто ризик не залежить від поведінки осіб [37, с. 15]. З приводу таких позицій зазначимо, що ризик здебільшого пов'язаний з певними об'єктивними факторами, які не залежать від волевиявлення конкретних осіб.

Проте не можна оминати увагою і суб'єктивну складову ризику, оскільки його настання або ненастання безпосередньо залежить від поведінки суб'єкта відповідної сфери суспільних відносин, зокрема тієї, що пов'язана із забезпеченням економічної безпеки України. Яскравим прикладом таких суб'єктивних факторів економічних ризиків економічній безпеці України є збройна агресія з боку РФ, а також низка численних правопорушень, що вчиняють у цій сфері суспільних відносин. У такому разі маємо як протиправні дії з боку конкретних суб'єктів, так і дії уповноважених державою суб'єктів, спрямовані на запобігання та протидію ним. Ось чому не можна ігнорувати позиції тих учених, які під час визначення сутності ризиків у відповідній сфері суспільних відносин акцентують на їх суб'єктивному аспекті.

Досліджуючи особливості ризику й відповідальності в приватному праві, Н. Т. Дубицька зауважує, що ризик – це такий суб'єктивний стан особи, коли вона усвідомлено допускає з певною ймовірністю можливість заподіяння шкоди в майбутньому, причому особа не повинна передбачати неминучість їхнього заподіяння [45, с. 198]. Здійснюючи класифікацію господарських ризиків, Є. Білоусова зауважує, що останні можуть бути визначені як діяльність суб'єктів господарювання, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору [14, с. 13]. З огляду на це, під час визначення сутності поняття ризиків економічній безпеці України не можна ігнорувати його суб'єктивний аспект. Водночас не можна й включати лише його до змісту досліджуваної категорії, оскільки об'єктивні фактори все ж таки є вагомішими під час визначення певного ризику. Ось чому нам більше імпонують підходи тих учених, які під час формування сутності поняття ризиків, що наявні в певній сфері суспільних відносин, вказують на те, що їх слід розглядати як об'єктивно-суб'єктивну категорію.

Зокрема, у монографічній праці «Ризик у менеджменті» В. В. Вітлінський і С. І. Наконечний зазначають, що економічний ризик – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, пов'язана з подоланням невизначеності та

конфліктності в ситуації неминучого вибору й відображає ступінь досягнення сподіваного результату, невдачі та відхилення від мети, з огляду на вплив контрольованих і неконтрольованих чинників за наявності прямих і зворотних зв'язків [29, с. 26]. Вважаємо, що в цьому визначенні доволі вдало акцентовано на об'єктивно-суб'єктивному характері відповідного ризику, а також зауважено про його характерні ознаки.

З огляду на такі позиції, ризики економічній безпеці України пропонуємо тлумачити як сукупність об'єктивно-суб'єктивних чинників, настання яких буде мати негативний вплив на належне й ефективне функціонування економічного сектору держави, а також стан захищеності національних економічних інтересів загалом. З огляду на реалії сьогодення, можна виокремити доволі значну кількість ризиків економічній безпеці держави, що потребує проведення не одного комплексного наукового дослідження. Зокрема, економічна сфера схильна до безлічі ризиків, пов'язаних із невизначеністю розвитку виробничих систем і відносин. Економіка охоплює ризики як фактор, що стимулює розвиток суспільства [109, с. 177]. З огляду на це, такі ризики буде розглянуто в контексті здійснення їх наукової класифікації за відповідними критеріями.

Науковці вже здійснювали спроби класифікувати ризики економічної безпеки України. Зокрема, прикладом цього є дослідження В. І. Мельника, присвячене адміністративно-правовим засадам організації та функціонування системи економічної безпеки України. Учений переконаний, що, усвідомлюючи існування широкого спектру такого роду ризиків, їх слід диференціювати на кілька груп. З огляду на специфіку ризиків і сферу впливу, їх доцільно розмежовувати за галузевим критерієм. Учений дійшов висновку, що слід виокремити такі ключові з-поміж них: 1) геополітичні; 2) політичні; 3) правові; 4) економічні; 5) технічні; 6) екологічні; 7) соціальні; 8) епідеміологічні тощо [109, с. 179]. На нашу думку, з огляду на специфіку функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин, така позиція потребує деяких уточнень.

Зокрема, має йтися про такий критерій класифікації ризиків економічній безпеці України, як сфера їх вияву. У цій позиції не було враховано й усі з таких сфер як частин економічної безпеки. Зокрема, відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277, інтегральний індекс економічної безпеки має дев'ять середньозважених субіндексів (складових економічної безпеки): 1) виробнича безпека; 2) демографічна безпека; 3) енергетична безпека; 4) зовнішньоекономічна безпека; 5) інвестиційно-інноваційна безпека; 6) макроекономічна безпека; 7) продовольча безпека; 8) соціальна безпека; 9) фінансова безпека [190]. Ризики економічній безпеці державі можуть виявлятися в зазначених ученими технічній, екологічній, соціальній сферах, оскільки забезпечення такої безпеки має вплив майже на всі сфери суспільного життя. Проте під час здійснення класифікації такого роду ризиків, на нашу думку, слід вказувати на значущі критерії, найтісніше пов'язані з цією сферою.

Крім цього, ризики економічній безпеці можуть бути класифіковані за таким критерієм, як ступінь їх вияву на незначні, небезпечні й особливо небезпечні. Рівень небезпечності відповідного ризику для економіки оцінюють експерти, науковці та всі зацікавлені особи в межах відповідних досліджень, соціальних опитувань тощо. Наприклад, Національний інститут стратегічних досліджень 31 травня 2023 року представив дослідження «Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану», у якому ризик визначають як поєднання ймовірності та потенційного впливу загрози. Також представлена карта ризиків економічній безпеці України за принципом «Ймовірність/Вплив», що врахувала рівень потенційного впливу та ймовірність настання актуалізованих загроз. Зокрема, за ступенем впливу ці ризики було розподілено на незначні, низькі, помірні, значні та катастрофічні [8]. На нашу думку, ступінь вияву ризиків економічній безпеці може бути сформований лаконічніше як незначний,

небезпечний й особливо небезпечний, що буде враховувати й зазначені вище експертні критерії.

Ризики економічній безпеці України може бути класифіковано за дією в часі на короткострокові, середньострокові та довгострокові. Національний банк України повідомляє, що короткострокові ризики для економічного сектору держави послабилися, що пов'язано з успіхами ЗСУ на фронті, подальшою адаптацією бізнесу та населення до воєнного стану, активізацією міжнародної допомоги, а також позитивного впливу антикризових заходів НБУ й Уряду. Економічна активність стабілізувалася, хоч і на значно нижчому рівні, ніж до війни. Водночас середньострокові та довгострокові ризики для економічного розвитку посилюються, що передусім пов'язано з тим, що війна перейшла в затяжну стадію, а терористичні акти з боку РФ набувають рис спланованої масштабної кампанії. Тож українська економіка й надалі зазнає суттєвих втрат від загибелі та міграції громадян, руйнувань критичної інфраструктури й логістичних артерій, знищення підприємств і виробничого потенціалу [152].

Також ризики економічній безпеці України можуть бути класифіковані залежно від їх походження на внутрішні й зовнішні. Внутрішні ризики розвитку економіки України переважно пов'язані зі збільшенням боргових навантажень на державний бюджет і виснаженням міжнародних економічних резервів, через що відбувається поглиблення поточних диспропорцій, пришвидшення темпів падіння ВВП, скорочення обсягів промислового виробництва, зовнішньої торгівлі, зниження обсягів залучення інвестицій тощо [288, с. 81]. З огляду на специфіку представленого наукового дослідження, увагу слід зосередити на такому внутрішньому ризику економічній безпеці держави як недостатнє правове забезпечення системи економічної безпеки України [109, с. 173].

Коли йдеться про зовнішні ризики економічній безпеці України, передусім слід зазначити про збройну агресію РФ, що вже призвела до непоправних наслідків. Зокрема, експерти зауважують, військова агресія РФ

проти України спричинила масштабні руйнування виробничого капіталу й інфраструктури, принесла людські жертви та соціальні втрати. Війна призвела до скорочення робочих місць і доходів, зменшення купівельної спроможності й обсягів накопичених активів. 2022 року національна економіка втратила 29,2 % реального ВВП, а 13,5 млн осіб змушені були залишити свої домівки. Понад 7 млн осіб опинилися за межею бідності, а рівень бідності сягнув 24 % населення. Експерти Світового банку та Єврокомісії оцінюють пошкодження від війни в Україні в період з 24 лютого 2022 року до 24 лютого 2023 року в сумі 134,7 млрд доларів, а потреби у відновленні – 410,6 млрд доларів [290].

Отже, ризики економічній безпеці України є складним і багатоаспектним явищем, яке залежить від об'єктивних і суб'єктивних факторів. В умовах правового режиму воєнного стану, що запроваджений унаслідок збройної агресії проти нашої держави, такі ризики набувають найнебезпечнішого характеру, що виявляється і в їх чисельності. З огляду на значну кількість ризиків економічній безпеці України, пропонуємо їх наукову класифікацію за такими критеріями:

- 1) сфера їх вияву: виробничі, демографічні, енергетичні, зовнішньоекономічні, інвестиційно-інноваційні, макроекономічні, продовольчі, соціальні, фінансові;
- 2) ступінь вияву: незначні, небезпечні, особливо небезпечні;
- 3) дія в часі: короткострокові, середньострокові, довгострокові;
- 4) походження: внутрішні та зовнішні.

Економічна безпека як складне, багатоаспектне явище має вирішальний вплив на належне й ефективне функціонування майже всіх сфер суспільного життя. Адже від стану національної економіки, належного забезпечення економічних національних інтересів залежить ефективність реалізації значної кількості напрямів діяльності держави – обороноздатність, фінансова стабільність, працевлаштування громадян, демографічна ситуація, екологія тощо. Саме тому закріплення всебічних, чітких і зрозумілих правил

поведінки суб'єктів суспільних відносин, що виникають і розвиваються з приводу забезпечення економічної безпеки держави має одне з вирішальних значень.

Такі правила об'єктивізуються в приписах численних нормативно-правових актів, що встановлюють відповідні дозволи та заборони, закріплюють правовий статус суб'єктів таких суспільних відносин, регламентують окремі адміністративні процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави тощо. Ось чому одним з основоположних аспектів дослідження адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави є здійснення аналізу нормативно-правових актів, приписи яких регламентують загалом функціонування цієї сфери суспільних відносин і визначають окремі їхні особливості.

Доволі значною є кількість нормативно-правових актів, які регламентують питання забезпечення економічної безпеки, що пов'язано як зі складністю цієї сфери суспільних відносин, зокрема її багатоконпонентністю, так і з тим, що вона дотична майже до всіх сфер функціонування держави. Зокрема, цілком слушно з цього приводу зауважує І. І. Яременко, що економічна безпека – це підґрунтя для функціонування всіх інших її елементів, що належать до цієї системи (військової, технічної, продовольчої, екологічної) [310, с. 75]. Ось чому такі нормативно-правові акти має бути розглянуто з огляду на певний критерій їх класифікації, яким вважаємо доцільним обрати юридичну силу кожного з них.

Зокрема, юридичною силою є основна властивість правових актів діяти та породжувати правові наслідки: виникнення, зміну, припинення правовідносин. До цього слід зауважити, що юридична сила має два аспекти: співвідношення правових актів між собою й обов'язковість до виконання. Зі співвідношенням встановлюють ієрархію, тобто систему підпорядкованості правових актів, що означає, що кожний акт має власне місце в загальній системі правових актів [304, с. 476]. З огляду на це, аналіз нормативно-

правових актів, приписи яких регламентують питання забезпечення економічної безпеки з огляду на їх юридичну силу, дасть змогу встановити як місце окремого з них в системі нормативно-правового регулювання цієї сфери суспільних відносин, так й окремі аспекти, на які він справляє регуляторний вплив.

Нормативно-правовим актом найвищої юридичної сили є Основний Закон України – Конституція України від 28 червня 1996 року. У ній містяться приписи, які безпосередньо стосуються сфери економічної безпеки, як-то: суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах економічної багатоманітності (ст. 15); забезпечення економічної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ст. 17); тощо. Крім цього, визначено повноваження суб'єктів забезпечення економічної безпеки, зокрема: Верховної Ради України (п. 6, 14 ч. 1 ст. 85); Президента України (ст. 102, 106); Кабінету Міністрів України (п. 1, 4 ч. 1 ст. 116) тощо. Також слід акцентувати й на закріпленні Конституцією України загальноправових принципів забезпечення економічної безпеки, наприклад: верховенство права (ст. 8); законність (ст. 29); рівність (ст. 24); тощо [87]. Як нормативно-правовий акт найвищої юридичної сили Конституція України фактично є правовою основою для прийняття всіх інших нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. На рівні Основного Закону закріплено як загальні нормативно-правові засади забезпечення економічної безпеки, так і спеціальні, які закріплюють особливості функціонування окремих сторін цієї сфери суспільних відносин.

Окрему групу нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, становлять міжнародні договори України. У в ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року № 1906-IV, міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в

одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) [220]. Зазначимо, що міжнародні договори України, які регламентують питання забезпечення економічної безпеки, може бути розподілено на три групи.

До першої слід віднести ті міжнародні договори, що визначають загальні питання забезпечення функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин, які, наприклад, визначають основоположні права, свободи й інтереси особи. Як приклад таких міжнародних договорів слід навести: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року [51], Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [82], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1996 року [117], Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1996 року [118], Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 року [282] тощо.

Другу групу міжнародних нормативно-правових актів становлять ті, що регламентують питання зовнішньоекономічних відносин України, що також слід розглядати як частину економічної безпеки держави. Прикладом таких міжнародних нормативно-правових актів можуть бути: Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 року [83], Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року [79], Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг від 28 травня 1985 року [85] тощо.

Як окрему групу міжнародних договорів України слід розглянути ті, дія яких спрямована на запобігання та протидію правопорушенням як у сфері економічної безпеки, так і тим, що дотичні до неї. Серед таких міжнародних нормативно-правових актів слід назвати такі: Конвенція Ради Європи про

відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року [84], Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року [80], Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року [81] тощо.

Питання забезпечення економічної безпеки регламентовано значною кількістю законів України. Цілком слушно з приводу цього рівня нормативно-правової регламентації відповідної сфери суспільних відносин зауважує І. В. Панова: у правовому регулюванні важлива роль належить законам – прийнятим в особливому порядку нормативно-правовим актам з основних питань життя держави, що безпосередньо відображають загальнодержавну волю й мають вищу (після Конституції України) юридичну силу. Значення законів у процесі становлення правової держави постійно посилюється, оскільки верховенство закону є невіддільною ознакою демократичної правової держави [139, с. 104]. Ця група нормативно-правових актів, як і зазначені вище, також може бути розподілена на ті, що визначають загальні питання економічної безпеки держави, і ті, які регламентують певні особливості функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин, як-то: правовий статус їх суб'єктів; окремі напрями забезпечення економічної безпеки, міру юридичної відповідальності за вчинення правопорушень у цій сфері тощо.

Загальні засади забезпечення економічної безпеки регламентовано такими законами України: «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року [224], «Про державні резерви» від 9 серпня 2023 року [166], «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 року [231], «Про критичну інфраструктуру» від 16 листопада 2021 року [218], «Про оборонні закупівлі» від 17 липня 2020 року [228], «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року [232], «Про

правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року [236], «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року [171], «Про концесію» від 3 жовтня 2019 року [217] тощо.

Серед законів України, які регламентують певні особливості забезпечення економічної безпеки держави, слід виокремити ті, що закріплюють правовий статус провідних суб'єктів цих суспільних відносин: «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року [215], «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року [247], «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року [241]; «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року [223], «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року [160] тощо.

Дія окремих законів України спрямована на запобігання, протидію та усунення загроз економічній безпеці держави. Серед таких нормативно-правових актів вважаємо за необхідне виокремити закони України: «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [181], «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року [183], «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» від 23 вересня 2021 року [180], «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» від 25 грудня 2008 року [179], «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 31 жовтня 2008 року [234], «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» від 23 червня 2005 року [213], «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 1 липня 2014 року [168], «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року [212] тощо.

Слід виокремити закони України, які стосуються найрізноманітніших питань забезпечення економічної безпеки держави: «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях» від 18 вересня 2018 року [178], «Про ринок природного газу» від 9 квітня 2015 року [242], «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 року [219], «Про відкритість використання публічних коштів» від 11 лютого 2015 року [163], «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 року [167], «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 року [253], «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року [169], «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» від 18 листопада 2003 року [177], «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 року [233], «Про джерела фінансування дорожнього господарства України» від 18 вересня 1991 року [175] тощо.

Окрему групу законів України, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, становлять акти кодифікованого законодавства, які в більшості випадків позначаються як відповідні кодекси України. Кодекс є нормативним актом, що об'єднує та систематизує норми права, які належать до певної галузі законодавства й регулюють у цій галузі відповідну сферу суспільних відносин, а іноді належать до підгалузей права. Кодекс є законом, який об'єднує систему норм певної галузі права. Його статті розміщують у суворій логічній послідовності, вони відображають внутрішню структуру галузі права [278, с. 159]. Ключове місце в системі нормативних актів, цілком слушно зауважує Є. М. Білоусов, посідає Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року [35], оскільки це центральний акт у сфері регулювання економічних відносин. Він встановлює правові основи господарської діяльності, а отже, безпосередньо впливає на процеси забезпечення економічної безпеки, оскільки визначає головні засади ринкової поведінки суб'єктів господарювання, межі державного впливу на економічні процеси та всі інші ключові аспекти, які впливають на процеси

забезпечення економічної безпеки регіонів [15, с. 58]. Крім цього, серед актів кодифікованого законодавства, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, передусім слід виокремити: Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року [75], Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [99], Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [100], Митний кодекс України від 13 березня 2012 року [115], Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року [154], Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року [23], Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року [74] тощо.

Тож нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, можуть бути розглянуті з огляду як на юридичну силу окремого з них, так і особливості правового регулювання цієї сфери суспільних відносин. Тому їх може бути розподілено на дві великі групи. До першої слід віднести нормативно-правові акти, що регламентують загальні питання забезпечення економічної безпеки, тобто закріплюють правила поведінки, порядки та правила, що поширюються на всіх суб'єктів цих суспільних відносин. Друга група проаналізованих нормативно-правових актів регламентує особливості забезпечення економічної безпеки держави за окремими напрямками, а також закріплює правовий статус основних суб'єктів такої діяльності.

Найчисельнішу групу нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, становлять підзаконні акти. Підзаконні нормативно-правові акти як частина системи нормативно-правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки, можуть бути розглянуті як певна система. Цілком слушно з цього приводу зауважує Л. В. Могілевський, система, будучи цілісним комплексом взаємопов'язаних елементів, які є системою нижчого порядку, одночасно є елементами системи вищого порядку [120, с. 35]. Сутність підзаконних нормативно-правових актів висвітлюють як таких, що прийняті компетентними органами державної влади чи вповноваженими

державою іншими суб'єктами на підставі закону, відповідно до закону й у порядку його виконання [278, с. 240]. Акцентуючи на значенні підзаконних нормативно-правових актів, В. Б. Пчелін цілком слушно зазначає, що межі закону не дають змоги повністю передбачити весь комплекс ситуацій, що підлягають правовій регламентації. У зв'язку з цим, зауважує вчений, на законодавчому рівні закріплено можливість самостійного регулювання суспільних відносин органами виконавчої влади, що надає можливість, наприклад, оперативно визначати компетенцію різних державних органів, права й обов'язки їхніх посадових осіб і службовців [261, с. 18–19]. З огляду на це, дослідження підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, набуває особливої актуальності.

Підзаконний нормативно-правовий акт – це нормативний акт, який видають на основі закону, відповідно до закону, спрямований на його виконання шляхом конкретизації законодавчих приписів або встановлення первинних норм. Підзаконні нормативно-правові акти різняться за юридичною силою, що залежить від становища органів держави, які видають ці акти, їх компетенції, а також характеру й призначення актів. Підзаконність нормативно-правових актів означає відповідність нормативно-правових актів не лише законам, а й іншим актам, які мають вищу юридичну силу. Акт нижчої державної інстанції має знаходитися не лише «під законом», а й «під» нормативними актами всіх вищих державних органів, яким він має відповідати [120, с. 247–248]. Тож підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, так само як і зазначені вище, слід проаналізувати з огляду на юридичну силу окремого з них, що буде відрізнятися залежно від суб'єкта їх видання.

Передусім слід зауважити про акти Президента України, які можуть стосуватися загальних питань економічної безпеки, визначати певні особливості її забезпечення. Досліджуючи адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України, Н.О. Рибалка доводить, що акти Президента

України – це підзаконні, обов’язкові до виконання на території держави адміністративно-правові норми, які за юридичною силою відносно законів є вторинними, а за умов їх відсутності можуть мати значення первинних нормативних документів [265, с. 60]. Зокрема, коли йдеться про підзаконні нормативно-правові акти Президента України, що регламентують загальні питання забезпечення економічної безпеки, слід зазначити такі: укази Президента України «Про деякі питання забезпечення національної безпеки України» від 27 березня 2021 року № 124/2021 [172]; «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 8 листопада 2019 року № 837/2019 [227]; «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019 [256]; «Питання європейської та євроатлантичної інтеграції» від 20 квітня 2019 року № 155/2019, яким затверджено План заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [147]; від 5 березня 2019 року № 53/2019, яким затверджено Концепцію боротьби з тероризмом [216]; «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони» від 4 червня 2008 року № 516/2008 [173] тощо.

Окрему групу нормативно-правових актів, прийнятих Президентом України, становлять акти, якими затверджуються рішення Ради національної безпеки і оборони України, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року, рішення Ради національної безпеки і оборони України, введені в дію указами Президента України, є обов’язковими до виконання органами виконавчої влади [241]. Прикладом таких нормативно-правових актів є рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», затверджене указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, у якому визначено, що ця Стратегія є основою для розроблення відповідних документів щодо

планування у сферах національної безпеки й оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації, зокрема Стратегії економічної безпеки [244]. Своєю чергою рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» затверджене указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 і визначає шляхи досягнення мети й реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки [243]. Також слід зазначити про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2024 року «Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану», введеного в дію Указом Президента України від 23 січня 2024 року № 21/2024 [245].

Наступну групу нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, становлять акти, що були прийняті Кабінетом Міністрів України. Під час дослідження особливостей конституційно-правового статусу органів виконавчої влади, цілком слушно зауважує С. О. Чикурлій, акти Кабінету Міністрів України вирізняються певними ознаками, які виокремлюють їх як вид юридичних актів:

- акти Кабінету Міністрів України – це виконавчі, підзаконні акти, які деталізують і конкретизують окремі положення законів й указів Президента;
- серед актів Кабінету Міністрів України є чимало актів міжгалузевого, загальнорегламентаційного характеру, які регулюють різноманітні сфери та галузі життя країни;
- акти Кабінету Міністрів України посідають найвищу сходинку в ієрархії актів виконавчої влади, є фундаментальною основою для відомчих нормативних актів;
- акти Кабінету Міністрів України обов’язкові для виконання на всій території країни;
- виконання актів Кабінету Міністрів України забезпечує система органів державної влади [299, с. 121].

Доволі значною є кількість нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, які загалом регламентують питання забезпечення економічної безпеки, визначають особливості реалізації окремих її компонентів. Зокрема, ідеться про групу нормативно-правових актів, якими регламентовано сфери суспільних відносин, що мають безпосереднє значення для економічної безпеки держави, як-то: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1363-р, яким схвалено Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року [251]; розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 року № 907-р, яким схвалено Стратегію енергетичної безпеки [252], тощо.

Крім цього, слід зосередити увагу на нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України, що закріплюють правовий статус одного з провідних суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави – Бюро економічної безпеки. Серед них виокремимо такі: постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року № 1398, якою затверджено Порядок проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки України [209]; постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 року № 1333, якою затверджено Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України [204]; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про початок діяльності Бюро економічної безпеки України» від 24 листопада 2021 року № 1493-р [235]; постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України» від 6 жовтня 2021 року № 1068, яким затверджено Положення про Бюро економічної безпеки України [42]; постанова Кабінету Міністрів України «Питання Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки України» від 18 серпня 2021 року № 872, яким затверджено Положення про Раду громадського контролю при Бюро економічної безпеки України [151].

Нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України затверджено й правовий статус інших суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави, прикладами яких є: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878, якою затверджено Положення про Міністерство внутрішніх справ України [198]; постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 року № 460, якою затверджено Положення про Міністерство розвитку громад та територій України [200]; постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228, якою затверджено Положення про Міністерство юстиції України [202]; постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 375, якою затверджено Положення про Міністерство фінансів України» [201]; постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 року № 507, якою затверджено Положення про Міністерство енергетики України» [199]; постанова Кабінету Міністрів України «Питання Міністерства економіки» від 20 серпня 2014 року № 459, якою затверджено Положення про Міністерство економіки України [148], тощо.

Також слід зауважити про нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, яким регламентовані найрізноманітніші питання забезпечення економічної безпеки держави, як-то: постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2021 року № 233, якою затверджено Порядок створення, функціонування та ведення електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів), внесення до нього суб'єктів господарювання [211]; постанова Кабінету Міністрів України «Питання оборонних закупівель» від 3 березня 2021 року № 363, якою затверджено Порядок планування, формування, особливості розміщення, коригування оборонних закупівель, здійснення контролю та звітування про їх виконання, а також оприлюднення інформації про оборонні закупівлі, а також Порядок проведення переговорів та укладення державного контракту (договору) з єдиним виконавцем [150], тощо.

Окрему групу підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, становлять ті, що були прийняті іншими центральними органами виконавчої влади. Серед таких нормативно-правових актів передусім виокремимо ті, що були прийняті Бюро економічної безпеки України: наказ від 20 вересня 2022 року № 234, яким затверджено Інструкцію з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення уповноваженими посадовими особами Бюро економічної безпеки України [186]; наказ від 24 березня 2022 року № 59, яким затверджено Порядок розгляду звернень громадян та організації особистого прийому громадян у Бюро економічної безпеки України [210]; наказ від 23 березня 2022 року № 58, яким затверджено Інструкцію про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України [189]; наказ «Про деякі питання розгляду повідомлень викривачів» від 29 липня 2024 року № 135 [174]; наказ «Про впорядкування питань розгляду повідомлень викривачів» від 5 березня 2024 року № 44 [164] тощо.

Такі нормативно-правові акти можуть приймати в межах взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення економічної безпеки. Прикладом їх можуть слугувати: спільний наказ Бюро економічної безпеки України й Міністерства внутрішніх справ України від 26 вересня 2023 року № 264/784, яким затверджено Порядок проведення медичної (лікарської) експертизи кандидатам на службу в Бюро економічної безпеки України, які є переможцями конкурсів на зайняття вакантних посад, що передбачають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, та особам, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, у закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України [208]; спільний наказ Бюро економічної безпеки та Міністерства фінансів України від 31 серпня 2022 року № 206/265, яким затверджено Порядок надання Державною податковою службою України інформації з Державного реєстру фізичних

осіб – платників податків про доходи фізичних осіб на запити Бюро економічної безпеки України [207]; спільний наказ Бюро економічної безпеки України та Міністерства юстиції України від 29 червня 2022 року № 2690/5/123, яким затверджено Порядок надання Бюро економічної безпеки України інформації на запити Міністерства юстиції України при реалізації державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції [206], тощо.

Отже, значний масив нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, представлений актами підзаконного законодавства. З одного боку, можливість прийняття таких нормативно-правових актів уповноваженими державою суб'єктами слід розцінювати позитивно, оскільки значно підвищується оперативність регламентації цієї сфери суспільних відносин. З іншого боку, з огляду на значну кількість таких нормативно-правових актів, ефективність регламентації питань забезпечення економічної безпеки можна поставити під сумнів, що спричинено як складністю їх сприйняття загалом усіма зацікавленими особами, так і наявністю в них певних суперечностей, неузгодженостей, прогалин правового регулювання. Тож підзаконний рівень нормативно-правової регламентації питань забезпечення економічної безпеки потребує негайного вдосконалення шляхом перегляду наявного масиву підзаконних нормативно-правових актів, зокрема здійснення їх систематизації.

1.3. Завдання, принципи й напрями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки

Як одну з провідних теоретико-методологічних засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід розглядати визначення сутності завдань такої діяльності, а також здійснення

характеристики найважливіших з них. Завдання, які є правильно теоретично розтлумаченими та практично сприйнятими, передбачають можливість з'ясування причин недосягнення мети [104, с. 34–35]. З огляду на це, особливого значення й актуальності набуває питання щодо визначення завдань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, що буде мати позитивний вплив на повноту й усебічність дослідження особливостей адміністративно-правових засад функціонування цієї сфери суспільних відносин.

З позиції семантики слово «завдання» в сучасній українській мові використовують у декількох значеннях, зокрема:

- настанова, розпорядження виконати певне доручення;
- те, що хочуть здійснити;
- мета, до якої прагнуть;
- наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа тощо [26, с. 378].

Категорію «завдання» за такого підходу фактично ототожнюють із категорією «мета». Такий підхід маємо і шляхом аналізу семантичного змісту категорії «мета». Зокрема, укладачі Великого тлумачного словника сучасної української мови сутність останньої відображають у таких значеннях:

- те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти;
- мета, замисел;
- заздалегідь намічене завдання [243, с. 661].

З цього приводу зауважимо, що деякі вчені-правники розглядають такі категорії як синонімічні. Наприклад, В. О. Климков зауважує, що завдання – це мета, досягнення якої є бажаним до відповідного моменту в межах періоду, на який розраховано управлінське рішення. На думку науковця, завдання вказує на безпосередню мету організації, що підлягає кількісній характеристиці. Крім цього, завдання становлять сукупність вимог для прийняття рішень у конкретній ситуації [68, с. 99]. Схожий підхід до розуміння та співвідношення досліджуваних категорій пропонує

А. В. Захарко, на думку якого, мета становить те, до чого прямують, що потрібно здійснити, результати, яких очікують, на досягнення яких спрямовано дії. Завданням науковець розуміє мету, досягнення якої бажано до визначеного моменту часу. Учений акцентує на поширеному у філософії розподілі мети на найближчу та перспективну, тож завдання – це найближча мета, а мета – це кінцеве завдання [56, с. 38]. Справді, такі категорії, як завдання та мета, є доволі схожими за своєю суттю, взаємопов'язані та фактично обумовлюють дію одна одною.

Чіткі критерії розмежування змісту понять «мета» й «завдання», зауважує з цього приводу Я. Петруненко, з огляду на їх значення, встановити доволі складно, оскільки ці поняття тлумачать майже однаково. Тому, відповідно до традиційного підходу до їх розуміння, необхідно зазначити, що завдання – це проміжна мета, уточнена та конкретизована в межах певного проміжку часу. Тобто поняття «мета» й «завдання» співвідносяться як загальне та часткове, абстрактне і конкретне, мета визначає кінцевий результат, на який спрямована певна соціальна діяльність, а завдання – проміжні, конкретніші результати, яких необхідно досягти поетапно задля реалізації кінцевої мети. На цій підставі можна стверджувати, що мета є абстрактнішою за своєю сутністю категорією, завдання – категорія конкретна й чітко визначена [144, с. 78]. Ми поділяємо позицію тих учених, які, розглядаючи ці категорії як взаємопов'язані, виокремлюють їх принципові відмінності.

Автори підручника «Адміністративно право» цілком обґрунтовано зауважують про те, що мету й завдання можна розглядати як уявлення про напрями й очікувані результати управлінської діяльності. Відмінність між цими однопорядковими категоріями полягає в ступені узагальнення результатів, яких має бути досягнуто в процесі управлінської діяльності: у меті відтворюються триваліші та значущі, ніж у завданнях, показники [2, с. 260]. З цього приводу зазначимо, що мета все ж таки є абстрактнішою категорією, в окремих випадках взагалі недосяжною. Зокрема, якщо йдеться

про загальну мету, що має бути досягнута у сфері функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин, тобто в процесі запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, то такою метою слід визнати відсутність таких правопорушень як явища, що видається нині утопією.

У контексті окресленої позиції слушною видається думка О. Г. Комісарова, який вважає, що завдання – це мета, досягнення якої бажане до певного (визначеного) моменту часу в межах періоду стратегічного планування. До цього слід додати, що завдання можуть бути недосяжними на конкретний (запланований) момент, але наближення до них за цей час повинно відбуватися постійно. Завдання, на відміну від мети, мають бути здійсненими, хоча не завжди можна вимагати їх здійснення. Розглядають і мету, якої ніколи не можна досягти, але до якої треба постійно наближатися, що має назву «ідеал» [78, с. 90]. Також слушною є позиція, яку обстоює М. Д. Савенко, за якою мета – це задум, намір, те, чого необхідно досягти, а завдання – конкретна діяльність, спрямована на досягнення поставленої мети. Між метою і завданням є тісний зв'язок, у якому визначальне місце посідає мета [268, с. 32]. Отже, мета й завдання відповідної діяльності мають тісний взаємозв'язок, фактично обумовлюють дію один одного, проте різняться в частині досягнутих результатів.

Завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, на відміну від мети, будуть чіткіше сформульованими, становити певні напрями діяльності компетентних суб'єктів, здійснюваних за допомогою реалізації відповідних заходів. Слушно з цього приводу зауважує О. А. Солдатенко, що завдання, на відміну від мети як бажаного результату, є вимогою, проблемою, яка потребує розв'язання. Завдання завжди конкретне, поміж інших елементів містить шукане, невідоме. І якщо визнати метою діяльності певного суб'єкта, наприклад, захист особи й суспільства, то її досягають шляхом вирішення конкретних завдань, покладених на конкретний орган (суд, прокуратуру, поліцію, інший правоохоронний орган).

Тобто завдання компетентних суб'єктів у цьому контексті є засобами досягнення мети, і це відповідає загальнофілософському постулатові: виконання завдань означає досягнення мети [274, с. 77]. Доволі слушним видається підхід щодо визначення сутності категорії «завдання», запропонований С. С. Гнатюком. На думку вченого, завдання – це похідна із закону об'єктивно наявна форма реалізації правової компетенції, яку реалізують суб'єкти, наділені відповідними повноваженнями, що здійснюють свою діяльність з метою досягнення окремого та загального правового результату [34, с. 75].

З огляду на такі підходи, завданнями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки пропонуємо вважати об'єктивізовану на нормативно-правовому рівні сукупність заходів, що реалізують уповноважені державою суб'єкти в межах відповідних напрямів діяльності, спрямованої на забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави, їх охорони й захист від будь-яких правопорушень. З огляду на складний і багатоаспектний характер суспільних відносин у сфері забезпечення економічної безпеки, можна виокремити доволі значну кількість завдань, які виконують уповноважені суб'єкти в цьому напрямі, що можуть бути як загальними, так і стосуватися конкретної діяльності.

Загальніші завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки будуть пов'язані із забезпеченням функціонування цієї сфери суспільних відносин. На підстав аналізу п. 18 розділу 3 «Стратегічний курс у сфері економічної безпеки» Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженої Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021, основними завданнями у сфері забезпечення економічної безпеки є:

- 1) забезпечення стійкості від зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз національним економічним інтересам держави та інтересам її громадян [243]. У цьому випадку акцентовано саме на діяльності уповноважених суб'єктів

щодо запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки, оскільки йдеться про забезпечення стійкості економічних інтересів, що може бути досягнуто в ефективний спосіб шляхом недопущення вчинення будь-яких протиправних виявів у цій сфері суспільних відносин;

2) збереження та розвиток економічної потужності країни відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722, і позицій людиноцентризму [243]. Згідно з положеннями цього Указу Президента України, у контексті досліджуваного питання серед таких завдань слід виокремити: подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування та сприяння сталому розвитку сільського господарства; сприяння поступальному, всеохопному й сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохопній і сталій індустріалізації та інноваціям; скорочення нерівності; сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та ґрунтованих на активній участі інституцій на всіх рівнях [256]. Тобто йдеться про протидію правопорушенням у сфері економічної безпеки держави за окремими напрямками, як-то подолання нерівності, забезпечення працевлаштування та належних умов праці, забезпечення екологічної безпеки тощо. Детальніше напрями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки буде розглянуто згодом;

3) гарантування національної економічної незалежності й здатності до захисту національних економічних інтересів, зокрема у високотехнологічній сфері [243]. Це завдання у сфері забезпечення економічної безпеки цілком охоплює діяльність як із запобігання, так і з протидії правопорушенням у зазначеній сфері суспільних відносин, тобто має комплексний характер.

Тож загальними завданнями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є:

- забезпечення стійкості національних економічних інтересів;
- забезпечення економічної потужності держави шляхом її збереження та подальшого розвитку;
- забезпечення національної економічної незалежності шляхом охорони й захисту економічних інтересів у відповідних сферах суспільних відносин.

Коли йдеться про спеціальні завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, слід зауважити, що, на відміну від зазначених вище, вони будуть мати конкретніший характер. Слушною є позиція авторського колективу навчально-методичного посібника «Економічна безпека держави», за якою мета системи гарантування економічної безпеки полягає у:

- підтриманні нормального функціонування економіки;
- виявленні загроз і вжиття адекватних заходів щодо їх відвернення та нейтралізації;
- захисті економічних інтересів особи, суспільства, сім'ї, держави;
- здійсненні соціально спрямованої економічної політики [46, с. 144].

Досягнення таких завдань системи гарантування економічної безпеки безпосередньо пов'язано з належною реалізацією завдань запобігання та протидії правопорушенням у досліджуваній сфері суспільних відносин. Загалом завдання запобігання та протидії правопорушенням у відповідних сферах суспільних відносин об'єктивізовано в низці нормативно-правових актів. Відповідно до приписів ст. 1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, його завданнями є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного й неухильного додержання Конституції та законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [75]. Своєю

чергою в ст. 1 Кримінального кодексу України закріплено, що його завданнями є правове забезпечення охорони прав і свобод людини й громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально протиправних посягань, забезпечення миру й безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням [99].

Доходимо висновків, що спеціальними завданнями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є:

- охорона й захист прав, свобод та інтересів особи від протиправних посягань у сфері забезпечення національних економічних інтересів;
- належне реагування на факти вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки, їх припинення та притягнення винних осіб до юридичної відповідальності;
- здійснення заходів, спрямованих на зменшення показників вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки або їх повне недопущення;
- забезпечення стану законності й дисципліни в межах суспільних відносин, пов'язаних з економічною безпекою.

Такі спеціальні завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки можуть бути ще конкретизованішими з огляду на особливості правового статусу суб'єктів, які їх виконують. Зазначимо, що система суб'єктів запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки, правовий статус окремих із них, а також значення в контексті досліджуваного питання буде проаналізовано в межах наступного підрозділу представленої наукової праці.

Отже, можна виокремити доволі значну кількість завдань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як сукупності заходів, що реалізують уповноважені державою суб'єкти в межах відповідних напрямів діяльності, спрямованої на забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави, їх охорони й захисту від

будь-яких правопорушень. З огляду на це, завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки розподілено на три групи:

- 1) загальні завдання;
- 2) спеціальні завдання;
- 3) завдання, що виконують окремі суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Реалізація всіх розглянутих вище завдань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має ґрунтуватися на певних керівних засадах, недотримання, порушення або ж відхилення від яких буде мати наслідком як невиконання окремих таких завдань або ж недосягнення мети такої діяльності загалом. Як у чинному національному законодавстві, так і на сторінках фахової літератури такими засадами позначають принципи, відповідно до яких побудовано певну діяльність.

Зокрема, досліджуючи сутність поняття та значення принципів організації адміністративного судочинства, В. Б. Пчелін стверджує, що в юриспруденції цією категорією позначають головні аспекти, першооснови функціонування відповідної правової інституції [260, с. 89]. Учений вважає, що основне значення принципів функціонування відповідної інституції полягає в тому, що останні визначають «юридичну долю», практичну організацію та її реальне функціонування [260, с. 80]. На думку укладачів шеститомної Юридичної енциклопедії, принципу притаманна властивість абстрактного відображення закономірностей соціальної дійсності, що зумовлює їх особливу роль у структурі широкого кола явищ. Принцип є джерелом різних явищ або висновків, що стосуються його, як дія і причина або як наслідки й підстави [306, с. 110-111]. О. Ю. Оболенський цілком слушно зауважує, що важливість і необхідність детального аналізу принципів загалом і принципів діяльності державних інституцій зокрема зумовлені тим, що вони об'єктивно:

- висвітлюють загальний характер діяльності посадових і службових осіб;

- обумовлюють значущість, законність і соціальну цінність правовідносин, що виникають у системі адміністративних правовідносин;
- закріплюють такі аспекти в нормах правового інституту функціонування державних органів;
- визначають сутність державного органу, його найважливіші риси;
- встановлюють закономірності в системі організації та функціонування державних органів [136, с. 119].

Акцентуючи на значенні та необхідності встановлення сутності принципів у межах відповідних наукових досліджень, авторський колектив підручника «Загальна теорія держави і права» доводить, що будь-яким принципам притаманні такі ознаки:

- забезпечують підвищення рівня правосвідомості в суспільстві;
- спрямовують розвиток і функціонування всієї правової системи;
- зумовлюють напрями правотворчої, правозастосовної та інших форм юридичної діяльності;
- є найважливішим критерієм законності дій громадян, посадових осіб та інших суб'єктів права;
- сприяють заповненню прогалін у праві;
- мають властивість вищої імперативності, загальності, універсальності, значущості, їм притаманні стійкість і стабільність протягом невизначено тривалого проміжку часу [52, с. 198].

Визначаючи сутність принципів загалом, принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки зокрема, не можна оминати увагою, що ця категорія має довготривалу історію і своїм корінням сягає ще давніх часів [262, с. 88], про що свідчить її етимологічний аналіз. Зокрема, випадки використання досліджуваної категорії трапляються ще в латинській мові, де її використовували в значенні «*principium*», що українською мовою означає основні, найзагальніші, вихідні положення, засоби, правила, які визначають природу та соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості [76, с. 17]. З огляду на це, зауважує

Т. В. Чубарук, поняття «принцип» найчастіше використовують як основне, вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки, світогляду. Його суть намагалися визначити відомі людству філософи [301, с. 15].

Античні філософи прагнули віднайти принципи існування всіх речей і пов'язували його із субстанцією. У європейській філософії принципи стали тлумачити здебільшого як категорію теоретико-пізнавальну на основі розрізнення того, що є основою дійсності, – принципи буття, і того, що є основою пізнання цієї діяльності, – принципи пізнання [289, с. 519]. У наш час, зауважує В. Л. Петрушенко, у філософії принцип – це вихідне теоретико-методологічне положення, яке є основою певного знання та визначає спосіб його побудови. У цьому сенсі, стверджує науковець, уся сукупність знання постає як висвітлення та реалізація принципу. У філософії принципами вважають сформульовані на підставі переконань людини загальні положення, стислі тези або висловлення, якими вона керується у своїх діях. Принцип є формою зв'язку внутрішнього світу людини з її діяльністю [145, с. 167]. Такі підходи до розуміння сутності досліджуваної категорії позначилися як на особливостях її використання в загальному значенні, так і стосовно певної специфічної діяльності.

Зокрема, коли йдеться про загальне значення категорії «принцип», слід зауважити, що в сучасній українській мові її використовують у декількох значеннях:

- особливість, що є основою створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось;
- основне, вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку;
- переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [26, с. 1125].

І хоча сутність категорії «принцип» потлумачено в декількох значеннях, їх сутність може бути зведено до того, що це щось основне, першооснова, підґрунтя функціонування певного явища або ж здійснення

відповідної діяльності. Такий підхід до розуміння сутності досліджуваної категорії було використано й у юриспруденції, де також незалежно від специфіки розв'язуваної проблематики нею позначають певні керівні ідеї, підґрунтя, першооснову тощо. Наприклад, на сторінках юридичної енциклопедичної літератури сутність категорії «принцип» потлумачено в таких значеннях:

– основні засади, вихідні ідеї, що вирізняються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю, відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього й міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації;

– внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [306, с. 110–111].

Фахівці з теорії держави та права зазначають, що принцип – це завжди вихідна спрямовувальна засада. О. А. Коваль уточнює: якщо розглядати принцип у контексті права, необхідно враховувати, що в цій галузі, як і в усіх інших, принцип – це насамперед ідея, однак не лише ідея. Як право не зводиться до ідей, а охоплює і норми, і соціальні відносини, так і його принципи виходять за межі лише ідей і набувають нормативного та правозастосовного змісту [71, с. 48]. Учені, які досліджують проблематику трудового права, сутність категорії «принцип» визначають як базового та визначально першого положення; основного правила поведінки; центрального поняття; основи системи. Принцип, стверджує М. І. Іншин, за своєю суттю є узагальненням, оскільки він поширюється на всі явища тієї сфери, з якої його абстраговано. Принципом є такі керівні ідеї та правила, відсутність яких унеможлиблює існування, функціонування будь-якого явища [58, с. 74-75]. На думку вчених-адміністративістів, принципом є історично сформовані та прийняті суспільством вихідні засади (положення, ідеї), які є основою здійснення певного виду діяльності, процесу та яких мають дотримуватися учасники цієї діяльності, процесу [138, с. 51–52].

Отже, використовуючи категорію «принцип» стосовно певної діяльності, на увазі мають її підґрунтя або ж керівні засади, ідеї тощо, відповідно до яких її здійснюють. Водночас в усіх підходах до розуміння сутності досліджуваної категорії немає вказівки на те, що як загалом, так і окремі принципи відповідної діяльності в контексті їх розуміння з позиції юридичної науки мають бути регламентовані на нормативно-правовому рівні, тобто знайти свою об'єктивізацію в приписах чинного національного законодавства. У зв'язку з цим пропонуємо принципами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вважати об'єктивізовану в приписах чинного національного законодавства сукупність керівних, основоположних засад та ідей, які визначають вектор діяльності уповноважених державою суб'єктів щодо здійснення діяльності стосовно запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері суспільного життя, так і вказують на особливості реалізації окремих напрямів такої діяльності.

З огляду на особливості здійснення діяльності в напрямі запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, вона буде ґрунтуватися на значній кількості її принципів. Такі принципи можуть мати загальний характер, тобто стосуватися будь-якої легітимної діяльності. Може йтися і про принципи, на яких ґрунтується діяльність правоохоронних органів щодо здійснення запобігання та протидії правопорушенням загалом. Дія окремих принципів виявляється або виключно в досліджуваній сфері суспільних відносин, або ж вони в межах її функціонування набувають особливої специфіки реалізації.

Щодо першої групи принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, тобто загальних принципів, слід зауважити, що вони передусім об'єктивізовані в положеннях Основного Закону, а вже в законодавчих актах нижчої юридичної сили сформовані з огляду на специфіку й особливості функціонування суспільних відносин, які піддаються нормативно-правовій регламентації. Зокрема, ідеться про такий основоположний принцип, як верховенство права. Відповідно до ст. 8

Конституції України, в Україні визнаний і діє принцип верховенства права [87]. Законодавець у приписах зазначеного вище нормативно-правового акта сутність цього принципу не висвітлює.

Свого часу на таку ситуацію спрямував увагу Конституційний Суд України в рішенні «У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання)» від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004, у якому зазначив, що принцип верховенства права – це панування права в суспільстві, що вимагає від держави його втілення в правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з виявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а охоплює й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка відображена в Конституції України [277].

Як провідний принцип діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням, зокрема у сфері економічної безпеки, принцип верховенства права об'єктивізовано в положеннях відповідних законодавчих актів, приписи яких визначають їх правовий статус й особливості діяльності. Зокрема, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», Бюро здійснює свою діяльність на основі принципів, зокрема верховенства права [160]. Однак законодавець обмежився лише формальним закріпленням цього принципу в приписах нормативно-правового акта, не висвітливши особливостей його вияву під час здійснення Бюро економічної безпеки своєї діяльності у відповідному напрямі.

У зв'язку з цим розглянемо ті нормативно-правові приписи, які, закріплюючи верховенство права як провідний принцип діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням, зокрема у сфері економічної безпеки, відображають його сутність. Прикладом такої законодавчої регламентації можуть бути приписи ст. 6 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до яких поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнані найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права застосовують з огляду на практику Європейського суду з прав людини [226]. Відповідно до принципу верховенства права, діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід здійснювати з огляду на те, що права, свободи й інтереси особи є найвищими цінностями в нашій державі, визначають зміст і спрямовують діяльність компетентних суб'єктів у цьому напрямі їхньої діяльності.

Поряд з принципом верховенства права законодавець у приписах Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» виокремлює принцип «пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб» [160], а в положеннях Закону України «Про Національну поліцію» – принцип «дотримання прав і свобод людини» [226]. Сутність останнього, про що зазначено в ч. 1 ст. 7 цього нормативно-правового акта, полягає в тому, що під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах і в порядку, визначених Конституцією та законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції [226]. На нашу думку, у такому випадку фактично додатково відображено сутність принципу верховенства права, а не якогось окремого принципу. З огляду на це, такі

принципи ми не розглядаємо як окремі принципи запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Наступним загальним принципом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є законність. Досліджуючи адміністративно-правовий статус керівника органу Національної поліції як суб'єкта забезпечення дисципліни та законності, О. В. Король цілком слушно зауважує, що наслідком нерозуміння сутності й значення законності в роботі правоохоронних органів є наслідком вчинення значної кількості правопорушень їх працівниками. Тому першочерговим є питання щодо розуміння того, що кожний працівник відповідного правоохоронного органу має уособлювати законність і справедливість, ставити ступінь своєї процесуальної свободи з чітко визначеними нормами законодавчих та підзаконних актів, не допускати свавілля під час виконання своїх посадових обов'язків, а прийняті рішення в обов'язковому порядку мають відповідати букві закону [91, с. 25]. Безпосередню об'єктивізацію цей загальний принцип запобігання та протидії правопорушенням у сфері національної безпеки, як і розглянутий вище, дістав у приписах Основного Закону.

Відповідно до ст. 19 Конституції України, правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [87]. Тобто законність як принцип запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки передбачає, що суб'єкти такої діяльності мають діяти виключно в межах, визначених законодавчими приписами, ураховуючи систему нормативно-правової регламентації їх діяльності загалом і дію окремо взятих нормативно-правових актів з огляду на їх юридичну силу.

Слід зазначити, що специфікою дії принципу законності запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки буде тип правового

регулювання, що становить характеристику загальної спрямованості впливу права на суспільні відносини залежно від того, який зі способів правового регулювання є його основою – дозволяння чи заборона. Загальнодозволений тип правового регулювання ґрунтується на поєднанні загального юридичного дозволяння у формі визнання права зі встановленням окремих обмежень (винятків) за допомогою юридичних заборон. Він є відображенням принципу «дозволено все, крім того, що прямо не заборонено нормами права». Загальнодозволене регулювання надає особі право обрати будь-яку поведінку, крім тієї, щодо якої нормою права встановлена заборона [280, с. 702]. Під час обрання спеціально дозволеного типу правового регулювання вихідним є нормативне положення, згідно з яким дозволяють лише ті форми поведінки соціальних суб'єктів, що безпосередньо визнані правовими нормами як припустимі. У цьому разі діє інша юридична формула: заборонено все, крім того, що дозволено [52, с. 216]. Отже, унаслідок дії принципу законності запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки встановлюють спеціально дозволений тип правового регулювання цієї сфери суспільних відносин.

Як ще один загальний принцип запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави слід розглянути принцип рівності. Акцентуючи на значенні принципу рівності, Г. О. Яковлева зазначає, що його слід трактувати не як формальну рівність усіх громадян у наданому обсязі прав і свобод за чинним національним законодавством. Цей принцип набуває також значення рівності можливостей кожного реалізувати надані йому потенційні права та свободи, а тому забезпечується і вжиттям державою додаткових заходів щодо вирівнювання спроможності громадян набути необхідних матеріальних, культурних, освітніх та інших благ [309, с. 32]. Принцип рівності, як і окреслені вище, безпосередньо об'єктивізовано в приписах Конституції України, відповідно до ст. 24 якої громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками

раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового становища, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [87]. Тож принцип рівності передбачає не тільки рівність прав і можливостей особи, а й недопущення в межах функціонування відповідної сфери суспільних відносин виявів дискримінації за певною ознакою.

Також науковці стверджують, що рівність слід розглядати в контексті рівності вільних і незалежних індивідів, до яких однаково застосовують право як загальний масштаб поведінки [39, с. 107]. Згідно з рішенням Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9 рп/2012, гарантована Конституцією України рівність усіх людей у їхніх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод. У правовій державі звернення до суду є універсальним механізмом захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [276]. Водночас принцип рівності не означає рівність правового статусу суб'єктів, а вказує на однакові можливості щодо реалізації відповідного права особи. Зокрема, слушно зауважує Л. Б. Ісмаїлова, рівність – це необхідна фікція, яку буквально не можуть сприймати ні законодавець, ні ті, на кого спрямовано цю рівність. На думку вченої, рівність слід вважати загальним поняттям, яке як принцип слід розглядати не як рівність статусу суб'єкта правовідносин, а як рівність можливостей здійснення ним законних прав і виконання обов'язків [59, с. 22]. З огляду на це, принцип рівності під час запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вказує як на рівні права й свободи суб'єктів, які є потенційними або реальними учасниками таких суспільних відносин, так і на недопущення будь-яких виявів дискримінації.

У контексті дослідження загальних принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вважаємо за доцільне назвати принцип гласності, прозорості й відкритості такої діяльності. Значення цього

принципу полягає в тому, що це один з найважливіших виявів демократичності держави, основа демократії, її фундамент, оскільки тільки інформованість громадян надає їм можливість зі знанням справи брати участь в управлінні державою [90, с. 5]. Цей принцип також має законодавче закріплення в приписах Конституції України. У ст. 32 Основного Закону зазначено, що кожний громадянин має право ознайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею [87]. На досліджуваний принцип запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки законодавець акцентує в аспекті нормативно-правової регламентації правового статусу провідних суб'єктів цих суспільних відносин.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», Бюро здійснює свою діяльність на основі принципу відкритості та прозорості його діяльності для суспільства та громадського контролю, підзвітності й підконтрольності визначеним законом державним органам. У ст. 33 цього нормативно-правового акта зазначено, що Бюро економічної безпеки України через медіа на своєму офіційному вебсайті та в інший спосіб регулярно інформує суспільство про свою діяльність. Зокрема, Бюро економічної безпеки України:

- готує та оприлюднює на офіційному вебсайті звіт про свою діяльність, передбачений законодавством;
- оприлюднює та надає інформацію на запити в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації» [176];
- оприлюднює на своєму офіційному вебсайті звіти за конкретними запитамі;
- оприлюднює на своєму офіційному вебсайті інформацію про призначення та звільнення працівників, а також наявність вакансій у Бюро економічної безпеки України;

– у виняткових випадках може оприлюднювати з огляду на обмеження, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України [100], на своєму офіційному вебсайті інформацію про перебіг досудового розслідування кримінальних проваджень [160].

Отже, дія принципу гласності, прозорості й відкритості запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки в окремих випадках може бути обмежена з огляду на необхідність оперування інформацією з обмеженим доступом. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII, інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, а також інформація, визнана такою на підставі закону. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, якщо інше не встановлено законом [214]. Своєю чергою в ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI зазначено, що таємна інформація – це інформація, доступ до якої обмежується відповідно до законодавства, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству й державі. Таємною визнано інформацію, яка містить державну, професійну, банківську, розвідувальну таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю [176]. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року № 3855-XII, до державної таємниці в порядку, встановленому законодавством, належить інформація, зокрема у сфері економіки, а саме:

– про зміст мобілізаційних планів державних органів й органів місцевого самоврядування, мобілізаційні потужності, заходи мобілізаційної підготовки та мобілізації, обсяги їх фінансування, запаси й обсяги постачання стратегічних видів сировини і матеріалів, а також відомості про номенклатуру та норми накопичення, загальні обсяги поставок, закладення,

зберігання, освіження та відпуску, а також фактичні запаси матеріальних цінностей державних резервів;

– про плани, обсяги й інші найважливіші характеристики добування, виробництва та реалізації окремих стратегічних видів сировини і продукції;

– про державні запаси дорогоцінних металів монетарної групи, коштовного каміння, валюти й інших цінностей, операції, пов'язані з виготовленням грошових знаків і цінних паперів, їх зберіганням, охороною і захистом від підроблення, обігом, обміном або вилученням з обігу, а також про інші особливі заходи фінансової діяльності держави;

– про використання транспорту, зв'язку, потужностей інших галузей та об'єктів інфраструктури держави в інтересах забезпечення її безпеки;

– про факт і предмет закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення для забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань та правоохоронних органів [171].

Отже, основоположне місце в системі принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки посідають загальні принципи, дія яких полягає в межах функціонування будь-яких легітимних суспільних відносин, однак у межах досліджуваних, з огляду на їх специфіку, набуває певних особливостей. Серед таких загальних принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вважаємо за доцільне виокремити такі: верховенство права; законність; рівність; гласність, прозорість і відкритість. Ці принципи визначають вектор функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин й обумовлюють дію низку інших принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Такі принципи позначені як спеціальні, оскільки притаманні саме для діяльності провідних суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, а також у межах таких суспільних відносин виявляють особливості та специфіку своєї дії.

Серед спеціальних принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити принцип

оперативності. У загальному значенні оперативність, вважає Я. М. Василенко, – це принцип, який вимагає швидкого проведення аналітичного дослідження, формування чітких висновків, рекомендацій, що слугують основою своєчасного прийняття відповідних управлінських рішень, а також контролю за їх виконанням [24, с. 60]. Суть цього принципу, зауважує Є. В. Кобко, полягає в тому, що держава повинна реагувати на загрози, які виникають стосовно неї як ізсередини, так і зовні, у максимально стислі строки, що своєю чергою мінімізує або зводить нанівець шкідливі наслідки [70, с. 87]. В аспекті запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки принцип оперативності слід розглядати й крізь призму здійснення проваджень у справах про адміністративні правопорушення та кримінальних проваджень.

У першому випадку йдеться про те, що оперативність – це ще й здатність швидко, своєчасно розглянути й вирішити справу про суспільно-правовий конфлікт. У такому разі, зауважує Ю. Кононенко, принцип оперативності – це правова вимога, яка забезпечує своєчасність порушення, розгляду й вирішення справ про адміністративні правопорушення шляхом якомога повнішого, раціонального використання процесуальних засобів [86, с. 102]. У другому випадку оперативність – це якісний показник діяльності державних органів, що здійснюють боротьбу зі злочинністю. У зв'язку з цим С. Б. Фомін зауважує, що кримінальне провадження проводять в інтересах держави й суспільства. Зазначене свідчить про цілеспрямований характер діяльності органів розслідування, прокуратури, суду тощо. Ці органи зобов'язані своєю активністю й ініціативою в порушенні кримінального провадження та розслідуванні правопорушень поєднувати з усебічним захистом прав і законних інтересів усіх осіб, що беруть участь у ньому [291, с. 61].

Важливим спеціальним принципом запобігання та протидії правопорушенням є принцип безперервності. Доволі вичерпно сутність цього принципу висвітлив законодавець стосовно діяльності такого суб'єкта

запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, як органи та підрозділи Національної поліції. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про Національну поліцію», поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня [226]. Так само і діяльність решти суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має здійснюватися на постійній і безперервній основі.

Як спеціальний принцип запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вважаємо за необхідне розглянути принцип комплексності. Коли йдеться про загальне значення цього принципу, науковці акцентують на тому, що комплексність – це не просто кількісна, а загальна кількісно-якісна властивість окремого явища щодо його складної будови, причому необхідною передумовою є те, щоб частини обов'язково знаходилися у взаємодії та взаємозв'язках. Вимоги щодо конкретизації характеру цих взаємозв'язків і взаємодії не висувають, достатньою є проста констатація факту їхньої наявності. Для визнання явища комплексним достатньо дійти загального висновку про його складну будову й наявність взаємозв'язків і взаємодії між його частинами. Мінімальна і максимальна кількість частин комплексного явища також не має важливого значення [48, с. 24]. На сторінках фахової літератури стверджують, що комплексність означає:

- необхідність розгляду всіх елементів відповідної діяльності у взаємозв'язку;
- розгляд усіх факторів і соціально-економічних характеристик у цілісності;

- на представницькі й виконавчі органи управління покладено відповідальність за розроблення і здійснення комплексного розвитку;
- реалізація принципів комплексності нерозривно пов'язана з додержанням принципів ієрархічності [64, с. 89].

Тобто принцип комплексності передбачає, що запобігання та протидію правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюють з огляду на всі фактори й ризики національним економічним інтересам. Водночас мають бути враховані й усі різновиди правопорушень у цій сфері суспільних відносин, їх взаємозв'язок, способи вчинення тощо. Тісний зв'язок із цим принципом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має принцип ефективності. Науковці зауважують, що ефективність – це категорія, що відображає співвідношення між одержаними результатами й витраченими на їх досягнення ресурсами, причому під час вимірювання ефективності ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною (переоціненою) вартістю (застосовувані ресурси), або частиною їх вартості у формі виробничих витрат (виробничо спожиті ресурси) [47, с. 48]. У контексті досліджуваного питання принцип ефективності означає, що ресурси спрямовані на діяльність із запобігання та протидію правопорушенням у сфері економічної безпеки мають виправдовувати її результат.

У такому разі має йтися і про такий спеціальний принцип запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, як принцип пропорційності. На цей принцип, попри його важливість, на сторінках фахової літератури та в законодавстві недостатньо спрямовано увагу. Проте вважаємо, що його сутність доволі вдало висвітлив законодавець крізь призму застосування поліцейських заходів, зокрема вимог, що ставлять до них. Відповідно до ч. 5 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію», застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або

створеної загрози заподіяння шкоди [226]. З огляду на досліджувану проблематику, слід зазначити, що принцип пропорційності в межах здійснення діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки означає, що її можна здійснювати з огляду на ступінь загрози національним економічним інтересам, що передбачає наявність балансу між необхідністю обмеження прав, свобод й інтересів особи та забезпеченням економічної безпеки.

Діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюють з огляду на дію такого спеціального принципу, як поєднання єдиноначальності та колегіальності. В. Я. Малиновський цілком слушно зауважує, що цей принцип означає розумне поєднання в управлінській діяльності методів одноособового керівництва призначеним або обраним керівником, який наділений значною службовою компетенцією та несе персональну відповідальність за результати роботи державного органу, і широкої колегії – групи осіб, які мають рівні права й обов'язки або дорадчі права з питань, що належать до компетенції органу виконавчої влади [107, с. 196].

Виявом дії цього принципу запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є те, що найважливіші рішення в цій сфері приймає такий колегіальний орган, як Рада національної безпеки і оборони України. Відповідно до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР, рішення Ради національної безпеки і оборони України приймають не менше ніж двома третинами голосів її членів [241]. Своєю чергою провідні суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюють свою діяльність відповідно до принципу єдиноначальності. Згідно з п. 11 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», Бюро здійснює свою діяльність на основі принципу єдиноначальності в реалізації своїх повноважень [160].

Слід зосередити увагу на такому спеціальному принципі, як превентивна активність запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Вважаємо, що доволі вдало його сутність висвітлює Т. М. Мельник під час дослідження особливостей адміністративно-правового забезпечення юридичного супроводження статутної діяльності закладів вищої освіти України. Зокрема, на думку вченої, сутність принципу превентивної активності полягає в тому, щоб не лише реагувати на актуальні правові проблеми, а й уникати їх виникнення шляхом прогнозування потенційних ризиків і прийняття відповідних запобіжних заходів. Це передбачає постійний моніторинг правового середовища й аналіз потенційних загроз для закладу вищої освіти. Замість розв'язання проблем після їх виникнення відповідні фахівці можуть працювати на попередження можливих конфліктів і порушень, наприклад, шляхом аудиту й оцінки ризиків, розроблення превентивних механізмів і процедур [112, с. 41–42]. Тобто в межах діяльності із запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки превалювати мають заходи із попередження настання негативних наслідків.

Отже, запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки ґрунтуються як на загальних принципах, характерних для функціонування будь-якої сфери суспільних відносин, так і низці спеціальних принципів, особливості яких виявляються саме під час реалізації своїх повноважень провідними суб'єктами такої діяльності. Серед найвагоміших, на нашу думку, спеціальних принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід визначити принципи: оперативності, безперервності, комплексності, ефективності, пропорційності, поєднання єдиноначальності та колегіальності, превентивної активності. Саме з огляду на комплекс окреслених вище принципів й особливостей дії окремого з них, уповноважені державою суб'єкти здійснюють сукупність заходів щодо запобігання та протидії

правопорушенням у сфері економічної безпеки як загалом, так і в межах окремих напрямів.

Можна стверджувати, що будь-яка сфера суспільних відносин має вплив на забезпечення національних економічних інтересів. Проте вчинення правопорушень у межах окремих з таких сфер завдають значно сильніших ударів як національній економіці, так і загалом національній безпеці нашої держави. Цілком слушно з цього приводу зауважує Т. В. Барановська в межах дослідження особливостей кримінальних правопорушень проти економічної системи, що економічна злочинність суттєво впливає на систему економічної безпеки держави, оскільки вона є деструктивним фактором, що спричиняє руйнування економічних відносин на різних рівнях, як усередині, так і зовні держави. Економічна злочинність є міждисциплінарною категорією, оскільки посідає певне місце в об'єктно-предметному полі економічних, соціологічних, політичних, правових і державноуправлінських наук [11]. Саме тому слід дослідити провідні напрями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Серед таких напрямів вважаємо за необхідне виокремити запобігання та протидію корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням. Науковці стверджують, що одним із відмітних факторів успішного розвитку європейських країн, порівняно з Україною, є значно нижчий рівень корупції. Украй негативним наслідком корупції в Україні є втрати бюджетних коштів. Щорічно державний бюджет України втрачає 455 млрд грн через корупційні схеми, зокрема 120 млрд грн через «конверти» та конвертаційні центри, 100 млрд грн – «сірий імпорт», 100 млрд грн – схеми в державних закупівлях, 70 млрд грн – офшорні схеми, 30 млрд грн – «скрутки», 20 млрд грн – схеми з використанням ФОП, 15 млрд грн – контрафакт [270, с. 52–53]. У ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи

інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [181]. Ось чому не викликає сумніву, що подолання корупції як явище, зниження рівня її вияву слід розцінювати як один з провідних напрямів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Цей напрям має тісний зв'язок зі здійсненням так званого відмивання грошей, одержаних злочинним шляхом. Масштаби відмивання «брудних» грошей в Україні, стверджують дослідники, вражають. З огляду на це, на сучасному етапі одним із пріоритетних завдань економічної політики є побудова ефективної системи протидії відмиванню грошей. Широкомасштабне відмивання нелегальних доходів – загальносвітова проблема, яка вимагає рішення з боку всіх держав, тому важливим завданням є функціонування системи міжнародного співробітництва [27, с. 44–45]. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать будь-які дії, пов'язані з учиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом, а також вчиненням дій, спрямованих на приховання чи маскування незаконного походження таких доходів, чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуттям, володінням або використанням доходів, одержаних злочинним шляхом [183]. Не викликає сумніву, що ефективно запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є одним з провідних напрямів забезпечення економічної безпеки.

Важливим є напрям запобігання та протидії правопорушенням у сфері публічних закупівель. Задля забезпечення ефективного та прозорого

здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання виявам корупції в цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції було прийнято Закону України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року [240]. Слід зазначити, що в Україні активно розвиваються та впроваджуються сучасні механізми запобігання і протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки за цим напрямом. Проте війна РФ проти України призупинила процес упровадження деяких реформ. У відповідь на загрози воєнний стан обмежив прозорість закупівель, щоб уникнути розголошення інформації про національну безпеку, і послабив обмеження підзвітності для полегшення закупівлі. Водночас українське суспільство продемонструвало свою готовність навіть під час війни продовжувати реформи для європейської та євроатлантичної інтеграції [92, с. 6]. Не викликає сумніву, що ефективне здійснення запобігання та протидії правопорушенням у сфері публічних закупівель є вкрай важливим напрямом діяльності уповноважених державою суб'єктів, який спрямований як на забезпечення належного функціонування сфери економічної безпеки, так і забезпечення національних інтересів загалом.

У реаліях сьогодення вкрай важливого значення набуває такий напрям запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, як боротьба з контрабандою. Фахівці зауважують, що контрабанда призводить до значних втрат бюджету, які виникають через поширену практику незаконного ввезення товарів й обхід митних процедур. Ця практика є серйозною загрозою економічній стійкості країни та призводить до серйозних наслідків для фінансової системи. Однак, попри розуміння негативних наслідків контрабанди для країни та боротьбу з нею, проблема й надалі не зникає, а інколи набуває нового розвитку. Контрабандисти користаються різними ситуаціями та розробляють нові схеми для незаконного вивезення або ввезення товарів через митні кордони [36, с. 179]. Явище контрабанди й сірого імпорту, яке нині відбувається на кордоні України, є одним з найбільших репутаційних ризиків і викликів для України.

І його подолання в межах програми «Україна без контрабанди» стає не менш актуальним, аніж ефективна боротьба з корупцією чи проведення секторальних реформ. У різних секторах економіки рівень тіньових оборудок сягає 60–80 %, а в абсолютних цифрах – 70–100 млрд грн. Це гроші, які проходять повз державний бюджет. І це ті втрати, які несе Україна як держава [88]. Ось чому боротьба з контрабандою є одним з пріоритетних напрямів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Отже, уповноважені державою суб'єкти виконують значну кількість завдань щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, з огляду на що їх було розподілено на три групи:

- 1) загальні завдання;
- 2) спеціальні завдання;
- 3) завдання, що виконують окремі суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Характеристика останньої із зазначених груп завдань передбачає необхідність з'ясування сутності системи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки і проведення аналізу правового статусу провідних серед них, що буде здійснено в межах наступного підрозділу представленої наукової праці. Зазначені завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки загалом й окремі з них виконують відповідно до принципів функціонування цієї сфери суспільних відносин, серед яких було виокремлено загальні та спеціальні принципи. Слід зазначити, що діяльність уповноважених державою суб'єктів щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюють за певними напрямками, серед яких вважаємо найголовнішими:

- запобігання та протидія корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням;

- запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- запобігання та протидія правопорушенням у сфері публічних закупівель;
- запобігання та протидія контрабанді.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретико-методологічних засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки сприяло отримання таких висновків.

Доведено, що запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження є діяльністю уповноважених суб'єктів у цьому напрямі її реалізації, а також суспільні відносини, що виникають у зв'язку з цим. Констатовано, що як у законодавстві, так і на сторінках фахової літератури категорії «запобігання» та «протидія» використовують як у межах однієї конструкції, так й окремо, як стосовно одного різновиду діяльності, так і для позначення різних за своєю суттю. Обґрунтовано, що законодавець не зосереджує достатньої уваги визначенню сутності категорій «запобігання» та «протидія», використовує їх непослідовно, без належного обґрунтування.

Запобіганням і протидією правопорушенням у сфері економічної безпеки запропоновано вважати визначену на нормативно-правовому рівні сукупність дій уповноважених державою суб'єктів, спрямованих на недопущення вчинення будь-яких правопорушень у сфері функціонування економічного сектору держави, здійснення реагування на потенційні та реальні загрози цьому сектору, що можуть мати як зовнішній, так і внутрішній вияв, усунення та подолання негативних наслідків у разі

вчинення правопорушень у цій сфері, що здійснюють задля забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави.

Обґрунтовано, що, здійснюючи діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, уповноважені державою суб'єкти, крім іншого, забезпечують охорону й захист національних інтересів.

Акцентовано, що ризики економічній безпеці України слід розглядати як об'єктивно-суб'єктивну категорію, що охоплює низку чинників, настання яких буде мати негативний вплив на належне й ефективне функціонування економічного сектору держави, а також стан захищеності національних економічних інтересів загалом.

Аргументовано, що ризики економічній безпеці України, з огляду на їх значну кількість, слід розглядати з огляду на здійснення їх наукової класифікації за відповідними критеріями. Одним із таких критеріїв обрано сфери вияву ризиків економічній безпеці України, які найтісніше пов'язані з цими суспільними відносинами. Доведено, що ризики економічній безпеці можуть бути класифіковані за таким критерієм, як ступінь їх вияву. Рівень небезпечності відповідного ризику для економіки оцінюють експерти, науковці та всі зацікавлені особи в межах відповідних досліджень, соціальних опитувань тощо. Також ризики економічній безпеці України класифіковано за такими критеріями, як їх дія в часі та їх походження.

Визначено, що одним з основоположних аспектів дослідження адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави є встановлення та здійснення аналізу нормативно-правових актів, приписи яких регламентують як загалом функціонування цієї сфери суспільних відносин, так і визначають окремі її особливості. Встановлено значення та особливості правової регламентації питань забезпечення економічної безпеки міжнародними договорами України, на підставі чого їх розподілено на три групи. Питання забезпечення економічної безпеки регламентовані значною кількістю законів України, з огляду на що їх класифіковано на відповідні групи. Обґрунтовано, що

підзаконні нормативно-правові акти як частина системи нормативно-правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки, можуть бути розглянуті як певна система.

Доведено, що мета й завдання відповідної діяльності мають тісний взаємозв'язок, фактично обумовлюють дію один одного, проте різняться в частині досягнутих результатів. Констатовано, що завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, на відміну від мети, будуть чітко сформульовані, становити певні напрями діяльності компетентних суб'єктів, здійснюваних за допомогою реалізації відповідних заходів.

Запропоновано завданнями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вважати об'єктивізовану на нормативно-правовому рівні сукупність заходів, що реалізують уповноважені державою суб'єкти в межах відповідних напрямів своєї діяльності, спрямованої на забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави, їх охорони й захисту від будь-яких правопорушень. Зазначимо, що нині, з огляду на складний і багатоаспектний характер суспільних відносин у сфері забезпечення економічної безпеки, можна назвати доволі значну кількість завдань, які виконують уповноважені суб'єкти в цьому напрямі, які можуть мати як загальний характер, так і стосуватися конкретної діяльності. Загальними завданнями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є: забезпечення стійкості національних економічних інтересів; забезпечення економічної потужності держави шляхом її збереження та подальшого розвитку; забезпечення національної економічної незалежності шляхом охорони й захисту економічних інтересів у відповідних сферах суспільних відносин.

Доведено, що спеціальними завданнями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є: охорона й захист прав, свобод та інтересів особи від протиправних посягань у сфері забезпечення національних економічних інтересів; належне реагування на факти вчинення

правопорушень у сфері економічної безпеки, їх припинення та притягнення винних осіб до юридичної відповідальності; здійснення заходів, спрямованих на зменшення показників вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки або їх повне недопущення; забезпечення стану законності й дисципліни в межах суспільних відносин, пов'язаних з економічною безпекою.

Обґрунтовано, що принципи запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є об'єктивізовані в приписах чинного національного законодавства керівні, основоположні засади й ідеї, які визначають загалом вектор діяльності уповноважених державою суб'єктів щодо здійснення діяльності стосовно запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері суспільного життя, так і вказують на особливості реалізації окремих напрямів такої діяльності.

Акцентовано, що запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки ґрунтуються як на низці загальних принципів, притаманних функціонуванню будь-якої сфери суспільних відносин, так і низці спеціальних принципів, особливості яких виявляються саме під час реалізації своїх повноважень провідними суб'єктами такої діяльності.

Аргументовано положення про те, що діяльність уповноважених державою суб'єктів щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюють за певними напрямами, серед яких визнано найголовнішими: запобігання та протидію корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням; запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; запобігання та протидію правопорушенням у сфері публічних закупівель; запобігання та протидію контрабанді.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Система суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та місце в ній Бюро економічної безпеки

Провідним елементом функціонування будь-якої сфери суспільних відносин є їх суб'єктний склад. Зокрема, слушною видається позиція стосовно того, що суб'єкт – це та вісь, навколо якої формуються правові зв'язки, відносини загалом [266, с. 15]. Складність і багатоаспектність суспільних відносин у сфері економічної безпеки, значна кількість напрямів їх реалізації обумовлюють і наявність широкого кола суб'єктів, з огляду на що їх може бути розглянуто як систему. Одним з основоположних аспектів визначення сутності й особливостей адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є здійснення характеристики системи провідних суб'єктів цих суспільних відносин.

Коли йдеться про сутність досліджуваної категорії, слід зазначити, що в її основі закладено таке поняття, як «система», що на сторінках фахової літератури має близько п'ятдесяти визначень, тому є неоднозначним [137, с. 20]. Етимологічний аналіз категорії «система» засвідчує, що історичним корінням вона походить з давньогрецької мови, де їй відповідало слово «συστημα», що сучасною українською мовою буквально може бути перекладено як поєднання або ж утворення [289, с. 583]. Тобто вже в ті часи системою позначали якесь цілісне утворення, поєднання певних елементів. У сучасній українській мові слово «система» використовують у різних значеннях, про що свідчить його семантичний аналіз. Зокрема, укладачі

Великого тлумачного словника сучасної української мови зауважують, що системою заведено позначати:

- порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком чого-небудь;
- заведений, прийнятий порядок;
- форму організації, будову чого-небудь (державних, політичних, господарських одиниць, установ тощо);
- сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням;
- сукупність принципів, які є основою певного вчення;
- сукупність способів, методів, прийомів здійснення чого-небудь;
- будову, структуру, що становить єдність закономірно розташованих функціональних частин;
- сукупність предметів, пристроїв однакового призначення;
- сукупність господарчих одиниць, установ, об'єднаних організаційно;
- продуманий план [26, с. 1320–1321].

Дослідники пропонують чимало визначень досліджуваної категорії лише з огляду на її семантичний сенс. Водночас фактично всі вони зводяться до того, що системою є певне цілісне явище, утворено з відповідних структурних елементів. Цілком слушно з цього приводу зауважує С. В. Тагієв, що будь-яка система – це передусім цілісність, сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів (частин), які у своїй єдності набувають якісно нових властивостей [279, с. 97]. Про складність і багатоаспектність цього поняття зазначають на сторінках фахової літератури з філософії. Зокрема, В. Л. Петрушенко в монографії «Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції» стверджує, що система – це складне цілісне утворення, внутрішні зв'язки між елементами якого значно інтенсивніші, ніж між цими елементами та середовищем [145, с. 190]. Автори філософського енциклопедичного словника зауважують, що системою є сукупність визначених елементів, між якими є закономірний зв'язок чи

взаємодія. Якісні характеристики цих елементів становлять зміст системи, сукупність закономірних зв'язків між елементами – внутрішню форму або структуру системи. Природа складових і характер системи можуть утворювати окремі тіла, явища, процеси, що вступають між собою у взаємодію, обмінюються енергією або речовиною, виконують спільну функцію тощо. Для об'єктів, які характеризуються як система, найважливішими рисами є внутрішня розчленованість і функціональна цілісність. Співвідношення між елементом і системою встановлюється як співвідношення простого й складного. Однак елемент якоїсь системи може бути складним утворенням і характеризуватися як система. Підсумовуючи, вчені доходять висновку, що предмет, який є системою, може бути елементом системи вищого рівня. Тому окремі предмети і явища можуть становити ієрархії систем [289, с. 583]. У сучасній філософії сутність категорії «система» визначають також як:

- сукупність сталих елементів, що утворює так звану системну якість, (властивості, які характеризують систему як цілісне утворення, але не притаманні їй окремо взятим елементам);

- сукупність сталих елементів, пов'язаних між собою єдиною структурою;

- сукупність сталих елементів, пов'язаних настільки органічно, що, впливаючи на окремі елементи системи, вони змінюють й інші [145, с. 190].

Досліджуваною категорією активно оперують і в юриспруденції, однак здебільшого її безпосередньо не використовують, про що свідчить і зазначена наукова праця. Фахівці з теорії держави та права в більшості випадків говорять про правову систему, якою в загальному значенні вважають сформовану під впливом об'єктивних закономірностей розвитку суспільства сукупність усіх його правових явищ, що знаходяться в стійких зв'язках між собою та з іншими соціальними системами. Дослідники стверджують, що відмітними ознаками правової системи є такі:

- це один з різновидів соціальної системи;

– формується в межах певної держави (національна правова система).
У деяких випадках правова система може діяти лише на частині території держави (субнаціональна правова система) або виходити за межі держави й охоплювати системи різних країн (наднаціональна правова система, яка може бути міжнародною або релігійною);

– формується під впливом різноманітних чинників (культурних, релігійних, моральних, економічних тощо), які є унікальними для кожного суспільства й зумовлюють специфіку певної правової системи;

– має цілісність, що обумовлює появу в неї якісно нових рис, відсутніх у її окремих компонентів;

– має порівняно стійкий характер у часі;

– складається з різнорідних елементів, головним серед яких є право, навколо та для сприяння реалізації якого формуються всі інші статичні й динамічні елементи такої системи [280, с. 727; 283, с. 57].

Досліджуючи особливості системного підходу в правознавстві, Р. С. Мельник з приводу зазначеного вище цілком слушно зауважує, що система – це цілісний комплекс відмежованих, взаємопов'язаних елементів, який утворює особливу єдність із середовищем та є одночасно елементом системи вищого порядку [111, с. 4]. Також у цьому контексті вважаємо за доцільне навести позицію В. М. Плішкіна, який зауважує, що система є комплексом елементів, які у своїй єдності та взаємодії створюють певну цілісність. Система, стверджує науковець, як цілісність набуває нових властивостей, нових якісних характеристик, що не містяться окремо в її елементах. Серед ознак будь-якої системи вчений виокремлює такі:

– складність об'єкта, його цілісність;

– здатність ділитися на компоненти (елементи, частини, підсистеми), бути елементом системи вищого порядку;

– становити особливу єдність із середовищем [153, с. 153].

З огляду на це слід зазначити, що система суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як цілісне явище

буде утворена з частин, структурних елементів, через які слід розглядати власне таких суб'єктів. Своєю чергою цілісність такого явища буде обумовлена системоутворювальними зв'язками, якими будуть спільна мета й завдання із запобігання та протидії правопорушенням в окресленій сфері суспільних відносин. З огляду на це, формуванню цілісного уявлення про сутність досліджуваної категорії буде сприяти аналіз підходів учених до розуміння такого поняття, як «суб'єкт».

Поняття «суб'єкт» має давні історичні витоки, оскільки його використовували ще в латинській мові, де, як свідчить етимологічний аналіз, він мав значення «subjectum», тобто того, що лежить внизу, знаходиться в основі [289, с. 613]. Такий зміст категорії «суб'єкт» є черговим підтвердженням її значення як провідного елементу функціонування будь-яких суспільних відносин. Семантичний аналіз досліджуваної категорії дає підстави стверджувати, що в сучасній українській мові так позначають індивіда (особу) або їх групу. Зокрема, укладачі Великого тлумачного словника сучасної української мови вважають, що суб'єктом є: особа, група осіб, організація тощо, яким належить активна роль у певному процесі, акті; людина як об'єкт дослідження; істота, здатна до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й цілеспрямованої діяльності; особа чи організація як носій певних прав та обов'язків; людина, особа; людина як носій певних фізичних і психічних рис [26, с. 1408–1409].

З позиції філософії суб'єктом є носій діяльності, що пізнає світ навколо себе та впливає на нього; людина або група осіб, культура, суспільство або людство загалом, на відміну від того, що вивчають або змінюють унаслідок дій. Суб'єкт, визначає колектив укладачів філософського енциклопедичного словника, – це особа, організована група осіб, соціальна, етнічна та політична спільнота, суспільство загалом, що здійснюють властиву їм діяльність, спрямовану на практичне перетворення предметної дійсності, теоретичне й духовно-практичне освоєння об'єктивної реальності; носій означених рис, що уможливають виконання ним суспільно значущих функцій [289, с. 613].

Коли йдеться про категорію «суб'єкт» з позиції правової науки, слід зазначити, що її, як і розглянуту вище, не використовують окремо, зауважуючи, що суб'єктом є носій певних прав та обов'язків.

У такому разі йдеться про суб'єкта права, яким у юридичній енциклопедичній літературі вважають учасника правовідносин як носія юридичних прав та обов'язків [25, с. 860]. Учені-правники задля позначення учасника відповідних суспільних відносин оперують не категорією «суб'єкт права», а категорією «суб'єкт правовідносин». На думку авторів підручника «Загальна теорія права», суб'єкт – це не щось аморфне, позаособистісне. Суб'єкти правовідносин – це завжди люди, які творять право задля забезпечення нормальної життєдіяльності й здійснюють його, перебуваючи в різних статусах – пересічного громадянина, державного чиновника, об'єднання людей чи спільноти тощо [53, с. 228, 48]. Тобто, поряд з категорією «суб'єкт права», на сторінках фахової літератури використовують і категорію «суб'єкт правовідносин», які хоч і є схожими, на перший погляд, проте мають суттєві відмінності.

Науковці зауважують, що з позиції теорії права поняття «суб'єкт правовідносин» й «учасник правовідносин» не тотожні, оскільки суб'єкт правовідносин – це особа, потенційно здатна бути учасником правовідносин, натомість учасник правовідносин – це реальний учасник цих правових відносин. Суб'єкта правовідносин визначають як індивіда, організацію або спільноти, які на підставі юридичних норм можуть бути учасниками правовідносин – носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. Учені акцентують на тому, що в цій дефініції поняття «суб'єкти правовідносин» слово «можуть» саме й використано для того, щоб акцентувати на факті потенційної здатності індивідів, організацій та спільнот бути учасниками відповідних правовідносин [65, с. 123; 271, с. 107]. У зв'язку із зазначеним постає логічне питання стосовно того, хто ж тоді є суб'єктом права. Ми поділяємо позицію тих учених, які суб'єкта права розглядають як потенційного учасника відповідних суспільних відносин, а вже реального їх

учасника – як суб'єкта правовідносин, тобто особу, яка в їх межах не просто наділена певним обсягом прав та обов'язків, а реалізує їх з певною метою.

На думку Л. І. Миськів, у конкретному випадку суб'єкт права може й не бути учасником правовідносин. Учена цілком слушно виокремлює той факт, що суб'єкт права має лише потенційну можливість вступати в правовідносини, для чого він об'єктивним правом наділений відповідною правосуб'єктністю [114, с. 111]. Досліджуючи особливості суб'єкта права як елемента правової системи суспільства, М. Хаустова акцентує на тому, що поняття «суб'єкт права» є загальним і первинним, а поняття «суб'єкт правовідносин» – конкретним і вторинним. Суб'єкт правовідносин, на думку дослідниці, – це індивідуально визначений суб'єкт права, який реалізував свою правосуб'єктність у частині здійснення конкретних прав і свобод у конкретних правовідносинах, але не будь-який суб'єкт права є суб'єктом конкретного правовідношення [293, с. 38]. В. П. Нагребельний, В. Д. Чернадчук і В. В. Сухонос зауважують, що суб'єкт – це поняття, яке повинно охоплювати реальних учасників конкретних правовідносин. Розрізняють такі поняття, як суб'єкт права й суб'єкт правовідношення. До суб'єктів права науковці відносять осіб, які мають правосуб'єктність, тобто потенційно спроможні бути учасниками конкретних правовідносин [132, с. 58].

Отже, слід розмежовувати такі категорії, як «суб'єкт права» і «суб'єкт правовідносин», з огляду на можливість особи реально здійснювати свої права й обов'язки в межах конкретних суспільних відносин. У зв'язку з цим, по-перше, слід зауважити, що суб'єктами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки будуть реальні учасники таких суспільних відносин. З огляду на це ми маємо на увазі суб'єктів суспільних відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

По-друге, коли йдеться про комплекс прав та обов'язків суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки,

доцільніше визначати їх повноваження. Учені-адміністративісти з цього приводу стверджують, що юридичні повноваження (правообов'язки) державного органу або його посадової особи – це вид і захід владного впливу на учасника правових відносин з метою реалізації припису правової норми, досягнення певного соціально корисного результату. Цей вплив спрямований на задоволення домагань уповноваженого суб'єкта або на винну особу [110, с. 185]. На переконання авторів підручника «Адміністративне право України», на відміну від громадян, суб'єкт публічного права наділений обов'язком здійснювати свої права для забезпечення та захисту публічних інтересів. За наявності відповідних юридичних фактів суб'єкт публічної влади не може не реалізувати свої повноваження [5]. Адміністративними повноваженнями вчені пропонують вважати взаємопов'язані адміністративні обов'язки та права суб'єкта публічного адміністрування, надані йому законним шляхом і необхідні для досягнення поставлених перед ним завдань [5; 221].

По-третє, коли йдеться про систему суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, на увазі слід мати й те, що вона, окремі її структурні елементи (суб'єкти) та їх повноваження повинні знайти свою об'єктивізацію в приписах чинного національного законодавства. З огляду на це, такою системою пропонуємо вважати сукупність органів державної влади, які відповідно до законодавчих приписів реалізують свої повноваження задля забезпечення національних економічних інтересів шляхом здійснення діяльності, спрямованої на запобігання та протидію будь-яким правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Запобігання та протидію правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюють не лише шляхом їх виявлення, розслідування та прийняття остаточного рішення в конкретній справі або ж провадженні. Ця діяльність є багатоаспектною і може охоплювати й закріплення правил поведінки в межах таких суспільних відносин, визначення вектора діяльності інших суб'єктів тощо. Зокрема, суб'єктами системи економічної безпеки

держави є фізичні або юридичні особи, які безпосередньо чи опосередковано беруть участь у діяльності, пов'язаній з гарантуванням економічної безпеки держави [46, с. 144]. Тому можна стверджувати, що система суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має складний і багатоаспектний характер, що обумовлено найрізноманітнішим структурним наповненням. Така система охоплює як представників усіх гілок влади, так і суб'єктів, які, з огляду на особливості їхнього правового статусу, не входять до жодної з них.

Тож першим суб'єктом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вважаємо за доцільне розглянути Верховну Раду України, яка відповідно до приписів ст. 75 Основного Закону є єдиним органом законодавчої влади. На підставі аналізу ст. 85 Конституції України доходимо висновку, що до основних повноважень Верховної Ради України як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки належать такі:

- внесення змін до Конституції України;
- прийняття законів;
- затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання;
- затвердження загальнодержавних програм економічного розвитку;
- заслуховування щорічних і позачергових послань Президента України про внутрішнє та зовнішнє становище України;
- розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України;
- затвердження рішень про надання Україною позик та економічної допомоги іноземним державам і міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням;

– здійснення парламентського контролю [87].

Наступним суб'єктом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є Президент України. Згідно зі ст. 102 Конституції України, Президент України є главою держави й виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина [87]. Аналіз приписів ст. 106 цього нормативно-правового акта засвідчує, що як суб'єкт запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки Президент України наділений такими повноваженнями:

– забезпечує державну незалежність, національну безпеку та правонаступництво держави;

– представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори й укладає міжнародні договори України;

– зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності;

– очолює Раду національної безпеки і оборони України;

– підписує закони, прийняті Верховною Радою України;

– має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з подальшим поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України [87].

Правовий статус Кабінету Міністрів України як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки також отримав свою об'єктивізацію в положеннях Основного Закону. Зокрема, відповідно до ст. 113 Конституції України, Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, відповідальний перед Президентом України та Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією України [87].

Повноваження Кабінету Міністрів України як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки може бути визначено шляхом аналізу ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2024 року. Серед них слід виокремити такі:

- забезпечує проведення державної економічної політики, здійснює прогнозування та державне регулювання національної економіки;
- забезпечує розроблення та виконання загальнодержавних програм економічного й соціального розвитку;
- визначає доцільність розроблення державних цільових програм з огляду на загальнодержавні пріоритети, забезпечує їх виконання;
- сприяє розвитку підприємництва на засадах рівності перед законом усіх форм власності та соціальної спрямованості національної економіки, здійснює заходи щодо демонополізації та антимонопольного регулювання економіки, розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури;
- забезпечує здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності;
- забезпечує розроблення та виконання програм структурної перебудови галузей національної економіки й інноваційного розвитку, здійснює заходи, пов'язані з реструктуризацією та санацією підприємств і організацій, забезпечує проведення державної промислової політики, визначає пріоритетні галузі промисловості, які потребують пришвидшеного розвитку;
- забезпечує захист і підтримку національного товаровиробника;
- забезпечує захист прав споживачів і підвищення якості їх життя;
- забезпечує проведення державної аграрної політики та продовольчу безпеку держави;
- забезпечує проведення державної фінансової та податкової політики, сприяє стабільності грошової одиниці України;
- здійснює контроль за додержанням законодавства органами виконавчої влади, їх посадовими особами, а також органами місцевого

самоврядування з питань виконання ними делегованих повноважень органів виконавчої влади;

– уживає заходів щодо захисту прав і свобод, гідності, життя і здоров'я людини та громадянина від протиправних посягань, охорони власності та громадського порядку, забезпечення пожежної безпеки, боротьби зі злочинністю, запобігання і протидії корупції;

– організовує фінансове й матеріально-технічне забезпечення діяльності правоохоронних органів, соціальний захист працівників зазначених органів і членів їхніх сімей;

– забезпечує координацію та контроль за діяльністю органів виконавчої влади щодо запобігання і протидії корупції [215].

На підставі здійсненого аналізу доходимо висновку, що запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної діяльності не є основним напрямом діяльності цих суб'єктів. Водночас Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України здійснюють значну кількість повноважень, спрямованих на забезпечення національних економічних інтересів шляхом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Реалізація таких повноважень пов'язана з необхідністю: встановлення правил функціонування цієї сфери суспільних відносин; закріплення правового статусу інших суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки; спрямування та забезпечення їх діяльності за найрізноманітнішими напрямками тощо. Такі повноваження реалізують зазначені суб'єкти в межах здійснення загальнодержавних повноважень, що стосуються будь-якої сфери суспільних відносин, з огляду на що таких суб'єктів ми позначимо як загальнодержавних суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Як суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити органи судової влади. Відповідно до ст. 124 Конституції України, правосуддя в Україні здійснюють виключно

суди [87]. Згідно з приписами Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року, систему судоустрою утворюють: місцеві суди, апеляційні суди, Верховний Суд. Суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення [250]. У межах відповідної спеціалізації суди можуть набувати статусу повноцінного суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, однак вважаємо, що такий статус найбільше виявляється в межах спеціалізації щодо розгляду кримінальних, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Слід зазначити, що органи судової влади як суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, є представниками судової гілки влади й належать до правоохоронного сектору держави. Доцільно визначити ще одну групу суб'єктів досліджуваної системи, які, маючи статус правоохоронних органів, не належать до жодної з гілок влади. Зокрема, йдеться про Службу безпеки України (далі – СБУ), яка відповідно до положень Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. На СБУ покладено в межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці [247].

Також до цієї групи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки варто віднести органи прокуратури. Згідно з приписами Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року, прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому законодавством, здійснює встановлені

Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства й держави [237]. На прокуратуру покладено такі функції, які цілком характеризують цей орган як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки:

- підтримання державного обвинувачення в суді;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законодавством;
- нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [237].

Також до цієї групи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вважаємо слушним віднести органи й підрозділи Державного бюро розслідувань (далі – ДБР). Відповідно до приписів Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 15 листопада 2015 року, ДБР є державним правоохоронним органом, на який покладено завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. ДБР виконує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, учинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, суддями та працівниками правоохоронних органів [165].

Наступна найчисельніша група суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки представлена центральними органами виконавчої влади, систему яких, згідно з приписами Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року, становлять міністерства України й інші центральні органи виконавчої влади. Відповідно до ст. 6 цього нормативно-правового акта, міністерство є

центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів України сферах, проведення якої покладено на Кабінет Міністрів України Конституцією і законами України [255]. З огляду на це слід зазначити, що відповідне міністерство слід розглядати як суб'єкта досліджуваної сфери суспільних відносин у разі, якщо один з напрямів його діяльності пов'язаний із запобіганням та протидією правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 року № 442, у нашій державі функціонує дев'ятнадцять міністерств [230], кожне з яких безпосередньо чи опосередковано пов'язано з діяльністю щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Для деяких міністерств, з огляду на особливості їхнього правового статусу, запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки буде одним з основних напрямів їхньої діяльності. Саме тому суб'єктами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки пропонуємо розглянути такі міністерства:

– Міністерство внутрішніх справ (далі – МВС) України, яке відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах, зокрема щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг, захисту державного кордону й охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [198];

– Міністерство енергетики (далі – Міненерго) України, яке відповідно до Положення про Міністерство енергетики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 року № 507, є

головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному, ядерно-промисловому, вугільно-промисловому, торфодобувному, нафтогазовому та нафтогазопереробному комплексі, а також формування та реалізацію державної політики у сфері відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів газового палива, у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики й теплопостачання, а також на ринку природного газу [199];

– Міністерство розвитку громад та територій України (далі – Мінінфраструктури), яке відповідно до Положення про Міністерство розвитку громад та територій України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 року № 460, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику, зокрема у сферах: державної регіональної політики, розвитку місцевого самоврядування, територіальної організації влади й адміністративно-територіального устрою, житлової політики; будівництва, нормування в будівництві, містобудування, просторового планування територій та архітектури; технічного регулювання в будівництві, ціноутворення в будівництві; відновлення регіонів, територій та інфраструктури, що постраждали внаслідок збройної агресії РФ проти України; у сфері архітектурно-будівельного контролю та нагляду; у сфері контролю житлово-комунального господарства; у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, альтернативних видів рідкого і твердого палива, енергозбереження, забезпечення енергетичної ефективності [200];

– Міністерство фінансів (далі – Мінфін) України, яке відповідно до Положення про Міністерство фінансів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 375, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову, бюджетну й боргову політику,

державну політику у сфері міжбюджетних відносин і місцевих бюджетів, державну політику у сфері державного пробірного контролю, бухгалтерського обліку й аудиту, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму і фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, забезпечує формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності та забезпечує формування і реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної політики у сфері контролю за трансфертним ціноутворенням, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку [201];

– Міністерство економіки (далі – Мінекономіки) України, яке відповідно до Положення про Міністерство економіки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 459, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує: формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку й торгівлі, державну цінову політику; формування та реалізацію державної політики у сфері праці, зайнятості населення, трудової міграції, трудових відносин, соціального діалогу; формування державної політики у сфері захисту прав споживачів, державної

політики з контролю за цінами, державної регуляторної політики й державної політики з питань ліцензування, дозвільної системи, нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності; реалізацію державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності; формування та реалізацію державної політики у сфері промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами, здійснення державного гірничого нагляду, здійснення державного нагляду та контролю за додержанням вимог законодавства про працю і зайнятість населення [148];

– Міністерство юстиції (далі – Мін'юст) України, яке відповідно до Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб); забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи й діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації; забезпечує реалізацію державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції [202];

– Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів (далі – Міндовкілля) України, яке відповідно до Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 року № 614, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує: формування та реалізацію державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки; формування та реалізацію в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері лісового й мисливського господарства;

формування державної політики у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів; у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр; щодо здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів [149];

– Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості (далі – Мінстратегпром) України, яке відповідно до Положення про Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2020 року № 819, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну промислову політику, державну військово-промислову політику, державну політику у сфері оборонно-промислового комплексу, в авіабудівній галузі та забезпечує формування і реалізацію державної політики у сфері космічної діяльності [41];

– Міністерство аграрної політики та продовольства (далі – Мінагрополітики) України, яке відповідно до Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 року № 124, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує: формування та реалізацію державної аграрної політики, державної політики у сферах сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави, охорони прав на сорти рослин, тваринництва, рослинництва, розвитку сільських територій, садівництва, виноградарства, виноробства, хмелярства, харчової та переробної промисловості; а також формування та реалізацію державної політики у сферах рибного господарства і рибної промисловості, охорони, використання й відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, продовольчого забезпечення та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства [40].

Наступну групу суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки становлять інші центральні органи виконавчої влади. Так само, як і зазначені вище суб'єкти, інші центральні органи виконавчої влади в певному аспекті здійснюють діяльність із запобігання та протидії економічним правопорушенням у сфері економічної безпеки. Нині в нашій країні функціонує п'ятдесят сім інших центральних органів виконавчої влади, з огляду на що назвемо лише тих із них, для яких запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з пріоритетних напрямів їхньої діяльності. Серед таких інших центральних органів виконавчої влади як суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вважаємо за доцільне виокремити:

– Державну аудиторську службу (далі – Держаудитслужба) України, яка відповідно до Положення про Державну аудиторську службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 року № 43, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю [192];

– Державну казначейську службу (далі – Казначейство) України, яка відповідно до Положення про Державну казначейську службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 року № 215, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, бухгалтерського обліку виконання бюджетів [193];

– Державну митну службу (далі – Держмитслужба) України, яка відповідно до Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня

2019 року № 227, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи [194];

– Державну податкову службу (далі – ДПС) України, яка відповідно до Положення про Державну податкову службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування [194];

– Державну службу експортного контролю (далі – Держекспортконтроль) України, яка відповідно до Положення про Державну службу експортного контролю України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 року № 159, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Першого віцепрем’єр-міністра України – Міністра економіки і який реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю [195];

– Державну службу України з питань праці (далі – Держпраці), яка відповідно до Положення про Державну службу України з питань праці, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 року № 96, є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку

на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, на випадок безробіття [196];

– Державну службу фінансового моніторингу (далі – Держфінмоніторинг) України, яка відповідно до Положення про Державну службу фінансового моніторингу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 року № 537, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [197];

– Антимонопольний комітет України, який відповідно до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року № 3659-ХІІ є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель [159];

– Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), яке відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [181];

– Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство), яке відповідно до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 15 листопада 2015 року № 772-VIII є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у

кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано в кримінальному провадженні чи стягнено за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [221];

– Національну поліцію України (далі – поліція), яка відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку [226];

– Фонд державного майна України, який відповідно до Закону України «Про Фонд державного майна» від 9 грудня 2011 року № 4107-VI є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, управління об'єктами державної власності, зокрема корпоративними правами держави щодо об'єктів державної власності, що належать до сфери його управління, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав і професійної оцінної діяльності [254];

– Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ), яке згідно з приписами Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, на який покладено попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням цього суб'єкта є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і становлять загрозу національній безпеці, а також ужиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [222].

З цього випливає, що провідними суб'єктами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки серед інших центральних органів виконавчої влади слід вважати: Держаудитслужбу, Казначейство, Держмитслужбу, ДПС, Держекспортконтроль, Держпраці, Держфінмоніторинг, Антимонопольний комітет, НАЗК, Національне агентство, поліцію, Фонд державного майна України, НАБУ. Аналіз особливостей нормативно-правової регламентації правового статусу зазначених суб'єктів засвідчує, що в більшості випадків він об'єктивізований у приписах відповідної постанови Кабінету Міністрів України. Водночас правовий статус окремих із них закріплено на рівні відповідного закону України, що свідчить про особливе місце таких суб'єктів у системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. У цьому контексті слід виокремити ще одного суб'єкта, який з огляду як на зазначену особливість, так і низку інших, посідає особливе місце в досліджуваній системі.

Ідеться про Бюро економічної безпеки (далі – БЕБ) України, яке відповідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1150-IX є центральним органом виконавчої влади, на який покладено завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [160]. Відповідно до законодавчого визначення сутності цього суб'єкта, особливість його місця в досліджуваній системі полягає також у тому, що, на відміну від решти суб'єктів, запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є основним напрямом його діяльності. Така суть закладена і в назві цього суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, зокрема у слові «бюро». Відповідно до ч. 2 ст. 17 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», у разі якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади становлять функції з проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування

кримінальних правопорушень, центральний орган виконавчої влади може утворюватися як бюро [255].

Крім цього, важливе місце БЕБ України в системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки обумовлено й тим, що його діяльність спрямовується та координується безпосередньо Кабінетом Міністрів України, а не через відповідного міністра, як у випадку з більшістю інших таких суб'єктів. Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 2 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», діяльність Бюро економічної безпеки України спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України [160]. Крім цього, особливе місце БЕБ України в досліджуваній системі пов'язано з гарантіями його незалежності, що безпосередньо відображено в законодавчих приписах. Відповідно до ст. 5 цього нормативно-правового акта, такими гарантіями є:

- особливий порядок конкурсного відбору, призначення та звільнення Директора БЕБ України, його заступників, інших працівників, а також визначений законом вичерпний перелік підстав для припинення їхніх повноважень;

- заборона незаконного втручання в здійснення повноважень працівників БЕБ України;

- належна оплата праці та соціальні гарантії працівників Бюро;

- правовий захист і забезпечення особистої безпеки працівників БЕБ України, їхніх близьких родичів, майна;

- установлений законом порядок фінансування та матеріально-технічного забезпечення [160].

Отже, здійснений аналіз дає підстави стверджувати, що провідним елементом суспільних відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є їх суб'єктний склад, який з огляду на складний і багатоаспектний характер може бути представлений як система. Така система охоплює як представників усіх гілок влади, так і

суб'єктів, які, з огляду на особливості їхнього правового статусу, не належать до жодної з них.

Зокрема, ідеться про загальнодержавних суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, які здійснюють значну кількість повноважень, спрямованих на забезпечення національних економічних інтересів шляхом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Такі повноваження реалізують ці суб'єкти в межах здійснення загальнодержавних повноважень, що стосуються будь-якої сфери суспільних відносин, з огляду на що цих суб'єктів і позначено як загальнодержавних суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Як загальнодержавних суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки розглянуто Верховну Раду України, Президента України та Кабінет Міністрів України.

Окрему групу суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки становлять органи судової влади. У межах відповідної спеціалізації суди можуть набувати статусу повноцінного суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, однак вважаємо, що такий статус найбільше буде виявлятися в межах спеціалізації щодо розгляду кримінальних, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Крім цього, суб'єктами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки розглянуто правоохоронні органи зі спеціальним правовим статусом, який полягає в тому, що вони не належать до жодної з гілок влади. До таких суб'єктів віднесено СБУ, ДБР та органи прокуратури.

Найчисельнішу групу суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки утворюють центральні органи виконавчої влади, яких розподілено на дві підгрупи. До першої підгрупи належать міністерства, для яких запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з основних напрямів їхньої діяльності: МВС, Міненерго, Мінінфраструктури, Мінфін, Мінекономіки, Мін'юст,

Міндовкілля, Мінстратегпром, Мінагрополітики. До другої підгрупи віднесено інші центральні органи виконавчої влади, для яких запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з пріоритетних напрямів їхньої діяльності: Держаудитслужба, Казначейство, Держмитслужба, ДПС, Держекспортконтроль, Держпраці, Держфінмоніторинг, Антимонопольний комітет, НАЗК, Національне агентство, поліція, Фонд державного майна України, НАБУ. Також представником цієї підгрупи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є БЕБ. Цей орган державної влади посідає особливе місце в системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з огляду на низку обставин, серед яких виокремлено такі:

- правовий статус як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки визначено на рівні окремого спеціального закону України;

- протидія та запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки є основним напрямом його діяльності;

- проведення оперативно-розшукової діяльності й досудового розслідування кримінальних правопорушень у цьому напрямі є основними функціями цього суб'єкта;

- діяльність БЕБ України щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки спрямовується та координується безпосередньо Кабінетом Міністрів України;

- на рівні спеціального закону України закріплено гарантії незалежності БЕБ України як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

2.2. Адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки

В умовах сьогодення можна спостерігати активні трансформаційні процеси майже всіх сфер суспільного життя, що пов'язано як з прагненням нашої держави стати повноцінним членом європейської спільноти, так і формуванням нового бачення державного управління, реалізацією державної політики за найрізноманітнішими напрямками. Такі процеси мають безпосередній вплив і на юридичну науку, зокрема науку адміністративного права, унаслідок чого трансформації зазнає понятійно-категоріальний апарат, використовуваний у її межах. З обігу виводять застарілі категорії, що були сформовані ще в радянський період розвитку адміністративно-правової доктрини, природно з'являються нові, серед яких у контексті досліджуваного питання слід вказати на таку категорію, як «адміністративно-правовий інструмент». Зокрема, є чимало досліджень, у яких активно оперують цією категорією замість уже звиклих категорій «форма» й «метод». Цілком слушно з цього приводу зауважує В. О. Кінзбурська, що останніми роками в науці адміністративного права спостерігаються тенденції заміни «застарілих» понять і термінів, які не відповідають сучасним реаліям [66, с. 116]. Тобто фактично адміністративно-правові інструменти будуть тими засобами, використовуючи які, уповноважені державою суб'єкти здійснюють вплив, що регулює відповідні суспільні відносини. Ось чому важливе значення має питання встановлення сутності, особливостей та різновидів адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

З позиції семантичного аналізу слово «інструмент» у сучасній українській мові використовують у декількох значеннях. Зокрема, згідно з визначенням Великого тлумачного словника сучасної української мови, його слід використовувати в таких значеннях:

– знаряддя для праці;

- сукупність таких знарядь;
- засіб, спосіб для досягнення чогось [26, с. 499].

У такому значенні слово «інструмент» наближається до слова «метод», який тлумачать як:

- спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя;
- прийом або систему прийомів, що застосовують у якій-небудь галузі діяльності;
- спосіб дії, боротьби тощо [26, с. 664].

Тобто в обох випадках, визначаючи сутність відповідної дефініції, науковці висвітлюють її сутність як певних засобів, способів, прийомів, що використовують у певній діяльності задля виконання певних завдань. Схожі підходи до сутності досліджуваних категорій обстоюють і вчені-правники.

Наприклад, автори шеститомної юридичної енциклопедії зауважують, що методом правового регулювання є спосіб впливу юридичних норм на суспільні відносини [307, с. 617]. Автори підручника «Адміністративне право» оперують терміном «методи управління», сутність якого полягає в різноманітних способах, засобах, прийомах безпосереднього впливу суб'єктів управління та їх посадових осіб на об'єкти управління з метою виконання поставлених перед цими суб'єктами завдань і функцій [3, с. 345]. Категорія «інструмент» за своєю суттю наближена до категорії «метод». Водночас науковці ототожнюють її з категорією «форма», стверджуючи, що вона приходить їй на зміну, внаслідок оновлення понятійно-категоріального апарату, пристосування його до світових, зокрема європейських, стандартів.

Досліджуючи особливості адміністративно-правових інструментів діяльності публічної адміністрації України, І. В. Патерило зауважує, що, з огляду на недосконалість вітчизняних підходів до розуміння форм діяльності публічної адміністрації, необхідно розглянути європейський досвід розуміння сутності та змісту відповідної проблематики. У європейських країнах не використовують такі категорії, як «форми державного управління», «форми управлінської діяльності», «правові» або «неправові

форми управління» та «форми публічного адміністрування». Для позначення нормативних й адміністративних актів публічної адміністрації, адміністративних договорів тощо активно використовують категорію «інструменти» діяльності публічної адміністрації [141, с. 202–203].

Таку позицію обстоює І. В. Іщенко в межах дослідження правового статусу Національної поліції як суб'єкта реалізації превентивної функції держави [60, с. 287–288]. Свою дисертацію В. М. Шевченко присвячує адміністративно-правовим інструментам здійснення превентивної діяльності Національною поліцією України [302]. Привертає увагу й позиція В. В. Безеги, який, досліджуючи адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України як суб'єкта сектору безпеки та оборони, зазначає, що використання та дослідження категорії «інструмент» не є новим у галузі права. Без урахування інструментів у правовому механізмі існування громадянського суспільства та правової, незалежної, демократичної держави загалом неможлива побудова дієвої, конструктивної та прогресивної моделі їх подальшого розвитку й існування [12, с. 149].

Тож активно запроваджують категорію «інструмент», що приходить на зміну застарілих категорій «форма» та «метод». Слід зазначити і про те, що останні також мають тісні зв'язки. Зокрема, досліджуючи особливості здійснення контролю за діяльністю правоохоронних органів, О. М. Музичук цілком слушно стверджує, що методи діяльності відповідають на запитання: як здійснюються (реалізуються) форми такої діяльності [122, с. 392]. Тобто метод є способом здійснення форми, яку тлумачать як зовнішнє вираження певної діяльності, натомість інструмент є уособленням зазначених категорій. Цілком слушно з цього приводу зауважують О. В. Джафарова та С. О. Шатрава, що більшість учених, розглядаючи інструменти діяльності органів публічної адміністрації, досліджують їх через відповідні форми діяльності, тобто зовнішньо виражені дії органів публічної адміністрації, які мають відповідні методи діяльності [44, с. 26].

Висвітлюючи сутність інструментів, які використовують уповноважені суб'єкти в межах відповідних суспільних відносин, учені в одних випадках визначають їх через методи відповідної діяльності (як сукупність способів), а в інших як форми (зовнішній вияв діяльності). Наприклад, автори підручника «Адміністративне право України» переконані, що інструмент публічного адміністрування – це зовнішній вияв однорідних за характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, реалізований у межах відповідності визначеної законом компетенції з метою досягнення бажаного публічного результату [Error! Reference source not found., с. 203–204]. Своєю чергою І. В. Патерило зауважує, що інструменти діяльності публічної адміністрації – це вся сукупність засобів (прийомів), які використовують суб'єкти публічної адміністрації для регулювання суспільних відносин, що виникають у сфері публічного управління [141, с. 202–203]. У першому випадку сутність досліджуваної категорії визначають крізь призму класичного розуміння форм відповідної діяльності, натомість у другому – як відповідні методи. Ми вважаємо, що сутність такої категорії не можна визначати виключно як форми або ж методи відповідної діяльності, оскільки вона уособлює ознаки й риси як першої, так і другої категорій.

Слушною видається позиція В. О. Кінзбурської, яка, досліджуючи адміністративно-правові засади взаємодії державних органів й інститутів громадянського суспільства в процесі здійснення реформ, доводить, що адміністративно-правові інструменти і є відображенням сукупності методів та форм публічної адміністрації, водночас необхідно зважати на їх власну специфіку, адже неправильним буде зводити їх сутність виключно до методів права та форм вияву певної діяльності чи явища [66, с. 115]. На нашу думку, під час визначення сутності адміністративно-правових інструментів, які використовують уповноважені державою суб'єкти задля регулювання відповідної сфери суспільних відносин, акцент має бути на тому, що вони є сукупністю певних засобів, реалізація яких безумовно буде мати власний зовнішній вияв.

Глибшому розумінню сутності юридичної природи адміністративно-правових інструментів буде сприяти визначення їх відмітних ознак. Досліджуючи інструменти діяльності органів місцевого самоврядування в Україні, В. О. Хоменко серед визначальних ознак виокремлює такі:

- є заходами, які використовують у своїй діяльності органи місцевого самоврядування;
- їх використовують у межах компетенції органів місцевого самоврядування;
- регламентовані адміністративно-правовими нормами;
- регулюють суспільні відносини у сфері діяльності органів місцевого самоврядування або зумовлюють виникнення фактичних результатів [294, с. 51].

Перелік характерних ознак адміністративно-правових інструментів є доволі лаконічним і логічно стосується виключно діяльності конкретного суб'єкта – органів місцевого самоврядування. На нашу думку, деякі з цих ознак дублюють одна одну. Цілком логічно, що як певний захід відповідного суб'єкта інструмент використовують у межах його компетенції.

На сторінках фахової літератури є й інші позиції щодо характерних ознак адміністративно-правових інструментів. Розглянемо підхід до розуміння характерних ознак досліджуваного явища, який пропонує В. М. Шевченко під час дослідження особливостей адміністративно-правових інструментів здійснення превентивної діяльності Національною поліцією. На думку науковця, вони:

- є засобами (заходами), за допомогою яких досягають виконання визначених перед Національною поліцією України завдань щодо здійснення превентивної діяльності;
- мають зовнішню спрямованість – їх застосовують у межах здійснення зовнішньої адміністративної діяльності Національної поліції та є уособленням об'єктивної форми вираження такої діяльності;

– їх застосування відбувається виключно в межах законодавчо визначених повноважень поліції на засадах законності, необхідності, пропорційності, ефективності, дотримання прав і свобод людини;

– арсенал відповідних інструментів обумовлений визначеною компетенцією органів і підрозділів поліції щодо здійснення превентивної діяльності;

– функціонально-цільове призначення та вибір належного інструменту здійснюють з огляду на визначену мету й залежить від конкретних завдань;

– оскільки здійснення превентивної діяльності може обмежувати певні права та свободи людини процедури й підстави застосування адміністративно-правових інструментів мають чітку регламентацію адміністративно-правовими нормами;

– їх застосування призводить до юридичних наслідків та/або фактичних результатів залежно від виду та специфіки адміністративно-правового інструменту здійснення превентивної діяльності Національною поліцією України [302, с. 56–57].

Вважаємо, що в такому випадку доволі вдало визначено характерні ознаки адміністративно-правових інструментів. З огляду на те, що Національна поліція України є одним з провідних суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, такі ознаки, з огляду на деякі коригування, можуть бути використані й у межах представленого наукового дослідження. Зокрема, серед характерних ознак адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вважаємо доцільним виокремити такі:

1) мають державно-владний характер, обумовлений тим, що суб'єктами їх застосування є органи державної влади, наділені компетенцією щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

2) цілеспрямованість, оскільки їх реалізація має за мету забезпечення національних економічних інтересів шляхом здійснення сукупності заходів щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

3) коло суб'єктів їх застосування має законодавчі межі, сукупність яких може бути представлено як систему;

4) регламентовані адміністративно-правовими нормами, з огляду на що й позначені як «адміністративно-правові інструменти»;

5) результатом їх застосування є настання юридичних наслідків у межах суспільних відносин щодо забезпечення економічної безпеки, що обумовлює наявність їх окремих різновидів.

З огляду на окреслені позиції, адміністративно-правовими інструментами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки пропонуємо вважати регламентовану нормами адміністративного права сукупність засобів, реалізуючи які, уповноважені державою суб'єкти здійснюють діяльність, спрямовану на забезпечення національних економічних інтересів шляхом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Коли йдеться про окремі адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, слід зауважити, що ця категорія приходить на зміну формам і методам відповідної діяльності. Саме форми є первинними стосовно методів діяльності, оскільки останні вказують на те, якими способами реалізують перші. Традиційно форми відповідної діяльності поділяють за таким критерієм, як наслідки, зумовлені їх реалізацією. У такому разі йдеться про правові форми, тобто такі, які мають наслідком своєї реалізації настання юридично значущих результатів, а також організаційні (неправові) форми, які таких наслідків не мають.

На нашу думку, з-поміж ознак адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити такі з них, реалізація яких спричиняє настання юридично значущих наслідків. Зокрема, у цьому контексті слушно зауважує О. Нижник, що досліджує адміністративно-правові інструменти реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти, виокремлюючи лише правові

форми діяльності органу публічної адміністрації, оскільки орган публічної адміністрації не може виконувати покладені на нього функції поза правовим полем. Щодо виокремлення організаційних або матеріально-технічних операцій науковець вважає, що ці дії (операції) не стосуються безпосереднього виконання функцій, задля яких було створено певний орган публічної адміністрації, а є необхідною умовою ефективного виконання покладених на відповідний орган публічної адміністрації завдань [133, с. 118]. З огляду на це, як адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки розглянемо лише ті, реалізація яких має наслідком настання юридично значущих результатів.

У такому випадку має йтися передусім про такий адміністративно-правовий інструмент запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, як видання компетентними суб'єктами нормативно-правових актів, приписи яких спрямовані на нормативно-правову регламентацію цієї сфери суспільних відносин. На переконання авторів колективу підручника «Загальна теорія держави і права», нормативно-правовий акт – це офіційний документ, прийнятий компетентними суб'єктами правоутворення у визначених законом порядку та формі, який містить норми права [52, с. 180]. Розширене визначення сутності нормативно-правового акта пропонують автори шеститомної юридичної енциклопедії, згідно з яким нормативно-правовий акт – це основне джерело права в державі соціально-демократичної спрямованості. Учені цілком слушно акцентують, що поширеність нормативно-правових актів зумовлена перевагами такого способу відображення юридичних норм саме з огляду на загальнолюдські принципи права. Серед переваг нормативно-правових актів у контексті регулювання відповідної сфери суспільних відносин виокремлюють такі:

– можливості чітко, зрозуміло й однозначно формулювати зміст юридичних прав та обов'язків;

- якнайшвидше доводити до відома адресатів юридичної норми її зміст;
- забезпечувати сприятливі умови для правильного, адекватного розуміння адресатом змісту норми права;
- упорядковувати, погоджувати й систематизувати численні юридичні норми;
- оперативно змінювати чи скасовувати юридичну норму [305, с. 171].

У контексті досліджуваного питання слід зазначити, що видання нормативно-правових актів як адміністративно-правовий інструмент запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюють різні суб'єкти, більшість з яких будуть представниками органів виконавчої влади. Тобто фактично йдеться про те, що основний масив таких нормативно-правових актів буде мати підзаконний характер. У такому разі слушно вважає Г. В. Подзігун, що значення таких нормативно-правових актів виявляється в тому, що вони:

- є інструментом публічної адміністрації в здійсненні адміністративної діяльності задля виконання адміністративних зобов'язань;
- є першочерговою формою публічного адміністрування, офіційним документом, що встановлюють у процесі адміністративної діяльності;
- з ними пов'язано виконання публічних функцій та розв'язання численних проблем у сфері адміністративної державної політики;
- у них міститься переважна більшість усіх наявних у державі нормативних приписів, які поширюються майже на всіх суб'єктів владних повноважень, інших юридичних і фізичних осіб [155, с. 126].

Слушною здається і позиція О. Ю. Салманової, яка, досліджуючи особливості правових актів в управлінській діяльності Національної поліції України, доводить, що результат такого складного процесу нормотворчої діяльності МВС України становлять нормативно-правові акти, що є:

– офіційними письмовими документами, які приймає міністерство як суб'єкт нормотворення, згідно з визначеною законодавством процедурою та встановленою формою;

– актами, спрямованими на регулювання відповідних суспільних відносин;

– актами, що містять норми права, мають неперсоніфікований характер і розраховані на неодноразове застосування [269, с. 98].

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року № 3166-VI, міністерство в межах своїх повноважень, на основі й на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, які підписує міністр. Крім цього, у ст. 23 зазначеного нормативно-правового акта передбачено, що центральний орган виконавчої влади в межах своїх повноважень, на основі й на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України й наказів міністерств, видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання [255]. Тобто основним різновидом нормативно-правового акта як адміністративно-правового інструмента запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є наказ. У цьому контексті зазначимо, що нормативно-правові акти, що загалом регламентують питання забезпечення економічної безпеки, зокрема питання запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері, ми детально проаналізували в підрозділі 1.2 представленого наукового дослідження.

Наступним адміністративно-правовим інструментом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід вважати прийняття компетентними суб'єктами актів індивідуальної дії. Правові акти індивідуальної дії, зауважує М. І. Смокович, – це рішення, дію яких

поширено на конкретних осіб або які стосуються конкретної ситуації та є актами одноразового застосування норм права [273, с. 234]. Індивідуальні правові акти виконують конкретне управлінське завдання, мають персоніфікованого адресата, спрямовані на одноразове застосування. Такі акти ґрунтуються на нормативних актах, реалізуючи їх в умовах певних ситуацій [107, с. 439; 261, с. 26]. Слід зазначити, що шляхом прийняття актів індивідуальної дії компетентні суб'єкти, використовуючи їх як адміністративно-правові інструменти, виконують чимало завдань щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Зокрема, акти індивідуальної дії можуть приймати в межах процедур кадрового забезпечення запобігання та протидії правопорушенням у сфері забезпечення економічної безпеки. У такому разі прийняття таких актів як адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки може бути пов'язано з необхідністю прийняття, проходження та звільнення особи з публічної служби. Наприклад, відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 18 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1150-IX, керівник територіального управління Бюро економічної безпеки України призначає на посади та звільняє з посад працівників територіального управління Бюро економічної безпеки України, крім заступників керівника територіального управління Бюро [160]. Особливого значення прийняття актів індивідуальної дії як адміністративно-правового інструмента запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки набуває в межах реалізації юрисдикційних процедур.

У межах цих процедур вирішують питання щодо притягнення особи до юридичної відповідальності за вчинення правопорушення у сфері економічної безпеки. Відповідно до ст. 283 Кодексу України про адміністративні правопорушення, розглянувши справу про адміністративне правопорушення, орган (посадова особа) виносить постанову у справі [75]. Також у цьому контексті може йтися про протоколи в справі про

адміністративні правопорушення. Зокрема, порядок складання уповноваженими на те посадовими особами Бюро економічної безпеки України протоколів про адміністративні правопорушення, ведення діловодства у справах про адміністративні правопорушення та подання органам, уповноваженим розглядати справи про адміністративні правопорушення, протоколів і матеріалів про адміністративні правопорушення, визначено в приписах Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення уповноваженими посадовими особами Бюро економічної безпеки України, затвердженої наказом Бюро економічної безпеки України від 20 вересня 2022 року № 234 [186].

Зазначимо, що такі адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, з огляду на їх важливість у контексті забезпечення національних економічних інтересів, буде розглянуто в межах наступного підрозділу представленого наукового дослідження. Серед адміністративно-правових інструментів, які використовують уповноважені суб'єкти задля запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, вважаємо за необхідне виокремити укладання адміністративних договорів.

Акцентуючи на юридичній природі адміністративних договорів, які використовують уповноважені державою суб'єкти як адміністративно-правові інструменти в межах відповідних суспільних відносин, науковці зауважують як про його інноваційний характер, так і про недостатню дослідженість. Наприклад, вивчаючи місце та значення адміністративних договорів у регулюванні міжнародної взаємодії щодо протидії організованим злочинності, Д. В. Лазарев доходить висновку, що інститут адміністративного договору є доволі новим юридичним явищем для нашої держави, який ще знаходиться на стадії становлення, у зв'язку з чим привертає увагу правників [102, с. 242]. Адміністративний договір, вважають Н. Нижник та О. Муза, є правовою формою реалізації владних повноважень, оскільки передбачає застосування адміністративно-правових норм,

використання засобів владно-управлінської діяльності у сфері публічно-правового регулювання, визначення додаткових гарантій фізичним і юридичним особам в адміністративно-договірних відносинах [134, с. 157–158].

Т. О. Карабін, аналізуючи суперечливі питання українського законодавства стосовно адміністративних договорів, цілком слушно зауважує стосовно того, що зміни в підходах і принципах адміністративного права вплинули майже на всі частини цієї галузі права. Адміністративні договори в цьому питанні не є винятком, оскільки ще донедавна панувала думка, що договірний інструмент у правовідносинах притаманний переважно приватному праву, де сторони є рівними й відповідно можуть домовлятися, а досягнуті домовленості фіксувати в договорах [63, с. 373].

Вивчаючи суб'єктний склад і склад елементів адміністративних договорів, М. А. Бояринцева зазначає, що останній є новим недостатньо дослідженим інститутом публічного права, оскільки природа державного управління полягає в імперативності одностороннього волевиявлення з метою організаційного впливу на суспільство, а природа договорів полягає в рівності сторін і свободі вибору [20, с. 57].

Отже, адміністративний договір як адміністративно-правовий інструмент, використовуваний уповноваженими суб'єктами, зокрема в межах діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, є явищем неоднозначним, що, на нашу думку, пов'язано передусім із вкрай неефективною законодавчою регламентацією цього інституту адміністративного права. Фактично термін «адміністративний договір» був запроваджений Кодексом адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року, відповідно до п. 16 ч. 1 ст. 4 якого адміністративний договір – це дво- або багатостороння угода, зміст якої становлять права й обов'язки сторін, що впливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією зі сторін угоди [73].

Визначення сутності цієї категорії не змінювалося, попри значні зміни, яких зазнав майже протягом 20 років зазначений нормативно-правовий акт. Фактично Кодекс адміністративного судочинства України [73] є єдиним нормативно-правовим актом, який оперує цією категорією, нині немає законодавчих приписів щодо визначення особливостей укладання адміністративних договорів, що має наслідком численні наукові дискусії в цій сфері. Тому глибшому розумінню сутності адміністративних договорів як адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки буде сприяти аналіз їх відмітних ознак.

Розглянувши особливості законодавчої регламентації категорії «адміністративний договір», Т. О. Карабін стверджує, що вони надають можливість визначити окремі ознаки адміністративних договорів, серед яких учений виокремлює такі:

1) щонайменше одним із суб'єктів укладення адміністративного договору повинен бути суб'єкт владних повноважень [63, с. 373]. Такими суб'єктами в досліджуваному випадку будуть суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, правовий статус яких було проаналізовано в межах попереднього підрозділу представленої наукової праці;

2) адміністративний договір ґрунтується на волеузгодженні сторін [63, с. 374]. Таке волеузгодження спрямоване на досягнення спільної мети діяльності, у досліджуваному випадку – на запобігання та протидію правопорушенням у сфері економічної безпеки, забезпечення національних економічних інтересів загалом;

3) предметом договору є взаємні права й обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері [63, с. 374]. Такими правами й обов'язками, а точніше – повноваженнями, суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки наділяють з огляду на особливості нормативно-правової регламентації їхнього правового статусу;

4) адміністративний договір укладають на підставі закону, зокрема адміністративного закону, що визначає компетенцію суб'єктів владних повноважень [63, с. 374]. З цього приводу зазначимо, що нормативно-правові акти, які регламентують питання забезпечення економічної безпеки, зокрема визначають компетенцію суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, досліджено в підрозділі 1.2 представленої наукової праці.

Як ще одну групу адміністративно-парових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід розглянути вчинення уповноваженими суб'єктами інших юридично значущих дій. У цьому контексті зазначимо, що є чимало інших юридично значущих дій, які використовують уповноважені суб'єкти як адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Наприклад, досліджуючи особливості адміністративно-правового забезпечення державної транспортної політики в Україні, А. В. Бойко серед таких дій називає реєстрацію, ліцензування, видачу довідок, документів тощо [18, с. 184]. З огляду на це, можна стверджувати, що уповноважені державою суб'єкти як адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки можуть здійснювати значну кількість інших юридично значущих дій, аналіз особливостей яких потребує проведення не одного комплексного наукового дослідження. Ось чому в межах представленої роботи зосередимо увагу на найвагоміших серед таких адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Зокрема, вважаємо, що серед інших юридично значущих дій як адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити прийняття уповноваженими державою суб'єктами актів-планів. Учені-адміністративісти стверджують, що юридичні акти-плани відображають зміст державного управління, його специфічну роль як процесу. План утворюється із

взаємопов'язаних елементів, якими є завдання, що утворюють сутність плану. Крім цієї частини, у плані фіксують строк, протягом якого діє складений і затверджений план (так званий плановий період), характеристику очікуваних і потенційно здійснених результатів, обґрунтування сформульованих завдань, оцінку господарської та соціальної діяльності за звітний період, конкретні практичні завдання [1, с. 107]. Крім цього, науковці акцентують на тому, що проблематика актів-планів як інструментів діяльності публічної адміністрації є доволі новою для вітчизняної правової доктрини, а акт-план може бути визначено як письмовий документ, прийнятий та затверджений уповноваженим адміністративним органом, що встановлює послідовність здійснення виконавцями заходів із зазначенням мети, завдань, обсягу, методів, засобів і строків їх здійснення [31, с. 57; 142, с. 118].

Крім цього, на сторінках фахової літератури сутність актів-планів тлумачать як затвержені адміністративним актом самостійні інструменти діяльності публічної адміністрації, які застосовують для задоволення певних публічних інтересів шляхом окресленні комплексу необхідних для здійснення заходів на майбутній період, реалізація яких приводить (може привести) до настання правових наслідків для приватних осіб [142, с. 18]. Тож акти-плани мають безпосередній зв'язок з таким адміністративно-правовим інструментом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, як прийняття уповноваженими державою суб'єктами нормативно-правових актів.

Прикладом акта-плану як адміністративно-правового інструменту запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179. Стратегія передбачає поетапне досягнення мети щодо підвищення рівня добробуту населення. Першочерговим етапом є формування конкурентоспроможних умов для бізнесу й інвестицій, а також відновлення

довіри до державних інститутів. Це дасть змогу перемогти в конкуренції за капітал на світовому ринку, як результат – залучити інвестиції для модернізації секторів економіки [191]. Крім цього, слід акцентувати й на положенні Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженої указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021, яка визначає шляхи досягнення завдань і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки. У контексті забезпечення національних економічних інтересів України реалізація Стратегії зорієнтована на:

- створення стійкої, конкурентоспроможної, соціально відповідальної ринкової економіки й умов для випереджального розвитку науково-технічного потенціалу країни, сталого нарощування національного багатства та факторів виробництва;

- досягнення Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 [256], рівня життя населення та соціально-політичної стабільності, притаманних економічно розвиненим країнам;

- зайняття Україною у світовому розподілі праці й міжнародних економічних відносинах місця, яке відповідає її природним, трудовим та інтелектуальним ресурсам, економічному й геополітичному потенціалу;

- забезпечення гарантованого захисту національної економіки в умовах виникнення або посилення внутрішніх і зовнішніх загроз [243].

Ще одним адміністративно-правовим інструментом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, реалізація якого пов'язана зі здійсненням інших юридично значущих дій, є акти-дії. На думку авторів підручника «Адміністративне право України. Повний курс», акти-дії – це дії, які вчиняють органи публічної адміністрації в межах своєї компетенції на підставі адміністративно-правових норм для вирішення конкретної ситуації та не спрямовані на виникнення, зміну і припинення адміністративно-правових відносин [4, с. 165]. Дослідники зауважують, що

акти-дії є найпоширенішими в правозастосовній діяльності правоохоронних органів публічної влади, мають інформаційний характер (реагування суб'єкта владних повноважень на інформаційний запит; забезпечення ведення загальнонаціональних державних реєстрів тощо), інформаційно-превентивний характер (проведення моніторингового оцінювання діяльності підвладного суб'єкта), а також характер припиняючого впливу, застосування якого допомагає подолати негативні наслідки протиправного діяння, а також уникнути ймовірності їх настання (наприклад, застосування вогнепальної зброї працівником поліції з метою припинення виявів протиправної поведінки винної особи) [5, с. 148; 54, с. 327; 119, с. 130].

Аналіз фахової літератури засвідчує, що нині можна назвати доволі значну кількість актів-дій, які використовують уповноважені державою суб'єкти як адміністративно-правові інструменти впливу на відповідну сферу суспільних відносин, зокрема в межах діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Зокрема, цілком слушно зауважують автори підручника «Загальне адміністративне право», до видів актів-дій публічної адміністрації слід відносити:

- дії, пов'язані з розподілом і перерозподілом бюджетних коштів;
- дії правоохоронних органів, пов'язані із забезпеченням безпеки дорожнього руху, охорони громадського руху, громадської безпеки, екологічної безпеки тощо;
- оприлюднення відомостей про ймовірність настання певних дій, фактів, зокрема шляхом розміщення інформації в медіа, офіційних інтернет-ресурсах тощо;
- припинення протиправних дій шляхом вчинення актів-дій в умовах крайньої необхідності;
- підготовка та розміщення звітної інформації;
- подолання виявів пандемії, зокрема шляхом проведення вакцинації, знищення заражених об'єктів тваринного та рослинного світу;

- вчинення дій, спрямованих на забезпечення безпеки людини, зокрема шляхом евакуації людей;
- здійснення сертифікації продукції;
- надання публічних екологічних послуг, зокрема послуг у сфері благоустрою населених пунктів [54, с. 123].

Усі перелічені вище акти-дії використовують й уповноважені державою суб'єкти в межах здійснення діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Такі суб'єкти застосовують акти-дії як адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки в межах здійснення численних адміністративних процедур, які буде розглянуто в наступному підрозділі цього наукового дослідження.

Отже, уповноважені державою суб'єкти в межах діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки задля здійснення регуляторного впливу на ці суспільні відносини користуються найрізноманітнішим адміністративно-правовим інструментарієм, застосування якого має юридично значущі наслідки. Одним з провідних адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід вважати прийняття компетентними суб'єктами нормативно-правових актів, оскільки він є основою для застосування решти таких адміністративно-правових інструментів. Крім цього, як адміністративно-правовий інструмент запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід розглядати прийняття індивідуальних актів, дія яких спрямована на конкретну особу. Також серед адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити укладання адміністративних договорів і вчинення інших юридично значущих дій, як-то прийняття актів-планів і вчинення актів-дій.

2.3. Адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки

Уповноважені державою суб'єкти задля забезпечення національних економічних інтересів завдяки здійсненню діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки використовують відповідні адміністративно-правові інструменти. Слід зазначити, що використання таких інструментів цими суб'єктами здійснюють у межах відповідних адміністративно-правових процедур. У цьому контексті цілком слушною видається позиція О. В. Джафарової, яка вважає, що в умовах сучасного розвитку Української держави, коли невиконання законів окремими посадовими особами стало прямим виявом та однією з умов правового свавілля, адміністративні процедури набувають особливої значущості. Учена стверджує, що в чинному адміністративному законодавстві України саме процедурну частину найменш розроблено. Процедурний механізм є невіддільним елементом нормативно-правового регулювання щодо реалізації майже всіх різновидів матеріальних норм [43, с. 200]. Ось чому увагу привертає питання щодо встановлення сутності адміністративних процедур запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки, а також здійснення аналізу найголовніших із них.

Донедавна питання адміністративних процедур на рівні чинного національного законодавства не було врегульовано. Однак 15 грудня 2023 року набув чинності Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року, який має на меті регулювати відносини органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду й вирішення адміністративних справ у дусі визначеної Конституцією України демократичної та правової держави та з метою забезпечення права і закону, а

також зобов'язання держави забезпечувати й захищати права, свободи чи законні інтереси людини й громадянина [158]. У цьому нормативно-правовому акті законодавець зосередив увагу на питаннях як власне правових засад здійснення адміністративних процедур, так і правовому статусі суб'єктів правовідносин, що виникають з приводу їх реалізації. Акцентовано й на понятійно-категоріальному апараті, зокрема визначенні сутності категорії «адміністративна процедура».

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 2 цього нормативно-правового акта, адміністративна процедура – це визначений законом порядок розгляду та вирішення справи [158]. Законодавець фактично ототожнює її з категорією «порядок», що потребує, на наш погляд, певних уточнень. З позиції семантики слово «процедура» використовують у сучасній українській мові в таких значеннях: офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь; низка яких-небудь дій, перебіг виконання чого-небудь [26, с. 1179].

Слово «процедура» визначають у двох значеннях, зокрема і як певний порядок. На переконання укладачів Великого тлумачного словника сучасної української мови, слово «порядок» слід використовувати в таких значеннях: правильне або звичне розташування, розміщення чого-небудь; правильний режим життя; стан, коли все робиться, виконується так, як слід, відповідно до певних вимог, правил тощо; злагожденість, узгодженість у діях, організованість; додержання правил, норм поведінки де-небудь; певна послідовність, черговість чого-небудь; спосіб виконання, метод здійснення чого-небудь; спосіб розміщення, розташування чогось тощо [26, с. 1074].

Порядком позначають як і послідовність здійснення чогось, так і певний стан, з огляду на що він набуває статичного характеру. Процедурам, на нашу думку, притаманний динамічний характер, у зв'язку з чим їх доцільніше розглядати як певні послідовно здійснювані дії. У цьому контексті слушною є позиція Ю. М. Фролова, який, досліджуючи зміст та особливості адміністративних процедур, пропонує підхід до визначення

сутності останніх, відповідно до якого ними слід вважати нормативно врегульовану послідовно здійснювану діяльність органів виконавчої влади з реалізації прав та обов'язків, що забезпечує порядок прийняття владних управлінських рішень посадовими особами (розгляду й вирішення адміністративних справ) [292, с. 694–695].

У цьому випадку, крім іншого, влучно зазначено, що результатом здійснення відповідної адміністративної процедури є прийняття владних управлінських рішень, що є однією з провідних ознак таких процедур. Ідеться про використання уповноваженими державою суб'єктами відповідних адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, здійснюване в межах відповідних адміністративно-правових процедур, притаманних цій сфері суспільного життя.

Як і законодавець, цей учений, визначаючи сутність адміністративних процедур, акцентує на тому, що внаслідок їх здійснення вирішують певні адміністративні справи. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про адміністративну процедуру», адміністративною справою є справа, що стосується публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації права, свободи чи законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснює адміністративний орган [158]. У такого визначення змісту категорії «адміністративна справа» є декілька суттєвих недоліків. По-перше, законодавець визначає сутність цього явища через схоже явище, фактично зазначаючи, що справа – це справа. По-друге, така дефініція адміністративної справи цілком суперечить тому, що було запропоноване законодавцем значно раніше.

На підставі аналізу ст. 4 (визначення термінів) Кодексу адміністративного судочинства України, адміністративна справа – це переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір. Своєю чергою публічно-правовий спір – спір, у якому:

– принаймні одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, зокрема на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку з виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або

– принаймні одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку з наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або

– принаймні одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму, і спір виник у зв'язку з порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи [158].

Законодавець первинно розгляд і вирішення адміністративних справ пов'язує з діяльністю органів судової влади, здійсненням адміністративного судочинства. У разі якщо пов'язувати адміністративні процедури, що мають місце в межах відповідних суспільних відносин виключно з діяльністю органів судової влади, не враховують діяльність різних уповноважених державою суб'єктів, зокрема суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Ось чому вважаємо, що адміністративні процедури, зокрема ті, які наявні в межах суспільних відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, слід розглядати ширше і пов'язувати їх з діяльністю різних суб'єктів.

Навіть у межах досліджень, присвячених особливостям діяльності органів судової влади, категорію «адміністративні процедури» використовують у контексті діяльності всіх органів державної влади. Наприклад, досліджуючи особливості адміністративних процедур у діяльності господарських судів України, В. В. Рунова цілком слушно стверджує, що ними є визначений чинним законодавством послідовний порядок управлінської або організаційно-розпорядчої діяльності уповноважених органів державної влади щодо прийняття конкретного

рішення у справі або виконання управлінської функції. Тобто, підсумовує вчена, адміністративна процедура – це алгоритм дій, який має виконати орган державної влади для вирішення конкретної справи [267, с. 45]. І хоча вчена оперує категорією «порядок» під час визначення сутності адміністративних процедур, акцент все ж таки ставить на їх активній частині – управлінській або організаційно-розпорядчій діяльності.

Вважаємо, що такі адміністративні процедури об'єктивізовано в положеннях чинного національного законодавства й вони без сумніву мають юридичну природу, з огляду на що їх необхідно позначати не просто як адміністративні, а адміністративно-правові процедури. Під час подальшого аналізу будемо враховувати й позиції тих вчених, які хоч і вказують на правову природу даних процедур, все ж таки використовують категорію «адміністративні процедури» під час аналізу їх сутності й особливостей. При цьому вважаємо, що глибшому розумінню сутності адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки буде сприяти встановлення їхніх характерних ознак.

Досліджуючи сутність поняття й ознаки адміністративних процедур, С. Г. Братель стверджує, що вони: застосовуються в публічній сфері; регулюють порядок здійснення правозастосовної діяльності; охоплюють управлінську діяльність позитивної спрямованості; встановлюють визначений порядок здійснення певних дій; мають особливий суб'єктний склад; закріплені адміністративно-процесуальними нормами [21, с. 67].

Загалом поділяючи такі ознаки, у контексті досліджуваного питання вважаємо за необхідне зробити деякі уточнення щодо окремих з них. Зокрема, позитивну управлінську діяльність не можна обмежувати здійсненням адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної діяльності, оскільки чимало з таких процедур будуть мати юрисдикційний характер, стосуватися питань притягнення особи за вчинення такого роду правопорушень до відповідного різновиду юридичної відповідальності.

Аналізуючи сутність і значення адміністративних процедур, І. В. Петренко та В. В. Рунова зауважують, що серед характерних ознак таких процедур слід виокремити такі:

- є виявом управлінської діяльності уповноваженого суб'єкта;
- є реалізацією компетенції уповноваженого суб'єкта щодо виконання відповідних функцій управління;
- мають чітко визначену форму зовнішнього вияву державного управління;
- мають нормативно закріплений порядок реалізації та застосування;
- надають можливість визначити/підтвердити статус уповноваженої особи щодо реалізації управлінської функції;
- мають індивідуальну спрямованість [143, с. 249].

З цього приводу зазначимо, що не всі адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки будуть мати індивідуальну спрямованість, тобто персоніфікованого адресата, оскільки може йтися про правотворчі процедури, що мають наслідком прийняття нормативно-правових актів, дія яких спрямована на невизначене або ж визначене загальними рисами коло суб'єктів.

Деякі вчені, визначаючи сутність адміністративних процедур, що наявні в межах функціонування відповідних суспільних відносин, безпосередньо вказують на цей аспект. Наприклад, окреслюючи місце адміністративного процедурного права в системі юридичних знань і системі права України, О. І. Миколенко зауважує, що адміністративну процедуру слід розглядати як врегульовану адміністративно-процедурними нормами послідовність дій суб'єктів нормотворчої та правозастосовної діяльності, структурованих відповідними процедурними відносинами, щодо прийняття нормативно-правових актів управління та вирішення адміністративних справ [113, с. 29].

З огляду на це потребує уточнення й підхід Т. В. Костюк, відповідно до якого ознаками адміністративних процедур є такі:

– вони становлять урегульовану правовими нормами певну послідовність дій;

– в адміністративних процедурах можна виокремити певні взаємопов'язані стадії;

– вони реалізуються в порядку правозастосовної діяльності суб'єктами, що мають владні повноваження;

– адміністративні процедури спрямовані на виконання функцій відповідних владних суб'єктів, мають за мету забезпечення правопорядку в певній сфері суспільного буття [93, с. 41–42].

Не викликає сумніву наявність адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, що мають правозастосовну спрямованість, однак не можна обмежувати їх тільки цим напрямом діяльності компетентних суб'єктів. Також слід зауважити, що в цих підходах увагою оминають таку ключову ознаку будь-якої адміністративно-правової процедури, як прийняття в її межах певного рішення.

Отже, до ознак адміністративно-правових процедур вважаємо за необхідне віднести такі:

– є комплексом послідовно змінюваних дій щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– правовою основою їх реалізації є адміністративно-правові норми;

– реалізуються суб'єктами, наділеними компетенцією щодо здійснення запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– наслідком їх реалізації є прийняття компетентними суб'єктами рішення щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Адміністративно-правовими процедурами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки пропонуємо розуміти об'єктивізований в адміністративно-правових приписах комплекс дій уповноважених державою суб'єктів, які реалізують за окремими напрямками

зادля забезпечення національних економічних інтересів завдяки прийняттю відповідних рішень щодо запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері.

З огляду на специфіку суспільних відносин у сфері забезпечення національних економічних інтересів, зокрема їх дотичність до майже всіх сфер правовідносин, можна виокремити доволі значну кількість адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. З огляду на це, адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки буде розглянуто відповідно до їх наукової класифікації за відповідними критеріями. Першим критерієм класифікації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вважаємо за необхідне обрати наслідки їх реалізації. У такому разі має йтися про правотворчі адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки

Цілком слушно зауважує С. В. Чабур, що правотворчі процедури відпрацьовують і вдосконалюють протягом тривалого проміжку часу в різних країнах, проте обговорення найдієвіших форм зазначених юридичних явищ актуалізується і нині. Від результативності й оптимальності правотворчих процедур залежить ефективність прийнятих нормативно-правових актів [295, с. 120]. Результатом реалізації правотворчих процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є використання такого адміністративно-правового інструменту, як прийняття уповноваженими державою суб'єктами відповідних правових актів, більшість з яких будуть мати підзаконний характер і в сукупності становити адміністративне законодавство. Зазначимо, що питання розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці буде розглянуто в підрозділі 3.2 цього наукового дослідження.

Залежно від правових наслідків реалізації серед адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід назвати процедури правозастосування. Особливості правозастосовної діяльності полягають у її владному характері, який виявляється в державній волі керуючих (правозастосовних органів) суб'єктів стосовно керованого з метою вирішення конкретних правових ситуацій. Авторський колектив навчального посібника «Адміністративні процедури в питаннях та відповідях» стверджує, що владний вплив на поведінку безпосередніх суб'єктів права в такому разі відбувається в процесі розгляду індивідуальних справ і винесення щодо них конкретних правових розпоряджень, а також під час реального втілення в життя цих розпоряджень. Юридичний зміст правозастосовної діяльності створюють відповідні права й обов'язки їх суб'єктів: право компетентного органу вирішити справу й обов'язок зацікавлених у справі осіб виконати прийняте рішення. Своєю чергою фактичний зміст правозастосовної діяльності полягає в діяльності уповноважених органів і посадових осіб, пов'язаній з вивченням обставин справи, її юридичною кваліфікацією та винесенням акта застосування права, а також у діях зацікавлених у справі осіб у зв'язку з її розглядом й ухваленням рішення [7, с. 143; 272]. Тобто якщо правотворчі адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слугують правовою основою для функціонування цієї сфери суспільних відносин, то процедури правозастосування пронизують усі інші, оскільки пов'язані з безпосереднім застосуванням норм адміністративного права уповноваженими державою суб'єктами задля забезпечення національних економічних інтересів.

Зазначене дає підстави виокремити ще один критерій класифікації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Зокрема, у цьому випадку йдеться про такий критерій їх класифікації, як напрям реалізації відповідної адміністративно-правової процедури запобігання та протидії

правопорушенням у сфері економічної безпеки. За цим критерієм вважаємо за необхідне визначити передусім контрольно-наглядові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Досліджуючи особливості управлінських процедур у діяльності органів прокуратури, С. А. Кулинич цілком слушно зауважує, що контрольно-наглядові процедури можна визначити як превентивні, поточні й наступні перевірки дотримання підконтрольними та піднаглядними особами встановлених правил. Особливість контрольно-наглядових процедур полягає в тому, що, з одного боку, вони повинні бути ефективними, тобто передбачати такий порядок, за якого можна було б дізнатися про реальну ситуацію на підконтрольному об'єкті, з іншого – передбачати охорону та захист прав осіб, яких перевіряють [101, с. 18]. Тобто в межах реалізації контрольно-наглядових адміністративно-правових процедур суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюють комплекс заходів зі спостереження за дотриманням стану дисципліни й законності в межах цих суспільних відносин і здійснення реагування в разі його порушення.

За цим критерієм класифікації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити регулятивні процедури. Такі адміністративно-правові процедури реалізуються в межах державної регуляторної політики. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 року № 1160-IV, державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності – напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних і неефективних регуляторних актів, обмеження втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для

розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та в спосіб, що встановлені Конституцією та законами України [185]. З огляду на це слід зазначити, що під час здійснення регулятивних адміністративно-правових процедур акцент ставлять на запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки, а не на протидію їм. Водночас діяльність як із запобігання, так і з протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки тісно взаємопов'язана.

Ще одним різновидом адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки залежно від такого критерію, як напрям їх реалізації, є дозвільні процедури. Авторський колектив підручника «Адміністративне право України. Повний курс» зауважує, що дозвільними процедурами є встановлений чинним законодавством порядок діяльності суб'єктів публічного адміністрування, за результатами якої надають дозволи на провадження певних видів діяльності та здійснення юридично значущих дій. Ключовими завданнями дозвільних процедур є: забезпечення безпеки громадян й інтересів держави; надання можливостей для реалізації певних прав особи, передусім у сфері економічної діяльності; унормування контролю за діяльністю, щодо якої суб'єктом публічного адміністрування надано дозвіл. Ознаками дозвільних процедур є такі: це послідовні дії суб'єктів публічного адміністрування; множинність суб'єктів, які правомочні надавати дозволи; множинність видів дозволів (ліцензія, сертифікат, спеціальний дозвіл, рішення, погодження тощо) [5, с. 202–203].

Дозвільні адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері національної безпеки виявляються в тому, що уповноважені державою суб'єкти регулюють певні види діяльності шляхом надання або ж ненадання відповідних дозволів. Виявом застосування таких адміністративно-правових процедур суб'єктами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є ліцензування господарської діяльності. Відповідно до Закону України «Про ліцензування видів

господарської діяльності» від 2 березня 2015 року № 222-VIII, ліцензування – це засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки й охорони навколишнього природного середовища [219].

Залежно від напряму реалізації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити реєстраційні процедури. Реєстраційна діяльність, зауважує Д. В. Крилов, є важливою та доволі об'ємною частиною роботи органів публічної адміністрації, а також поліаспектною проблемою в науковій площині. Своєю чергою реєстраційні процедури є формою вираження такої діяльності та в узагальненому вигляді становлять нормативно визначену, упорядковану сукупність оцінювальних, засвідчувально-облікових дій, спрямованих на підтвердження певних юридично значущих фактів і закріплення їх у законодавчо визначеній формі (реєстрі, списку, обліку тощо) [98, с. 183].

Яскравим прикладом реєстраційних адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності. Цілком слушно з цього приводу зауважує Н. В. Галіцина, що адміністративна процедура державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності передбачає нормативно встановлений порядок послідовно вчинюваних дій органів державної влади й фізичних осіб, спрямованих на визнання державою факту виникнення суб'єкта підприємницької діяльності, припинення його діяльності або зміни правового статусу з одночасною письмовою фіксацією такого факту у відповідному державному реєстрі [30, с. 77].

Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15 травня

2003 року № 755-IV, державна реєстрація юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців – це офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, відокремленого підрозділу юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців і громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу – підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій [170].

Залежно від напрямку реалізації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити юрисдикційні процедури. На відміну від більшості адміністративно-правових процедур, вони не матимуть позитивного характеру й загалом будуть пов'язані з наявністю конфліктної ситуації, необхідністю реагування на вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки та притягненням винних до відповідного різновиду юридичної відповідальності. Зокрема, зауважує С. А. Кулинич, під час юрисдикційних адміністративно-правових процедур вирішують питання ретроспективного характеру, тобто обставини (факти), які відбулися в минулому, здебільшого вчинення правопорушень. Такі процедури виникають із фактів неправомірної поведінки суб'єкта, тобто такої поведінки, яка вимагає певної реакції, зокрема притягнення винних до відповідальності [101, с. 81].

Юрисдикційні адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки не завжди пов'язані з притягненням особи до адміністративної або кримінальної

відповідальності. Наприклад, у ст. 284 Кодексу адміністративного судочинства України передбачено особливості провадження у справах за зверненням Служби безпеки України щодо включення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій до переліку осіб, пов'язаних із провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, виключення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій з такого переліку та надання доступу до активів, що пов'язані з тероризмом і його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням [73].

Наступним критерієм класифікації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є напрям забезпечення такої діяльності. У цьому разі має йтися про процедури кадрового забезпечення діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Цілком слушно в цьому контексті зауважує Т. Є. Кагановська, що значення кадрового забезпечення в державі полягає у створенні можливості безпосередньо для держави через своїх представників (державних службовців) виконувати покладені на неї функції, а також ті обов'язки, які має сучасна правова, демократична держава перед людиною. Учена акцентує на різноплановому значенні кадрового забезпечення в державі: кадрове забезпечення публічної служби уможливорює функціонування держави та її органів (основне значення), з одного боку, а також сприяє забезпеченню прав, свобод і законних інтересів особи в державі – з іншого [61, с. 219]. Тобто наслідком реалізації адміністративно-правових процедур кадрового забезпечення діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є формування якісного кадрового складу системи суб'єктів цих суспільних відносин.

Крім цього, слід зазначити про адміністративно-правові процедури матеріально-фінансового забезпечення діяльності з протидії та запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки. Слушною видається думка В. Б. Пчеліна, що функціонування будь-якої державної інституції неможливе

поза її матеріально-фінансовим забезпеченням [260, с. 332–333]. Учений стверджує, що у визначеннях цього виду забезпечення відповідної діяльності міститься вказівка на товарно-грошові відносини, які переплітаються з аспектами матеріального забезпечення, що засвідчує доцільність використання єдиної термінології «матеріально-фінансове забезпечення» [258, с. 113, 116].

Вважаємо, що доволі вдало сутність матеріально-фінансового забезпечення висвітлив В. В. Крикун стосовно функціонування об'єктів критичної інфраструктури. Зокрема, на думку вченого, матеріально-фінансове забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури становить регламентовану нормативно-правовими приписами діяльність уповноважених суб'єктів, пов'язану зі здійсненням постачання матеріальних ресурсів, мобілізацією, розподілом і використанням фондів грошових коштів з метою забезпечення стану захищеності об'єктів критичної інфраструктури [97, с. 302]. Унаслідок реалізації адміністративно-правових процедур матеріально-фінансового забезпечення досліджуваної сфери суспільних відносин здійснюють мобілізацію, розподіл і використання фондів коштів та постачання матеріальних ресурсів, необхідних для ефективної діяльності щодо запобігання і протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Ще однією адміністративно-правовою процедурою запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід вважати інформаційне забезпечення. Науковці інформаційним забезпеченням вважають ґрунтовану на приписах чинного національного законодавства сукупність заходів, пов'язаних з оперуванням (збором, фіксацією, аналізом, зберіганням, поширенням тощо) інформацією, які реалізують у межах виконання своїх функцій уповноважені суб'єкти та завдяки функціонуванню автоматизованих систем, спрямовані на забезпечення належного функціонування відповідної сфери суспільних відносин [263, с. 24]. Прикладом реалізації адміністративно-правових процедур інформаційного забезпечення запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної

безпеки є приписи ч. 3 ст. 7 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», відповідно до яких Бюро в порядку, визначеному законом, має безпосередній, зокрема автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків (баз) даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, зокрема урядовими, засобами зв'язку та комунікацій, мережами спеціального зв'язку й іншими технічними засобами [160].

На цій підставі виокремимо ще один критерій класифікації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки – кількість суб'єктів їх здійснення. У цьому випадку йдеться про те, що всі із зазначених адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки можуть бути здійснені відповідним суб'єктом як одноособово, так і в межах взаємодії з іншими суб'єктами цих суспільних відносин. В останньому випадку діяльність уповноважених суб'єктів щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки буде мати значно більші показники ефективності. З огляду на це, особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки буде розглянуто в межах наступного підрозділу дослідження.

На підставі проведеного аналізу доходимо висновку, що адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки уповноважені державою суб'єкти використовують у межах численних адміністративно-правових процедур. З огляду на значну кількість таких адміністративно-правових процедур, здійснено їх наукову класифікацію за такими критеріями: 1) наслідки їх реалізації – правотворчі та процедури правозастосування; 2) напрями їх реалізації – контрольно-наглядові, регулятивні, дозвільні, реєстраційні, юрисдикційні; 3) напрями забезпечення – кадрове, матеріально-

фінансове, інформаційне забезпечення; 4) кількість суб'єктів їх здійснення – одноособові й ті, які здійснюють у межах взаємодії.

Висновки до розділу 2

Дослідження організації запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки дало підстави для таких висновків.

Доведено, що система суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має складний і багатоаспектний характер, що обумовлено найрізноманітнішим структурним наповненням. Така система охоплює як представників усіх гілок влади, так і суб'єктів, які, з огляду на особливості їхнього правового статусу, не входять до жодної з них.

Обґрунтовано, що загальнодержавні суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюють широкі повноваження, спрямовані на забезпечення національних економічних інтересів шляхом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. До загальнодержавних суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки віднесено Верховну Раду України, Президента України та Кабінет Міністрів України.

Окрему групу суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки становлять органи судової влади. Зокрема, у межах відповідної спеціалізації суди можуть набувати статусу повноцінного суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, однак такий статус передусім буде виявлятися в межах спеціалізації щодо розгляду кримінальних, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Крім цього, суб'єктами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є правоохоронні органи зі спеціальним правовим статусом, який полягає в тому, що вони не

належать до жодної з гілок влади. До таких суб'єктів віднесено СБУ, ДБР та органи прокуратури.

Найчисельніша група суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки представлена центральними органами виконавчої влади, які розподілено у дві підгрупи. До першої підгрупи належать міністерства, для яких запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з основних напрямів діяльності: МВС, Міненерго, Мінінфраструктури, Мінфін, Мінекономіки, Мін'юст, Міндовкілля, Мінстратегпром, Мінагрополітики. До другої підгрупи віднесено інші центральні органи виконавчої влади, для яких запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з пріоритетних напрямів їхньої діяльності: Держаудитслужба, Казначейство, Держмитслужба, ДПС, Держекспортконтроль, Держпраці, Держфінмоніторинг, Антимонопольний комітет, НАЗК, Національне агентство, поліція, Фонд державного майна, НАБУ. Також представником цієї підгрупи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є БЕБ України. Цей орган державної влади посідає особливе місце в системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з огляду на низку обставин, серед яких виокремлено такі: правовий статус як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки визначено на рівні окремого спеціального закону України; протидія та запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки є основним напрямом його діяльності; проведення оперативно-розшукової діяльності й досудового розслідування кримінальних правопорушень у цьому напрямі є основними функціями цього суб'єкта; діяльність БЕБ України щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки спрямовується та координується безпосередньо Кабінетом Міністрів України; на рівні спеціального закону України закріплені гарантії незалежності БЕБ України як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Доведено, що адміністративно-правовими інструментами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід вважати регламентовану нормами адміністративного права сукупність засобів, реалізуючи які уповноважені державою суб'єкти здійснюють діяльність, спрямовану на забезпечення національних економічних інтересів шляхом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Акцентовано, що уповноважені державою суб'єкти в межах діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки задля здійснення регуляторного впливу на ці суспільні відносини користуються найрізноманітнішим адміністративно-правовим інструментарієм, застосування якого має юридично значущі наслідки. Одним з провідних адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід вважати прийняття компетентними суб'єктами нормативно-правових актів, оскільки він є основою для застосування решти таких адміністративно-правових інструментів. Крім цього, як адміністративно-правовий інструмент запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід розглядати прийняття індивідуальних актів, дія яких спрямована на конкретну особу. Також серед адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити укладання адміністративних договорів і вчинення інших юридично значущих дій, як-то прийняття актів-планів та вчинення актів-дій.

Обґрунтовано, що діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюють уповноважені державою суб'єкти за найрізноманітнішими напрямками шляхом реалізації відповідних адміністративно-правових процедур.

Адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є об'єктивізованим в адміністративно-правових приписах комплексом дій уповноважених державою суб'єктів, які реалізують за окремими напрямками задля

забезпечення національних економічних інтересів завдяки прийняттю відповідних рішень щодо запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері.

Аргументовано виокремлення ознак адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: є комплексом послідовно змінюваних дій щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки; правовою основою їх реалізації є адміністративно-правові норми; їх реалізують суб'єкти, наділені компетенцією щодо здійснення запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки; наслідком їх реалізації є прийняття компетентними суб'єктами рішення щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

З'ясовано, що адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки уповноважені державою суб'єкти використовують у межах численних адміністративно-правових процедур. З огляду на значну кількість таких адміністративно-правових процедур, здійснено їх наукову класифікацію за такими критеріями: 1) наслідки їх реалізації – правотворчі та процедури правозастосування; 2) напрями їх реалізації – контрольні-наглядові, регулятивні, дозвільні, реєстраційні, юрисдикційні; 3) напрями забезпечення – кадрове, матеріально-фінансове, інформаційне забезпечення; 4) кількість суб'єктів їх здійснення – одноособові й ті, які здійснюють у межах взаємодії.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та шляхи її вдосконалення

Багатоаспектність суспільних відносин, що виникають і розвиваються у зв'язку з необхідністю забезпечити національні економічні інтереси, обумовлює їх складний та найрізноманітніший суб'єктний склад. У зв'язку з цим на практиці можуть виникати складнощі, пов'язані з розмежуванням компетенції таких суб'єктів, дублюванням ними функцій, загалом неузгодженості дій з відповідного напрямку. У такому випадку може йтися про доволі значну кількість напрямів, що потребують удосконалення в аспекті забезпечення національних економічних інтересів.

Одним з таких напрямів вважаємо за доцільне визначити вдосконалення взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, що буде мати позитивний вплив на забезпечення національних економічних інтересів. Значення взаємодії як форми взаємозв'язку та взаємної підтримки полягає в тому, що правоохоронні органи загалом, конкретні їхні служби та структурні підрозділи або працівники у взаємодії один з одним досягають значно вищих результатів у менші строки з найменшими затратами сил [10, с. 345]. Значення взаємодії, зауважує А. О. Михайличенко, зумовлено тим, що загальної мети боротьби зі злочинністю можна досягти тільки спільними й узгодженими зусиллями різних органів, служб і підрозділів, які вирізняються своїми конкретними завданнями, функціональними обов'язками, організацією та способом дії [116, с. 27]. З огляду на це, визначимо сутність

та особливості взаємодії між суб'єктами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, з огляду на що окреслимо можливі шляхи її вдосконалення.

Семантично слово «взаємодія» в сучасній українській мові використовують у таких значеннях:

– взаємний вплив тіл чи часток, який зумовлює зміну стану їхнього руху;

– взаємний зв'язок між предметами в дії, а також погодженої дії між ким-, чим-небудь [26, с. 125].

У фаховій літературі з філософії надають розширене визначення сутності досліджуваного явища, зокрема зазначають, що взаємодія відображає особливий тип відношення між об'єктами, за якого кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, зумовлюючи їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що своєю чергою зумовлює зміну його стану. Дія кожного об'єкта на інший об'єкт зумовлена як власною активністю об'єкта, виявом його динаміки, так і реакцією об'єкта на дію інших об'єктів («відгук» або «обернена дія») [289, с. 77-78]. З позиції політології взаємодія становить взаємний вплив різних політичних суб'єктів у процесі їхньої політичної діяльності; необхідна передумова повної реалізації функцій політичної системи, яка визначає характер політичного розвитку й темпи політичного прогресу. Взаємодія політична – керований процес, який визначають за рівнем співвідношення інтересів і завдань політичних суб'єктів [69, с. 134–135]. Тож у будь-якому разі взаємодія є, по-перше, спільною діяльністю двох або більше суб'єктів, по-друге, така діяльність має єдину мету. Схожі позиції стосовно розуміння сутності взаємодії, що відбувається в межах відповідних суспільних відносин, трапляються й на сторінках фахової літератури з права.

Зауважимо, що вчені, досліджуючи особливості функціонування найрізноманітніших суспільних відносин, обстоювали доволі схожі позиції щодо сутності взаємодії суб'єктів відповідних правовідносин. Наприклад,

В. І. Пивовар вважає, що взаємодія суб'єктів фінансового контролю – це погоджена за часом, місцем і спільною метою діяльність суб'єктів фінансового контролю, урегульована нормами фінансового й адміністративного права, у процесі якої вони впливають один на одного та на суспільні відносини з метою виявлення відхилень від встановлених стандартів і порушень принципів законності, ефективності й економії використання матеріальних та фінансових ресурсів і вжиття коригувальних заходів, притягнення винних до відповідальності, здійснення заходів для запобігання чи мінімізації таких порушень надалі [146, с. 11]. У цьому підході стосовно розуміння сутності досліджуваного явища, на нашу думку, наявні як головні, так і другорядні його ознаки, з огляду на що він є занадто широким. Цілком слушно дослідники стверджують, що в такому разі використаний підхід до визначення сутності цього поняття набуває формально-юридичного характеру, а саме визначення стає занадто громіздким і складним для сприйняття [261, с. 12].

Автори навчального посібника «Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання» пропонують лаконічнішу дефініцію поняття «взаємодія», зокрема відображаючи його суть як узгодження зусиль (дій) двох або більше учасників для спільного виконання конкретного завдання. Акцентовано, що за змістом взаємодія полягає в узгоджених за метою, місцем і часом зусиллях та взаємній допомозі для досягнення завдань, що постають перед суб'єктами взаємодії [156, с. 310]. З приводу цього вважаємо, що в межах взаємодії виконують не спільні завдання (хоча в окремих випадках допустимо й спільне виконання певних завдань), а досягають спільної мети. Окремі ж завдання суб'єкти відповідних суспільних відносин можуть виконувати одноосібно, однак мета, якої досягають шляхом їх виконання, вже буде спільна.

Цілком слушно в цьому контексті зауважує В. В. Ковальов, що взаємодія – це не підміна одного підрозділу іншим, а раціональне поєднання можливостей, методів і засобів, які є в розпорядженні кожного. Взаємодія не

може ґрунтуватися на співпідпорядкуванні. У її основу має бути покладено незалежність кожного з органів, що працюють з іншими підрозділами, службами й органами [72, с. 19]. Тобто кожен із суб'єктів взаємодії, виконуючи передбачені законодавством завдання, спрямовує свої зусилля на досягнення спільної мети діяльності, у досліджуваному випадку – на забезпечення національних економічних інтересів.

О. О. Кравченко визначає взаємодію як активну поведінку учасників суспільних відносин, спрямовану на певні зміни у сфері інтересів цих учасників чи третьої сторони або на недопущення таких змін. Науковець вважає, що в такому разі взаємозв'язком буде спільно усвідомлений суб'єктами фактичний стан відносин між ними, за якого вони можуть вчинювати певні дії, що стосуються їхніх інтересів чи інтересів третьої сторони або утримуватися від певних дій [96, с. 28–29]. Загалом поділяючи таку позицію, зазначимо, що з погляду правової науки взаємодія відповідних суб'єктів має будуватися на нормативно-правових приписах, вказівки на що немає в цьому визначенні поняття взаємодії.

Вдалішим видається підхід О. С. Заяць, яка в межах дослідження особливостей протидії адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері стверджує, що взаємодія – це ґрунтована на законі та підзаконних актах, погоджена за метою, місцем і часом діяльність незалежних один від одного в адміністративному аспекті представників різних підрозділів органів внутрішніх справ, а також інших відомств, установ, що втілюються в найдоцільнішому поєднанні властивих цим фахівцям засобів і методів, спрямована на виконання завдань з виявлення, припинення та розкриття злочинів [57, с. 187]. Також слушною видається підхід О. Б. Черномаз, згідно з яким взаємодія державних органів є об'єктивно необхідною спільною діяльністю, яку здійснюють на основі чинного законодавства, що зумовлена єдиною метою та спільними завданнями, узгоджена за часом і спрямована на ефективне виконання покладених на них завдань [300, с. 101]. Водночас на

нормативну основу взаємодії вказують і під час визначення її характерних ознак.

У підручнику «Теорія управління органами внутрішніх справ» В. М. Плішкін цілком слушно зауважує, що серед ознак взаємодії, яка відбувається в межах відповідних суспільних відносин, слід акцентувати на наявності нормативної (правової) бази взаємодії. Серед інших ознак взаємодії вчений виокремлює такі:

– взаємодія – це спільна діяльність [153, с. 500]. У такому разі йдеться про те, що будь-яка взаємодія має динамічний характер, що виявляється в спільній діяльності, спрямованій на досягнення єдиної мети, у досліджуваному випадку – забезпечення національних економічних інтересів шляхом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– наявність декількох (не менше ніж два) суб'єктів взаємодії [153, с. 500]. Коли йдеться про взаємодію суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, слід зазначити, що з огляду на їх чисельність вони в сукупності будуть утворювати систему, сутність якої було досліджено раніше. Такі суб'єкти будуть мати різносторонній правовий статус;

– погодженість заходів за метою, місцем, часом, методами [153, с. 500]. У такому випадку йдеться про цілеспрямований характер взаємодії. Досягнення поставлених перед суб'єктами взаємодії завдань можливо лише за погодженням усіх аспектів їхньої спільної діяльності.

З огляду на окреслені підходи до розуміння сутності категорії «взаємодія», а також аналіз характерних ознак, видається можливим виокремити особливості, притаманні взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Під час характеристики таких особливостей визначимо й вразливі аспекти такої взаємодії, що надасть можливість окреслити можливі шляхи вдосконалення

взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

З-поміж таких особливостей передусім вважаємо за необхідне зазначити, що вона має наслідком підвищення ефективності діяльності суб'єктів взаємодії щодо здійснення запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. У такому разі йдеться про те, що як спільна, узгоджена за місцем, часом і способами здійснення діяльність, взаємодія суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки визначає особливості здійснення окремих завдань таких суб'єктів, так і досягнення спільної для них мети. Задля ефективної реалізації взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки необхідним є створення належних умов задля її здійснення, що може бути досягнуто шляхом удосконалення такої діяльності за декількома взаємопов'язаними напрямками.

Одним з провідних напрямів слід вважати вдосконалення адміністративного законодавства, положення якого регламентують питання забезпечення економічної безпеки, зокрема закріплюють правовий статус суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері суспільних відносин. Нині стан адміністративного законодавства, що визначає правові засади взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, не можна вважати задовільним, що може бути сприйнято як один з провідних ризиків для економічної безпеки загалом. Питання щодо розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків для економічної безпеки буде розглянуто в межах наступного підрозділу наукового дослідження.

Ще одна особливість взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки полягає в тому, що вона спрямована як на забезпечення національних інтересів загалом, так і національних економічних інтересів зокрема. Не становить сумніву, що вдосконалення взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням

у сфері економічної безпеки має значно підвищити ефективність забезпечення національних економічних інтересів, зокрема обмежити негативний вплив ризиків для економічної безпеки й показники таких правопорушень тощо. У цьому контексті важливе значення мають питання покращення інтеграції зусиль суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Така інтеграція може бути здійснена шляхом створення міжвідомчих робочих груп суб'єктів запобігання та протидії найнебезпечнішим правопорушенням у сфері економічної безпеки, проведення спільних навчань і тренінгів у цьому напрямі, покращення координації такої діяльності тощо.

Також у цьому контексті слушною видається позиція, яку висловили В. Богданович, В. Муженко та О. Луцький під час дослідження напрямів інтеграції зусиль суб'єктів сил оборони щодо зниження ризиків реалізації кризових сценаріїв у системі забезпечення національної безпеки держави. На думку науковців, з огляду на яскраво виражений управлінський характер діяльності з вибору та реалізації невійськових заходів нейтралізації загроз воєнній безпеці важливе значення мають такі напрями інтеграції зусиль суб'єктів Сил оборони, як упровадження моніторингу на основі інтелектуальних інформаційних систем й уточнення критеріїв, необхідних для формування завдань політичного механізму. Учені акцентують на тому, що ефективна робота за цими напрямами передбачає:

- своєчасне оцінювання стану, причин, тенденцій та прогнозів зміни зовнішніх і внутрішніх воєнних небезпек та загроз;
- виявлення ворожих інтересам особи, суспільства й держави суб'єктів зловмисної політичної діяльності, а також наявного в них воєнного потенціалу;
- запровадження системних параметрів визначення прийнятності показників рівня забезпечення воєнної безпеки;
- внесення оперативних змін у планувальні документи воєнно-політичного характеру [17, с. 4–5].

Зазначені напрями інтеграції спільних зусиль цілком можуть бути використані й у межах взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Здебільшого в такому випадку йшлося про таку адміністративно-правову процедуру, як інформаційне забезпечення. Удосконалення інформаційного забезпечення досліджуваної сфери суспільних відносин безумовно слід вважати одним з провідних напрямів взаємодії суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки. Водночас таке забезпечення не може відбуватися в ефективний спосіб поза належним кадровим забезпеченням. Слушно зауважують з цього приводу дослідники, що проблемою правоохоронних органів є плінність кадрів, недостатній рівень фінансування, брак науково-технічних засобів, і ця ситуація найближчим часом не зміниться на краще [69, с. 133]. Тому окремим напрямом удосконалення взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід вважати вдосконалення кадрового й інформаційного забезпечення цієї сфери суспільних відносин.

Одна з провідних особливостей взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки полягає в тому, що вона відбувається в межах діяльності численних суб'єктів, які мають різний правовий статус. Такі суб'єкти є не тільки представниками всіх гілок влади, а й мають статус контролюючих, регулятивних і правоохоронних органів, що зумовлює необхідність здійснювати ефективну координацію їх спільних зусиль щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, забезпечення національних економічних інтересів загалом. Слід зазначити, що в літературі є декілька позицій щодо сутності категорії «координація», а також її співвідношення та взаємозв'язку з категорією «взаємодія». Цілком слушно в цьому контексті зауважує О. М. Музичук, що взаємодія – це ширше поняття, ніж координація, на думку інших, навпаки, ширшим поняттям є координація [123, с. 115]. Водночас, переконаний В. О. Климков, поняття взаємодії та координації принципово не

відрізняються. У них так само акцентовано на спільній діяльності, узгодженому її характері, наявності спільних мети або завдань, розмаїтті суб'єктів цієї діяльності тощо [68, с. 345].

Координація в державному управлінні – одна з основних управлінських функцій, зміст якої полягає в забезпеченні впорядкування взаємозв'язків і взаємодій між учасниками державного управління з метою узгодження дій та об'єднання зусиль на виконання загальних завдань. Координацію здійснюють на всіх рівнях управління державою керівники відповідних державних органів або спеціальними координаційними підрозділами цих органів. На думку авторів шеститомної юридичної енциклопедії, у процесі координації можуть утворюватися координаційні відносини, які розглядають як різновид організаційних відносин і можуть бути врегульовані правовими нормами та здійснюватися на основі управлінських традицій, звичаїв й організаційно-технічних правил [307, с. 345]. Тож координація не підмінює взаємодію суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, а спрямована на підвищення її ефективності.

Без належно налагодженої координації, чіткої законодавчої регламентації правового статусу суб'єктів взаємодії діяльність із запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки належно не відбудеться. Цілком слушно з цього приводу на сторінках фахової літератури зазначають, що координація є об'єктивною потребою в узгодженості та взаємозалежності, яка є неодмінною умовою успішної життєдіяльності будь-якого суспільства й діяльності його владних та управлінських структур. Хоч як би не вибудовували управління, зауважує Я. О. Ліховіцький, ніколи не вдавалося створити таку систему, за якої певне відомство або навіть галузь господарства змогли б бути самодостатніми та незалежними від інших відомств і галузей. За будь-яких умов здолати роз'єднаність можна тільки шляхом організації наявної системи координації, об'єднання зусиль різних відомств, органів управління в певних сферах діяльності, напрямках, що мають загальнодержавне значення. Координація означає як погодженість дій

у досягненні певної спільної мети, так і дотримання певних процедурних правил поведінки в загальній сфері діяльності, чітке й послідовне виконання своїх функцій кожним з учасників відносин у цій сфері, де одна структура доповнює або підкріплює іншу [50; 106, с. 597]. Саме тому координація взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки набуває важливого значення.

У цьому контексті слід зазначити, що згідно зі ст. 14 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року координацію у сферах національної безпеки й оборони здійснює Рада національної безпеки і оборони України. В умовах воєнного або надзвичайного стану, в особливий період, а також у разі виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України, Рада національної безпеки і оборони України координує діяльність органів виконавчої влади, розглядає пропозиції щодо застосування відповідно до закону спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів [224]. Водночас у Стратегії економічної безпеки на період до 2025 року, затвердженої указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021, одним з основних викликів та загроз у сфері виробничої безпеки визначено законодавчу неврегульованість і відсутність органу, відповідального за координацію діяльності у сфері захисту критичної інфраструктури [243]. У Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, передбачено, що Україна запровадить національну систему стійкості для забезпечення високого рівня готовності суспільства й держави до реагування на широкий спектр загроз, що передбачатиме, зокрема, дієву координацію та чітку взаємодію органів сектору безпеки й оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства та населення в запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій [244].

Отже, однією з визначальних особливостей взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є

необхідність ефективної координації спільних зусиль, спрямованих на забезпечення національних економічних інтересів. Ще одна особливість взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки полягає в тому, що її можуть здійснювати як на національному, так і міжнародному рівнях. Зокрема, у приписах Стратегії національної безпеки України зазначено, що вона ґрунтується на такій основній засаді, як взаємодія, що означає розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України [244].

Міжнародна взаємодія – це змістовна та комплексна робота, яку провадять на міждержавному рівні із залученням передусім як високопосадовців органів державної влади, так й інших суб'єктів державно-владних повноважень [257, с. 208]. Цілком слушно з цього приводу зауважує М. О. Удянський, на цьому рівні йдеться не тільки про обмін досвідом та навчання, а й про розроблення та впровадження певних стандартів антикорупційної політики, відповідної діяльності через прийняття і приєднання до конвенцій, інших міжнародних нормативно-правових актів, укладання антикорупційних угод, дотримання положень яких контролюють шляхом моніторингів, оцінювань тощо [284, с. 96]. Автори монографічної праці «Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів» стверджують, що міжнародну взаємодію здійснюють у вигляді сумісної діяльності:

- різних держав у сфері правової регламентації відповідних аспектів боротьби зі злочинністю; міжнародних судових і поліцейських органів;
- спеціалізованих органів різних держав щодо надання професійно-технічної допомоги в боротьбі зі злочинністю, розшуку та затримання осіб, яких підозрюють у вчиненні злочинів, їхній екстрадиції тощо;
- міжнародних недержавних організацій [28, с. 23].

Крім цього, учені виокремлюють основні напрями міжнародної взаємодії з правоохоронних питань, до яких належать такі:

- виконання запитів і доручень у кримінальних провадженнях, справах оперативного обліку;
- обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою інформацією про злочини, що готуються або вчинені, і причетних до них осіб;
- сприяння в проведенні оперативно-розшукових заходів і процесуальних дій;
- обмін досвідом роботи, законодавчими й нормативними документами, навчальною та науковою літературою з питань правоохоронної діяльності;
- надання допомоги в підготовці, перепідготовці й підвищенні кваліфікації кадрів;
- сприяння в здійсненні транзитних перевезень спеціальних та інших вантажів;
- обмін науково-технічною інформацією [135, с. 113].

Одним з провідних суб'єктів міжнародної взаємодії з питань запобігання та протидії економічним правопорушенням є міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол. Порядок використання Державним бюро розслідувань, Державною кримінально-виконавчою службою України, Державною міграційною службою України, Державною митною службою України, Державною прикордонною службою України, Державною фіскальною службою України, Національним антикорупційним бюро України, Національною поліцією України, Службою безпеки України, органами прокуратури України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол з метою міжнародного співробітництва з Генеральним секретаріатом Інтерполу, Комісією з контролю файлів Інтерполу, національними центральними бюро Інтерполу іноземних держав, органами й підрозділами правоохоронних органів іноземних держав і міжнародними установами, з якими Інтерпол уклав

договори щодо обміну даними, визначено в приписах Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні в попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затвердженої спільним наказом МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 9 січня 1997 року № 3/1/2/5/2/2 [188].

Отже, на підставі аналізу наявного матеріалу взаємодія суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є складним і багатоаспектним процесом, унаслідок належної реалізації якого значно підвищується ефективність забезпечення національних економічних інтересів. З огляду на такі позиції, взаємодією пропонуємо вважати регламентовану законодавством спільну й погоджену діяльність органів державної влади (їхніх посадових і службових осіб), яку здійснюють шляхом виконання завдань щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки задля досягнення спільної мети – забезпечення національних економічних інтересів. Водночас серед особливостей взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити те, що:

- вона має наслідком підвищення ефективності діяльності суб'єктів такої взаємодії;
- спрямована як на забезпечення національних інтересів загалом і національних економічних інтересів зокрема;
- відбувається в межах діяльності численних суб'єктів, які мають різносторонній правовий статус;
- потребує ефективної координації спільних зусиль;
- може бути реалізована як на національному, так і міжнародному рівнях.

Слід констатувати, що інститут взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки потребує

вдосконалення за різними взаємопов'язаними напрямками, серед яких, на нашу думку, першочерговими є:

- удосконалення адміністративного законодавства, положення якого визначають правовий статус таких суб'єктів і регламентують напрями їх взаємодії;
- поглиблення інтеграції зусиль таких суб'єктів;
- удосконалення кадрового й інформаційного забезпечення цієї сфери суспільних відносин.

3.2. Розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічної безпеці

Не викликає сумніву, що належне функціонування будь-якої сфери суспільних відносин залежить від ефективної нормативно-правової регламентації як правового статусу її суб'єктів, так і всіх інших не менш важливих аспектів. З огляду на особливості нормативно-правової регламентації сфери економічної безпеки, зокрема наявності спеціально дозволеного типу правового регулювання цієї сфери суспільних відносин, повнота й ефективність такої регламентації набувають важливого значення. З огляду на те, що ця сфера суспільних відносин переважно регламентована нормами адміністративного права, актуальними є питання розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічної безпеці.

У чинному національному законодавстві сутність категорії «адміністративне законодавство» не висвітлено, що спричиняє чимало дискусій серед учених-правників стосовно визначення її змісту, ознак, особливостей та значення для функціонування відповідної сфери суспільних відносин. Цілком слушно в цьому контексті зауважує Н. Ю. Задирака, що питання джерел права завжди були актуальними для адміністративного

права, оскільки ця галузь, на відмінну від інших, не має єдиного кодифікованого акта. Норми адміністративного права містяться в нормативних актах, які приймають парламент, Президент, уряд, центральні й місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування тощо [55, с. 13]. У широкому значенні, зауважує Ю. Л. Калгушкін, адміністративне право є управлінською галуззю права, своєю чергою адміністративне законодавство – це система нормативних актів, виданих з питань управління. Учений стверджує, що таке трактування не відображає всієї сутності зазначеної правової галузі, адже незрозумілим залишається питання, про який тип управління йдеться [62, с. 60]. У такому випадку визначення поняття адміністративного законодавства слід пов'язувати із функціонуванням відповідної сфери суспільних відносин.

Досліджуючи теоретичні засади видання та реалізації актів Кабінету Міністрів України, О. О. Томкіна дійшла висновку, що під час визначення сутності адміністративного законодавства слід керуватися такими положеннями:

– по-перше, обсягом цього поняття, встановленим у нормативно-правових актах (їх положеннях), які стосуються регулювання адміністративно-правової сфери;

– по-друге, поняття «адміністративне законодавство» охоплює як законодавчі акти, так і підзаконні нормативно-правові акти, у яких закріплено адміністративно-правові норми;

– по-третє, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, у яких встановлено адміністративно-правові норми, включають до системи адміністративного законодавства, якщо такі акти віднесені законодавцем до цієї системи та (або) регулювання цих сфер належить до компетенції Кабінету Міністрів України [281, с. 60–61].

На думку С. А. Гальонкіна, адміністративне законодавство – це частина загальної системи нормативно-правових актів, виданих вищими та центральними органами державної влади, що закріплюють найбільш

значущі, відповідні чинній Конституції України норми адміністративного права, які регулюють правові відносини у сфері державного управління [32, с. 54]. Це визначення було сформовано на основі ширшого, запропонованого свого часу авторським колективом підручника «Адміністративне право України. Академічний курс». На думку науковців, адміністративне законодавство – це система нормативно-правових актів, у яких містяться найзагальніші й найважливіші адміністративно-правові норми. Тому воно охоплює не всі нормативно-правові акти, а лише відповідні акти Верховної Ради, Президента України та Кабінету Міністрів України, тобто ті нормативно-правові акти, дія яких поширюється на всю територію країни. Є вагомі підстави додати до цього переліку також нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (тобто так зване відомче законодавство), однак лише в тих випадках, коли вони визначають права й обов'язки громадян і підлягають реєстрації у встановленому законом порядку [2, с. 147].

Адміністративне законодавство має вагоме значення в аспекті нормативно-правової регламентації відповідної сфери суспільного життя, зокрема в контексті забезпечення економічної безпеки, оскільки об'єктивізує найвагоміші адміністративно-правові норми, дія яких спрямована на визначення правил поведінки суб'єктів таких правовідносин. Глибшому розумінню сутності адміністративного законодавства буде сприяти визначення його відмітних особливостей, що також додатково вказує на його значення. Досліджуючи місце та значення адміністративного законодавства в регулюванні оперативної-розшукової діяльності органів внутрішніх справ, М. П. Букін зазначає, що такі особливості полягають у такому:

– порівняно із законодавством інших галузей права, воно є найоб'ємнішим за кількістю нормативно-правових актів і найнестабільнішим, свідченням чого є постійні внесення змін і доповнень до нього;

– його систему переважно становлять підзаконні нормативно-правові акти;

– у переважній більшості випадків норми адміністративного законодавства містяться в комплексних законодавчих актах;

– регулює суспільні відносини, які пов'язані: з діяльністю органів виконавчої влади; внутрішньоорганізаційною діяльністю інших державних органів, підприємств, установ, організацій; управлінською діяльністю органів місцевого самоврядування; зі здійсненням іншими недержавними суб'єктами делегованих повноважень органів виконавчої влади; здійсненням правосуддя у формі адміністративного судочинства;

– в адміністративному законодавстві чітко виявляється основний метод адміністративного права – імперативний;

– за невиконання норм адміністративного законодавства настає адміністративна відповідальність [22, с. 93].

Адміністративне законодавство є сукупністю нормативно-правових актів, більшість з яких мають підзаконний характер і складаються переважно з адміністративно-правових норм, що мають на меті регулювати відповідні суспільні відносини. Коли йдеться про адміністративне законодавство, що регламентує питання забезпечення економічної безпеки загалом, слід зазначити, що його основна частина також представлена підзаконними нормативно-правовими актами, що має як переваги, так і недоліки. З одного боку, у компетентних суб'єктів є можливості найоперативнішим способом здійснювати нормативно-правову регламентацію цієї сфери суспільних відносин, як-то визначати компетенцію їх суб'єктів. З другого боку, нормативно-правова регламентація виявлення та усунення ризиків економічній безпеці значною кількістю актів підзаконного законодавства негативно позначається на стабільності функціонування цієї сфери суспільних відносин.

Водночас ми поділяємо й ті позиції, відповідно до яких правове суспільство має забезпечити закону статус не тільки основного, первинного,

а в перспективі і єдиного регулятора суспільних відносин. Концепція правової держави виходить з того, що пріоритет права з неминучістю повинен виступати як безумовний пріоритет (верховенство) закону в усій системі правових актів. Саме тому підзаконні акти мають втратити характер нормативного регулятора, оскільки їх безпосереднє призначення – забезпечувати правозастосовну діяльність. Підзаконні нормативно-правові акти повинні значно знизити свій нормативний зміст, надавши можливість видання актів, що містять правові норми, органам законодавчої влади. Принципове зміцнення ролі представницьких органів – це важливий напрям розвитку правової держави, усунення елементів авторитаризму в його діяльності [19, с. 133]. З огляду на це, масив підзаконних нормативно-правових актів, які становлять частину адміністративного законодавства, що регламентує питання виявлення та усунення ризиків економічній безпеці, має бути суттєво зменшено.

Перегляд адміністративного законодавства, що регламентує питання виявлення та усунення ризиків економічній безпеці, необхідний не тільки з огляду на кількість підзаконних нормативно-правових актів, а й з огляду на їх якість, наявність значних законодавчих прогалин і недоопрацювань. У цьому випадку йдеться, по-перше, про те, що бракує єдиного нормативно-правового акта, який визначав би правові засади взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Окремі згадки про таку взаємодію містяться в приписах Закону України «Про Бюро економічної безпеки», проте й вони потребують деяких коригувань та уточнень. Зокрема, у ч. 4 ст. 7 зазначеного нормативно-правового акта закріплено, що Державна служба фінансового моніторингу України з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, передає Бюро економічної безпеки України інформацію, у тому числі узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали), у порядку, визначеному законом [160]. Тож яким саме законом визначено цей порядок законодавець не вказує.

У Положенні про Державну службу фінансового моніторингу України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 року № 537 [197], немає жодних згадок про обов'язок Державної служби фінансового моніторингу України передавати зазначену вище інформацію Бюро економічної безпеки України, що на практиці може спричинити певні складнощі в контексті взаємодії цих суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. За таких обставин замість взаємодії ми на практиці доволі часто спостерігаємо протистояння, конфлікти між органами, підрозділами та працівниками, кожен із суб'єктів взаємодії насамперед намагається переслідувати власні інтереси, іноді всупереч інтересам інших підрозділів, унаслідок чого страждає загальна справа, а показники діяльності підрозділів зрештою залишаються не на найвищому рівні [69, с. 133–134].

Так само, відповідно до ч. 5 ст. 7 Закону України «Про Бюро економічної безпеки», визначено, що Бюро економічної безпеки України взаємодіє з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку й має доступ до її автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків (баз) даних [160]. У приписах Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, затвердженого Указом Президента України від 23 листопада 2011 року № 1063/2011 [225], немає жодної згадки про підстави, порядок і напрями взаємодії цих суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Крім цього, слід зазначити, що з моменту прийняття цей Указ Президента України лише двічі зазнав змін, останні з яких було внесено майже п'ять років тому, тобто до початку повномасштабної агресії проти нашої держави. З огляду на це, адміністративне законодавство, яке регламентує питання взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, потребує вдосконалення, зокрема в певних випадках повного перегляду.

У приписах адміністративного законодавства, що закріплює правовий статус як зазначених вище, так й інших суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, має бути чітко передбачено як підстави та порядок такої взаємодії, так і її конкретні напрями. Ще одним прикладом проблематики законодавчої регламентації взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки може слугувати ч. 6 ст. 7 Закону України «Про Бюро економічної безпеки», згідно з якою Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, органи державного фінансового контролю, податкові й митні органи, а також інші державні органи, що здійснюють державний контроль за дотриманням юридичними і фізичними особами законодавства України, з метою запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним до підслідності Бюро економічної безпеки України, передають Бюро економічної безпеки України інформацію про обставини, що свідчать про вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України [160]. Такий обов'язок зазначених суб'єктів має бути передбачений і в приписах нормативно-правових актів, які визначають їх правовий статус.

Деякі згадки про взаємодію суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, зокрема щодо виявлення та усунення ризиків економічній безпеці, містилися в Інструкції про порядок взаємодії з правоохоронними органами під час здійснення контрольних заходів фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління Мінпаливенерго, і господарських товариств, щодо яких Мінпаливенерго здійснює управління корпоративними правами держави, затвердженої наказом Міністерства палива та енергетики України від 1 вересня 2006 року № 313 [187]. Водночас цей нормативно-правовий акт втратив чинність унаслідок видання наказу Міністерства палива та енергетики «Про скасування деяких наказів Мінпаливенерго» від 9 вересня

2010 року № 351 [246], а новий нормативно-правовий акт, який регламентував би цю сферу суспільних відносин, не було прийнято.

Так само слід зауважити і щодо Інструкції про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю, затвердженої спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державного митного комітету України, Національної гвардії України, Міністерства оборони України, Міністерства юстиції України від 10 серпня 1994 року № 4348/138/151/11-2-2870/172/148-407/2-90-442 [161], яка втратила чинність унаслідок прийняття спільного наказу Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства доходів і зборів України, Міністерства оборони України, Міністерства юстиції України «Про визнання такою, що втратила чинність, Інструкції про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю» від 20 січня 2014 року № 35/13/45/41/102/5 [162].

Можна назвати низку підзаконних нормативно-правових актів, які є частиною адміністративного законодавства, що регламентує питання взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, зокрема виявлення та усунення ризиків економічній безпеці, що, залишаючись чинним уже протягом тривалого часу, втратили актуальність. Яскравим прикладом таких актів адміністративного законодавства є спільний наказ Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України від 19 жовтня 2006 року № 346/1025/685/53, яким затверджено Порядок взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України [205].

Така ситуація потребує негайного перегляду адміністративного законодавства, що регламентує питання виявлення та усунення ризиків

економічній безпеці, що може бути здійснено внаслідок його систематизації. На сторінках юридичної енциклопедичної літератури зазначають, що систематизація законодавства є засобом упорядкування законодавства, зведення його до певної внутрішньо узгодженої системи [278, с. 322]. На переконання учених-адміністративістів, ідея систематизації має сприяти виявленню тісних взаємозв'язків, основних ліній розвитку й адекватності зв'язків, усталених у межах окремих юридичних інститутів. Ця ідея ґрунтується на аналітичному мисленні, наділеному спроможністю раціоналізувати, зобов'язаному узагальнювати положення права. Автори монографічної праці «Загальне адміністративне право як ідея врегулювання» структурним принципом ідеї систематизації вважають розвиток загальних учень на основі окремих галузей права й орієнтування окремих положень на загальні принципи права, якими слід вважати взаємозалежні процеси. Систематика означає особливу властивість догматичного мислення, а саме спробу виявити подібності, взаємозв'язки та лінії розвитку відповідних сфер регулювання [303, с. 1, 4]. Унаслідок проведення систематизації адміністративного законодавства, яке регламентує питання виявлення та усунення ризиків економічній безпеці, буде виявлено й подолано його численні прогалини, у зв'язку з чим підвищиться ефективність нормативно-правової регламентації цієї сфери суспільних відносин.

Нині можна виокремити декілька способів систематизації законодавства, кожен з яких має як недоліки, так і переваги. Одним з найпоширеніших способів систематизації законодавства є його кодифікація. Це доволі складний, зокрема такий, що потребує значних ресурсів, процес. У більшості випадків кодифікацію застосовують до актів, які мають найвищу юридичну силу, тобто законів. З огляду на це, в найближчій перспективі цей вид систематизації не цілком доречно застосовувати для підвищення ефективності підзаконного рівня нормативно-правової регламентації відповідної сфери суспільних відносин [286, с. 171]. З огляду на зазначене, в

аспекті систематизації досліджуваної частини адміністративного законодавства вважаємо за доцільне обрати такий спосіб, як інкорпорація.

Інкорпорація передбачає впорядкування нормативно-правових актів без зміни їхнього змісту шляхом їх зведення в єдині друковані видання (збірники, зібрання, довідники, періодичні видання тощо) за хронологією та/або предметом регулювання. Нові нормативно-правові акти або норми права внаслідок інкорпорації не з'являються, а втручання в тексти актів можливе лише на рівні редакційної правки [52, с. 318]. Слушно в цьому контексті зазначає Л. В. Могілевський, що інкорпорація законодавства полягає в двох аспектах. По-перше, завдяки їй проведенню законодавство стає зручнішим у користуванні для своїх кінцевих адресатів. По-друге, здійснення інкорпорації законодавства є ефективним заходом перед проведенням його кодифікації [120, с. 339–340]. Також слушною видається позиція К. Череповського, який, досліджуючи особливості інкорпорації як етапу до кодифікації інформаційного законодавства України, акцентує, що інкорпорація як форма систематизації впорядковує чинний нормативно-правовий матеріал у певній сфері для полегшення правової освіти та правозастосування в контексті можливості реалізації доступу до правової інформації громадськості [298, с. 48].

Отже, здійснення інкорпорації адміністративного законодавства, яке регламентує питання виявлення та усунення ризиків економічній безпеці, є одним з першочергових кроків на шляху його вдосконалення. Водночас мають бути враховані й деякі інші заходи, вжиття яких значно покращить досліджувану частину адміністративного законодавства, що буде мати позитивний ефект для запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Зокрема, одним із напрямів удосконалення адміністративного законодавства слід вважати підвищення ефективності нормативно-правової регламентації взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Крім цього, має йтися про підвищення ефективності санкцій за вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки. Наприклад, у ст. 177-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року встановлено юридичну відповідальність за виготовлення, придбання або зберігання з метою реалізації фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, а так само виготовлення, придбання або зберігання з метою реалізації або використання за призначенням обладнання для вироблення фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів. Санкція цієї норми передбачає накладення штрафу від десяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фальсифікованих алкогольних напоїв, тютюнових виробів та обладнання для їх вироблення [75]. На нашу думку, такі санкції є вкрай замалими та потребують посилення, оскільки не відповідають реаліям сьогодення.

Як напрям розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці слід визначити всебічне впровадження ризик-орієнтованого підходу. Законодавець неоднаково розуміє сутність категорії «ризик-орієнтований підхід», навіть з огляду на правову регламентацію схожих суспільних відносин, що функціонують з приводу забезпечення національних економічних інтересів, зокрема шляхом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Наприклад, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», ризик-орієнтований підхід – це виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками в спосіб і в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня [160]. Натомість у п. 53 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року ризик-

орієнтований підхід уже розглянуто як визначення (виявлення), оцінку (переоцінку) та розуміння ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками в спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня [183].

На сторінках фахової літератури цілком слушно зауважують, що впровадження ризик-орієнтованого підходу в системі фінансового моніторингу є надзвичайно актуальним і важливим у контексті реалій сьогодення, що обумовлено такими чинниками:

- завдяки ефективності він дає змогу зосередити увагу на найвразливіших областях і клієнтах, і це підвищує ефективність здійснюваного моніторингу, виявлення потенційних фінансових правопорушень і легалізацію доходів злочинного походження;

- ризик-орієнтований підхід допомагає виявити недостатність контрольних механізмів й ідентифікувати нові та змінені загрози;

- у контексті збалансованості цю перевагу слід розглядати щодо можливості розподілу обмежених ресурсів за допомогою впровадження ризик-орієнтованого підходу на дієвіший там, де це є необхідним, що забезпечує його збалансованість;

- обмеження ризиків, оскільки ризик-орієнтований підхід надає можливість активно реагувати на ризикові ситуації та зменшувати загрози шляхом посилення заходів моніторингу, контролю і нагляду [287, с. 130].

Також слід акцентувати на такому напрямі розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці як розвиток правових засад функціонування електронних систем управління ризиками. В умовах сьогодення робота в цьому напрямі триває, зокрема в банківській сфері. Основні завдання і принципи управління ризиками, які виникають за всіма напрямками діяльності банку й банківської групи на всіх організаційних рівнях,

мінімальні вимоги щодо організації в банку та банківській групі комплексної, адекватної та ефективної системи управління ризиками визначено в приписах Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11 червня 2018 року № 64 [203]. У цьому контексті слід акцентувати на необхідності підвищення прозорості адміністративних процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, сутність яких було розглянуто в підрозділі 2.3 цього наукового дослідження.

Розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці має відбуватися шляхом імплементації в національне законодавство визнаних світових стандартів виявлення та усунення ризиків економічній безпеці. Зокрема, має йтися про рекомендації FATF – Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей. Це міжурядовий орган, створений 1989 року міністрами країн – членів FATF. Відповідно до мандату, FATF розробляє стандарти та сприяє ефективній імплементації правових, регуляторних й оперативних заходів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму, фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, інших загроз цілісності фінансової системи. Спільно з іншими міжнародними зацікавленими сторонами FATF також здійснює діяльність щодо виявлення вразливостей на національному рівні з метою захисту міжнародної фінансової системи від незаконного використання [264].

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)» від 28 серпня 2001 року № 1124, органам виконавчої влади, банківським та іншим фінансовим установам керуватися у своїй діяльності Сорока рекомендаціями Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) [248]. Рекомендації FATF містять вичерпну та послідовну систему заходів, які повинні бути імплементовані країнами з

метою боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, а також фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Країни мають різну структуру правової, адміністративної та операційної системи й різні фінансові системи, тому всі не можуть ужити ідентичних заходів для боротьби з цими загрозами. Рекомендації FATF встановлюють міжнародні стандарти, які країни повинні імплементувати за рахунок заходів, адаптованих до конкретних обставин [264].

Отже, необхідною умовою належного функціонування суспільних відносин у сфері забезпечення національних економічних інтересів, запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці. Розвиток адміністративного законодавства в цьому напрямі має бути здійснено за такими напрямками:

- проведення систематизації адміністративного законодавства;
- підвищення ефективності санкцій за вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки;
- усебічне впровадження ризик-орієнтованого підходу;
- розвиток правових засад функціонування електронних систем управління ризиками;
- підвищення прозорості адміністративних процедур;
- підвищення ефективності нормативно-правової регламентації взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;
- імплементация в національне законодавство визнаних світових стандартів виявлення та усунення ризиків економічній безпеці.

Висновок до розділу 3

Дослідження шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки дало підстави сформулювати такі висновки.

Обґрунтовано, що вдосконалення взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має значно підвищити ефективність забезпечення національних економічних інтересів, зокрема знизити негативний вплив ризиків економічної безпеки, показники таких правопорушень тощо.

Доведено, що взаємодія суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є складним і багатоаспектним процесом, унаслідок належної реалізації якого значно підвищується ефективність забезпечення національних економічних інтересів. З огляду на зазначене, такою взаємодією пропонуємо вважати регламентовану законодавством, спільну та погоджену діяльність органів державної влади (їх посадових і службових осіб), яку здійснюють шляхом виконання завдань щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки задля досягнення спільної мети – забезпечення національних економічних інтересів. Серед особливостей взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід виокремити те, що: вона має наслідком підвищення ефективності діяльності суб'єктів такої взаємодії; спрямована на забезпечення національних інтересів загалом і національних економічних інтересів зокрема; відбувається в межах діяльності численних суб'єктів, які мають різний правовий статус; потребує ефективної координації спільних зусиль; може бути здійснена як на національному, так і міжнародному рівнях.

Доводиться констатувати, що інститут взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки потребує вдосконалення за низкою взаємопов'язаних напрямів, серед яких слід

визначити такі: удосконалення адміністративного законодавства, положення якого як визначають правовий статус таких суб'єктів, так і регламентують напрями їх взаємодії; покращення інтеграції зусиль таких суб'єктів; оптимізація кадрового й інформаційного забезпечення цієї сфери суспільних відносин.

Аргументовано, що розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці є одним з провідних напрямів забезпечення належного й ефективного функціонування національної економіки, охорони й захисту національних економічних інтересів загалом. Акцентовано, що діяльність компетентних суб'єктів щодо виявлення та усунення ризиків економічній безпеці регламентована значною кількістю нормативно-правових актів, більшість з яких представлена актами підзаконного законодавства.

Доведено, що необхідною умовою належного функціонування суспільних відносин у сфері забезпечення національних економічних інтересів, запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці. Розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці має бути здійснений за такими напрямами:

- проведення систематизації адміністративного законодавства;
- підвищення ефективності санкцій за вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки;
- усебічне впровадження ризик-орієнтованого підходу;
- розвиток правових засад функціонування електронних систем управління ризиками;
- підвищення прозорості адміністративних процедур;

– підвищення ефективності нормативно-правової регламентації взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– імплементація в національне законодавство визнаних світових стандартів виявлення та усунення ризиків економічній безпеці.

ВИСНОВКИ

У висновках представлено новий підхід до вирішення наукової задачі щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, що набуло вияву в теоретичних і практичних напрацюваннях, які викладені як у пунктах наукової новизни, так й у висновках.

1. Констатовано, що запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження є доволі складним і багатоаспектним явищем, пов'язаним із функціонуванням найрізноманітніших суспільних відносин, у межах яких уповноважені державою суб'єкти здійснюють діяльність, спрямовану на недопущення вияву потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз в економічній сфері, а також щодо подолання негативних наслідків, що настали внаслідок реальної реалізації таких загроз. Причому діяльність уповноважених суб'єктів як із запобігання, так і з протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має взаємопов'язаний характер, обумовлює й органічно продовжує дію одна одної. Зокрема, у межах діяльності із запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки уповноважені державою суб'єкти реалізують комплекс заходів, спрямованих на ненастання протиправної поведінки, недопущення, запобігання таким правопорушенням. Водночас протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки спрямована на подолання цих наслідків, встановлення винних у вчиненні такого виду правопорушень осіб і притягнення їх до відповідного різновиду юридичної відповідальності. Визначено, що запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки має безпосередній зв'язок із їх протидією та навпаки, оскільки реалізація кожного з таких напрямів передбачає вчинення компетентними суб'єктами комплексу заходів, спрямованих як на запобігання настанню відповідних негативних наслідків, їх відвернення, так і на їх подолання. Обґрунтовано наукову позицію стосовно того, що економічна безпека пов'язана із забезпеченням стану захищеності суспільних відносин у сфері функціонування національної

економіки. Констатовано, що правопорушення у сфері економічної безпеки слід розглядати як одні з найбільш небезпечних загроз, що мають як внутрішній, так і зовнішній вияв, а діяльність уповноважених державою суб'єктів щодо їх запобігання та протидію ним уже як певні механізми охорони й захисту вказаної сфери суспільних відносин. Зауважено, що діяльність уповноважених державою суб'єктів стосовно запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є хоча й одним з найбільш дієвих засобів забезпечення належного функціонування цього сектору держави, проте далеко не єдиним. На підставі проведеного аналізу сформовано авторське бачення сутності запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження.

2. Відмічено, що в контексті вироблення ефективних механізмів забезпечення економічної безпеки держави на перший план виходить завдання щодо формування сутності поняття ризиків у цій сфері суспільних відносин, а також встановлення їх окремих різновидів. Доведено, що ризики економічній безпеці України є складним і багатоаспектним явищем, яке залежить як від об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. В умовах правового режиму воєнного стану, що запроваджений внаслідок збройної агресії росії проти нашої держави, такі ризики набувають найбільш небезпечного характеру, що знаходить свій вияв і в їх чисельності. Здійснено наукову класифікацію ризиків економічній безпеці України за відповідними критеріями, які вказують як на сутність, так і на особливість вияву окремого з таких ризиків. Економічна безпека, будучи складним, багатоаспектним явищем, має вирішальний вплив на належне й ефективне функціонування майже всіх сфер суспільного життя. Визначено, що від стану національної економіки, належного забезпечення економічних національних інтересів, залежить ефективність реалізації значної кількості напрямів діяльності держави – обороноздатність, фінансова стабільність, працевлаштування громадян, демографічна ситуація, екологія тощо. Закріплення всебічних, чітких і

зрозумілих правил поведінки суб'єктів суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток з приводу забезпечення економічної безпеки держави, має одне з вирішальних значень. Констатовано, що такі правила набувають об'єктивізації в приписах численних нормативно-правових актів, які встановлюють відповідні дозволи й заборони, закріплюють правовий статус суб'єктів даних суспільних відносин, регламентують окремі адміністративні процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави тощо. Здійснено класифікацію нормативно-правових актів, які регламентують питання забезпечення економічної безпеки залежно від їх юридичної сили: Конституція України; міжнародні договори України; закони України; підзаконні нормативно-правові акти.

3. Здійснено аналіз підходів учених-правознавців стосовно як загального розуміння сутності категорії «завдання», так і випадків її застосування до конкретної сфери суспільних відносин. Проведено її порівняння з категорією «мета», на підставі чого виділено як спільні, так й особливі риси, притаманні цим категоріям. З урахуванням цього запропоновано авторський підхід до розуміння сутності завдань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Констатовано, що складний і багатоаспектний характер суспільних відносин у сфері забезпечення економічної безпеки обумовлює доволі значну кількість завдань, які виконують уповноважені суб'єкти в цьому напрямі, які можуть як мати загальний характер, так і стосуватися конкретної діяльності. Доведено, що більш загальні завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки будуть пов'язані загалом із забезпеченням функціонування цієї сфери суспільних відносин. Названо найбільш вагомі завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Обґрунтовано, що спеціальні завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки будуть мати більш конкретний характер на відміну від завдань загальних. Схарактеризовано спеціальні завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Констатовано, що реалізація всіх розглянутих завдань

запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має ґрунтуватися на відповідних принципах, недотримання, порушення або ж відхилення від яких буде мати наслідком як невиконання окремих з таких завдань або ж не досягнення мети такої діяльності загалом. Надано авторське бачення сутності принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та здійснено їх наукову класифікацію. Зазначено, що будь-яка сфера суспільних відносин так чи інакше має вплив на забезпечення національних економічних інтересів. Проте вчинення правопорушень у межах окремих з таких сфер завдають значно сильніші удари як національній економіці, так і національній безпеці нашої держави. Досліджено провідні напрями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

4. Доведено, що складність і багатоаспектність суспільних відносин у сфері економічної безпеки, значна кількість напрямів їх реалізації обумовлюють і наявність широкого кола суб'єктів, з огляду на що вони можуть бути розглянуті як система. Здійснено аналіз таких категорій, як «система» та «суб'єкт». Система суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як цілісне явище буде утворена з частин, структурних елементів, під якими слід розглядати власне таких суб'єктів. Своєю чергою, цілісність такого явища буде обумовлена системоутворюючими зв'язками, якими будуть спільна мета й завдання із запобігання та протидії правопорушенням в окресленій сфері суспільних відносин. Наголошено на необхідності розрізняти такі категорії, як «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин», з огляду на можливість особи реально здійснювати свої права й обов'язки в межах конкретних суспільних відносин. У зв'язку з цим зазначено, що суб'єктами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки будуть реальні учасники вказаних суспільних відносин. Констатовано, що комплекс прав та обов'язків суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід позначати як їх повноваження. Зауважено, що система суб'єктів

запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, окремі її структурні елементи (суб'єкти) та їх повноваження мають знайти свою об'єктивізацію в приписах чинного національного законодавства. Сформовано авторське бачення сутності системи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Систему суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки становлять: 1) загальнодержавні суб'єкти; 2) органи судової влади; 3) правоохоронні органи зі спеціальним правовим статусом; 4) центральні органи виконавчої влади. Здійснено аналіз правового статусу представників кожної групи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Визначено, що провідним суб'єктом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є БЕБ України. Наведено обставини, що обумовлюють особливий правовий статус БЕБ України в системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

5. Обґрунтовано, що сутність адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має тісний зв'язок з формами та методами такої діяльності, оскільки уособлює в собі ознаки останніх. Доведено доцільність у контексті здійснення діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вживати категорію «адміністративно-правовий інструмент». На основі проведеного аналізу запропоновано авторське розуміння сутності адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Проаналізовано позиції науковців щодо характерних ознак адміністративно-правових інструментів, що застосовуються в межах відповідних суспільних відносин. На підставі проведеного аналізу визначено, що найбільш вагомими ознаками адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є: їх державно-владний характер; цілеспрямованість; коло суб'єктів їх застосування обмежено

законодавчими рамками; регламентуються адміністративно-правовими нормами; результатом їх застосування є настання юридичних наслідків у межах суспільних відносин щодо забезпечення економічної безпеки. Вказано, що одним з провідних адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є видання нормативно-правових актів, внаслідок чого здійснюється регулюючий вплив на зазначену сферу суспільних відносин, що виявляється в декількох аспектах. Крім того, як інструмент запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки розглянуто прийняття компетентними суб'єктами актів індивідуальної дії, тобто таких, що мають персоніфікований адресат. Наголошено, що як інструмент запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід розглядати укладання адміністративних договорів, дія яких спрямована на забезпечення національних економічних інтересів. Окремо розглянуто такі адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, як учинення інших юридично значущих дій. Серед таких дій проаналізовано сутність і значення актів-планів та актів-дій запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

6. Констатовано, що в юридичній науці немає єдиного погляду стосовно сутності такої категорії, як «адміністративна процедура». Здійснено аналіз законодавчих приписів, зокрема Закону України «Про адміністративну процедуру», щодо особливостей правового регулювання здійснення компетентними суб'єктами адміністративних процедур. Встановлено, що в чинному національному законодавстві термін «адміністративна процедура» вживається непослідовно. З огляду на зазначене, доведено доцільність у межах функціонування суспільних відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вживати термін «адміністративно-правова процедура», оскільки в його змісті підкреслено правову природу таких процедур. Названо характерні ознаки адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері

економічної безпеки, на підставі чого сформовано авторське бачення сутності даної категорії. Здійснено класифікацію адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки за найбільш вагомими критеріями. Серед таких критеріїв названо наслідки реалізації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, з урахуванням чого вони розподілені на правотворчі та процедури правозастосування. Наголошено на важливості правотворчих адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Як критерій класифікації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки обрано напрям їх реалізації, що надало можливість серед них назвати контрольно-наглядові, регулятивні, дозвільні, реєстраційні та юрисдикційні процедури. За напрямом забезпечення діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки адміністративно-правові процедури розподілено на ті, що пов'язані зі здійсненням кадрового, матеріально-фінансового, інформаційного забезпечення функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин. Залежно від кількості суб'єктів здійснення адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки останні розподілено на ті, що здійснюються відповідним суб'єктом одноособово, та ті, що здійснюються в межах взаємодії суб'єктів цих суспільних відносин. Підкреслено важливість і комплексний характер взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, зокрема її вирішальний вплив на належне й ефективне здійснення всіх з наведених вище адміністративно-правових процедур.

7. Проведено аналіз підходів щодо розуміння сутності та особливостей категорії «взаємодія» в її загальнотеоретичному значенні. З урахуванням чого сформовано авторське бачення сутності взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Наголошено, що з огляду на складність і багатоаспектність функціонування суспільних відносин

щодо забезпечення національних економічних інтересів, взаємодія суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки буде мати низку специфічних особливостей. Такі особливості обумовлені як правовим статусом провідних суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, характером та численністю таких правопорушень, так і необхідністю здійснення ефективної координації спільних зусиль. Наголошено, що запобігання та протидію правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснює значна кількість суб'єктів: представники всіх гілок влади; контролюючі органи; регулятивні органи; правоохоронні органи. Зауважено, що таке становище справ обумовлює необхідність здійснення координації спільних зусиль вказаних суб'єктів задля уникнення дублювання виконуваних ними завдань, а також спрямування спільних зусиль за відповідними напрямками запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Наголошено на необхідності вдосконалення взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, що може бути досягнуто шляхом здійснення таких заходів: удосконалення адміністративного законодавства, положення якого визначають правовий статус таких суб'єктів, а також регламентують напрями їх взаємодії; покращення інтеграції зусиль таких суб'єктів; вдосконалення кадрового та інформаційного забезпечення цієї сфери суспільних відносин. Здійснено характеристику кожного з наведених напрямів удосконалення взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

8. Визначено роль і значення адміністративного законодавства в аспекті регулювання відповідної сфери суспільних відносин. Зазначено, що необхідною умовою належного функціонування суспільних відносин у сфері забезпечення національних економічних інтересів, запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці. Доведено потребу у вжитті термінових заходів у частині

розвитку такого законодавства, першим з яких слід обрати його систематизацію. Визначено сутність та особливості систематизації законодавства, а також способів його здійснення. Найбільш ефективним способом систематизації адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічної безпеці визнано його інкорпорацію. Наголошено на необхідності підвищення ефективності санкцій за вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки, всебічного впровадження ризик-орієнтованого підходу, а також розвитку правових засад функціонування електронних систем управління ризиками. Обґрунтовано значущість законодавчого забезпечення прозорості адміністративних процедур у сфері запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, що дозволить уникнути корупційні ризики та зловживання з боку уповноважених державою суб'єктів. Як окремий захід розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення виявлення та усунення ризиків економічної безпеці вказано на необхідність підвищення ефективності нормативно-правової регламентації суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Підкреслено важливість імплементації в національне законодавство визнаних світових стандартів виявлення та усунення ризиків економічної безпеці, зокрема впровадження рекомендацій FATF.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна юстиція в Україні : навч. посіб. / Г. О. Пономаренко, А. Т. Комзюк, Р. С. Мельник, В. М. Бевзенко ; за заг. ред. А.Т. Комзюка. Київ : Прецедент, 2009, 198 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [ред. кол. : В. Б. Авер'янов (голова)]. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
3. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс : підручник / за заг. ред. акад. НАПрН України О. М. Бандурки. Харків : Золота миля, 2011. 584 с.
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. В. Галунька, О. М. Правоторової. [3-тє вид.]. Київ : Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
5. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / [В. В. Галунько, П. В. Діхтієвський, О. В. Кузьменко та ін.] ; за ред. В. В. Галунька, О. М. Правоторової. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
6. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / [В. В. Галунько, П. В. Діхтієвський, О. В. Кузьменко та ін.] ; за ред. В. В. Галунька, О. М. Правоторової. [4-тє вид.]. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
7. Адміністративні процедури в питаннях та відповідях : навч. посіб. / за ред. Є. С. Герасименка, Н. Ю. Задираки. Київ : Дакор, 2020. 156 с.
8. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану : експертно-аналіт. доп. Київ, 2023. 14 с. *Національний інститут стратегічних досліджень*: [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf>.
9. Андрєєва О. Б. Забезпечення економічної безпеки у контексті реалізації «європейського вибору». *Актуальні питання фінансової системи держави* : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 лют. 2014 р.). Харків, 2014. С. 44–47.

10. Баранов С. О. Профілактика злочинів на транспорті : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2010. 449 с.
11. Барановська Т. В. Кримінальні правопорушення проти економічної системи: сутність та властивості. *Академічні візії*. 2022. Вип. 14. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/474/429>.
12. Безега В. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України як суб'єкта сектору безпеки і оборони : дис. ... канд юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 311 с.
13. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : монографія. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. 543 с.
14. Білоусов Є. Класифікація господарських ризиків. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 3. С. 13–14.
15. Білоусов Є. М. Господарсько-правове забезпечення економічної безпеки регіонів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 56–58.
16. Білоусов Є. М. Господарсько-правові засоби забезпечення економічної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04. Харків, 2019. 469 с.
17. Богданович В., Муженко В., Луцький О. Напрями інтеграції зусиль суб'єктів сил оборони щодо зниження ризиків реалізації кризових сценаріїв у системі забезпечення національної безпеки держави. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Військові та технічні науки. 2024. № 1 (94). С. 4–17.
18. Бойко А. В. Адміністративно-правове забезпечення державної транспортної політики в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 480 с.
19. Бортник С. М. Проблеми правового регулювання трудових прав поліцейських : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2018. 389 с.

20. Бояринцева М. А. Адміністративний договір: суб'єктний склад і склад елементів. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 1 (11). С. 55–64.
21. Братель С. Г. Поняття та ознаки адміністративних процедур. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2014. Вип. 1, т. 2. С. 66–69.
22. Букін М. П. Місце та значення норм адміністративного законодавства в регулюванні оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2010. № 5 (37). С. 90–94.
23. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08 лип. 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
24. Василенко Я. М. Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2020. 228 с.
25. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Юрид. думка, 2007. 992 с.
26. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
27. Венгерська Н. С., Удодова Я. В., Куценко В. І. Особливості боротьби з відмивання грошей: міжнародний та національний рівні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 41–48.
28. Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів : монографія / [А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва. Харків : Курсор, 2009. 320 с.
29. Вітлінський В. В., Наконечний С. І. Ризик у менеджменті. Київ : Борисфен-М, 1996. 26 с.
30. Галіцина Н. В. Адміністративно-правові засади процедури створення та функціонування товариств з обмеженою відповідальністю в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 246 с.

31. Галіцина Н. В. Механізм забезпечення гендерної рівності в органах Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 113–120.
32. Гальонкін С. А. Адміністративно-правове забезпечення апеляційного провадження в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2018. 232 с.
33. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект : монографія. Суми : Мрія, 2019. 256 с.
34. Гнатюк С. С. Стадії провадження в справах про адміністративні проступки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2010. 223 с.
35. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19–20, № 21–22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
36. Григор'єв О. Ю., Свирида Є. І., Боротьба з контрабандою в Україні: заходи та виклики. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2024. Вип. 1 (11). С. 179–189.
37. Гриняк А. Розподіл ризиків за договорами підряду. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 8 (200). С. 15–19.
38. Гриняк А. Б., Пленюк М. Д. Правова природа ризику в договорах з виконання робіт. *Вісник Академії правових наук України*. 2018. Т. 25, № 1. С. 29–49.
39. Дашковська О. Р. Правове становище жінки в аспекті гендерної рівності: загальнотеоретичний аналіз : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2008. 392 с.
40. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 17 лют. 2021 р. № 124. *Офіційний вісник України*. 2021. № 17. Ст. 676.

41. Деякі питання Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України : постанова Кабінету Міністрів України від 07 верес. 2020 р. № 819. *Офіційний вісник України*. 2020. № 75. Ст. 2381.
42. Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 06 жовт. 2021 р. № 1068. *Офіційний вісник України*. 2021. № 83. Ст. 5322.
43. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: питання теорії та практики : монографія. Харків : Диска плюс, 2016. 688 с.
44. Джафарова О. В., Шатрава С. О. Адміністративно-правові інструменти взаємодії сервісних центрів МВС з іншими правоохоронними органами. *Право і безпека*. 2022. № 2 (85). С. 21–29. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.02>.
45. Дубицька Н. Т. Ризик та відповідальність у приватному праві. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 2. С. 197–201.
46. Економічна безпека держави : навч.-метод. посіб. / [З. Б. Живко, О. В. Черевко, М. І. Копитко, Н. В. Зачосова та ін.] ; за ред. З. Б. Живко. Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2019. 240 с.
47. Ефективність стратегічного управління підприємствами: сучасні проблеми та перспективи їх вирішення : монографія / В. П. Мікловда, І. Г. Брітченко, Н. Ю. Кубіній, Ю. О. Дідович. Полтава : ПУЕТ, 2013. 218 с.
48. Єрмоленко В. М. Аграрні майнові правовідносини приватних сільськогосподарських підприємств в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2007. 380 с.
49. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. Київ : КНТЕУ, 2001. 309 с.
50. Єфіменко Д. К. Поняття та ознаки координації правоохоронної діяльності. *Наше право*. 2013. № 10. С. 125–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_10_22.

51. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 217 А (III) від 10 груд. 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

52. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юрид. вищ. навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2011. 584 с.

53. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.

54. Загальне адміністративне право : підручник / за заг. І. С. Гриценка. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

55. Задирака Н. Ю. Сутність джерел права у сфері правової охорони публічного майна. *Адміністративне право і процес*. 2016. № 1 (15). С. 13–22.

56. Захарко А. В. Неізоляційні запобіжні заходи в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетровськ, 2010. 229 с.

57. Заяць О. С. Протидія адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 240 с.

58. Іншин М. І. Правове регулювання службово-трудової діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення України : навч. посіб. Харків : ФІНН, 2010. 672 с.

59. Ісмаїлова Л. Б. Процесуальні та етико-психологічні питання забезпечення рівності сторін в кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 215 с.

60. Іщенко І. В. Національна поліція як суб'єкт реалізації превентивної функції держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2024. 497 с.

61. Кагановська Т. Є. Сутність та завдання кадрового забезпечення як засобу сприяння функціонуванню держави та її органів. *Форум права*. 2008. № 1. С. 215–220.
62. Калгушкін Ю. Л. Адміністративно-правове забезпечення територіальної оборони України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 217 с.
63. Карабін Т. О. Адміністративні договори: невідомі та суперечливі питання українського законодавства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 372–377.
64. Карпіщенко О. І., Ілляшенко К. В., Карпіщенко О. О. Стратегічне планування: навч. посіб. Суми : Сумський держ. ун-т, 2013. 446 с.
65. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами) : підручник. Київ : Кондор, 2002. 353 с.
66. Кінзбурська В. О. Адміністративно-правові засади взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства в процесі здійснення реформ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2021. 247 с.
67. Клемпарський М. М. Правове регулювання пенсійного забезпечення працівників органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2004. 224 с.
68. Климков В. О. Організаційно-правові засади діяльності спеціального органу з питань банкрутства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 205 с.
69. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
70. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2023. 400 с.
71. Коваль О. А. Принципи процесуального права та їх втілення в законодавчій регламентації діяльності міліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2005. 198 с.

72. Ковальов В. В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 228 с.

73. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

74. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовт. 2018 р. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.

75. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

76. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

77. Комаров О. В. Механізми адміністрування митних ризиків в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Дніпро, 20017. 210 с.

78. Комісаров О. Г. Процес цілепокладання в організації діяльності органів внутрішніх справ України на сучасному етапі розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2002. 237 с.

79. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів : підписана 11 квіт. 1980 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 15. Ст. 1171.

80. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : підписана 31 жовт. 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49. Ст. 2048.

81. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : підписана 15 листоп. 2000 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 14. Ст. 1056.

82. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : підписана в Римі, 04 листоп. 1950 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2371.

83. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами : підписана 18 трав. 1956 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text.

84. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму : підписана 16 трав. 2005 р. *Офіційний вісник України*. 2011. № 41. Ст. 1705.

85. Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг : підписана 28 трав.1988 р. *Офіційний вісник України*. 2007. № 84. Ст. 3127.

86. Кононенко Ю. Адміністративно-деліктне провадження у справах про порушення права на справедливий судовий розгляд в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 5. С. 101–106.

87. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

88. Контрабанда – це один з найбільших репутаційних ризиків для України, увага Уряду тут цілком виправдана, – експерти. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал виконавчої влади України*. URL: ogy.de/8xp8.

89. Концепція економічної безпеки України / за ред. В. М. Геєця ; НАН України ; Ін-т економічного прогнозування. Київ : Логос, 1999. 56 с.

90. Король В. В. Засади гласності та її обмеження в кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2002. 184 с.

91. Король О. В. Адміністративно-правовий статус керівника органу Національної поліції як суб'єкта забезпечення дисципліни та законності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2023. 262 с.

92. Корупційні ризики під час проведення публічних закупівель в умовах воєнного стану (станом на червень 2023 року). Стратегічний аналіз ризиків. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: ogy.de/bq1s.

93. Костюк Т. В. Адміністративні процедури в діяльності податкових органів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2020. 213 с.

94. Кошиков Д. О. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2021. 485 с.

95. Кошиков Д. О. Загальнотеоретичні підходи до визначення сутності економічної безпеки держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23), т. 3. С. 176–181.

96. Кравченко О. О. Кримінально-правова характеристика контрабанди (ст. 201 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 203 с.

97. Крикун В. В. Адміністративно-правовий механізм захисту об'єктів критичної інфраструктури : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2021. 451 с.

98. Крилов Д. В. Реєстраційні процедури у діяльності Державної податкової служби України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23), т. 3. С. 182–185.

99. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

100. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

101. Кулинич С. А. Управлінські процедури в діяльності органів прокуратури України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2007. 191 с.

102. Лазарєв Д. В. Місце та значення адміністративних договорів у регулюванні міжнародної взаємодії щодо протидії організованої злочинності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (57). С. 241–246.
103. Литвинов В. Д. Латинсько-український словник. Київ : Українські пропілеї, 1998. 712 с.
104. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні (теоретичні та практичні засади) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2010. 432 с.
105. Ліпкан В.А. Безпекознавство : навч. посіб. Київ : Європ. ун-т, 2003. 208 с.
106. Ліховіцький Я. О. Сутність та значення координації дій правоохоронних органів. *Форум права*. 2011. № 1. С. 595–598.
107. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. [2-ге вид., допов. та перероб.]. Київ : Атіка, 2003. 576 с.
108. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 356 с.
109. Мельник В. І. Адміністративно-правові засади організації та функціонування системи економічної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2021. 485 с.
110. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.
111. Мельник Р. Системний підхід у правознавстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 11 (179). С. 3–6.
112. Мельник Т. М. Адміністративно-правове забезпечення юридичного супроводження статутної діяльності закладів вищої освіти України : дис. ... д-ра філос. : 081. Харків, 2024. 209 с.
113. Миколенко О. І. Місце адміністративного процедурного права в системі юридичних знань та системі права України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 40 с.

114. Миськів Л. І. Адміністративно-правові засади діяльності вищих навчальних закладів МВС України з питань морально-правового виховання курсантів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 203 с.

115. Митний кодекс України : Закон України від 13 берез. 2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, 46–47. Ст. 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

116. Михайличенко А. О. Взаємодія з оперативними підрозділами та правоохоронними органами. *Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України*. 2004. № 1. С. 26–32.

117. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : підписаний від 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

118. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.

119. Мілієнко О. А. Теоретико-прикладні аспекти застосування адміністративних актів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 481 с.

120. Могілевський Л. В. Система трудового права : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2016. 414 с.

121. Момот В. М. Робота з персоналом в органах та підрозділах державної податкової адміністрації України: теоретичні та організаційно-правові засади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2007. 198 с.

122. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні : монографія. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 654 с.

123. Музичук О. М. Напрямки вдосконалення взаємодії органів внутрішніх справ з громадськістю в сфері охорони громадського порядку. *Право і безпека*. 2003. № 2'3. С. 114–117.

124. Мунтян С. М. Економічна безпека як об'єкт адміністративно-правового дослідження запобігання та протидії правопорушенням у цій

сфері. *KELM. Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. № 7 (51). С. 347–353.

125. Мунтян С. М. Законодавча регламентація питання забезпечення економічної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 625–627.

126. Мунтян С. М. Запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 167–172.

127. Мунтян С. М. Нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–13 серп. 2020 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. С. 232–234.

128. Мунтян С. М. Підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. *Правові новели*. 2024. № 22, т. 3. С. 206–211.

129. Мунтян С. М. Поняття економічної безпеки як об'єкту адміністративно-правового дослідження запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19–20 жовт. 2022 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 121–123.

130. Мунтян С. М. Поняття та види ризиків економічній безпеці України. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 527–532.

131. Мунтян С. М. Сутність запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкту адміністративно-правового дослідження. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21–22 лют. 2022 р.) / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2022. С. 139–141.

132. Нагребельний В. П., Чернадчук В. Д., Сухонос В. В. Фінансове право України. Загальна частина : навч. посіб. / за заг. ред. член-кореспондента АПрН України В. П. Нагребельного Київ, 2003. 213 с.
133. Нижник О. Адміністративно-правові інструменти реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2 (240). С. 117–121.
134. Нижник Н., Муза О. Адміністративний договір як предмет судового оскарження в адміністративному судочинстві України: теоретичні питання. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 3 (66). С. 155–162.
135. Никифорчук Д., Кобець М., Никифорчук В. Взаємодія оперативних підрозділів Національної поліції під час протидії злочинам у сфері банківських електронних платежів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2018. №. 4 (56). С. 105–116.
136. Оболенський О. Ю. Державна служба : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 344 с.
137. Оніщенко Н. М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи : дис. ... д-ра наук : 12.00.01. Київ, 2002. 424 с.
138. П'ятницький А. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації заходів примусового виконання судових рішень в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2018. 225 с.
139. Панова І. В. Контрольна діяльність обласних державних адміністрацій у сфері фінансів та бюджету : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2004. 190 с.
140. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави: статика процесу забезпечення : підручник для держ. службовців, науковців, студ. і аспірантів вищ. навч. закл. екон. профілю. Київ : Кондор, 2002. 302 с.
141. Патерило І. В. Адміністративно-правові інструменти діяльності публічної адміністрації України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2015. 448 с.

142. Патерило І. В. Адміністративно-правові інструменти діяльності публічної адміністрації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 35 с.
143. Петренко І. В., Рунова В. В. Сутність і значення адміністративних процедур. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4 (77) С. 246–254.
144. Петруненко Я. Цільове призначення застосування господарсько-правових засобів забезпечення ефективного використання державних коштів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9 (259). С. 77–81.
145. Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів : Магнолія 2006, 2011. 352 с.
146. Пивовар В. І. Організаційно-правові засади взаємодії міліції і органів фінансового контролю: : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 19 с.
147. Питання європейської та євроатлантичної інтеграції : указ Президента України від 20 квіт. 2019 р. № 155/2019. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. № 8. Ст. 178.
148. Питання Міністерства економіки : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серп. 2014 р. № 459. *Офіційний вісник України*. 2014. № 77. Ст. 2183.
149. Питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 25 черв. 2020 р. № 614. *Офіційний вісник України*. 2020. № 59. Ст. 1853.
150. Питання оборонних закупівель : постанова Кабінету Міністрів України від 03 берез. 2021 р. № 363. *Офіційний вісник України*. 2021. № 33. Ст. 1916.
151. Питання Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки : постанова Кабінету Міністрів України від 18 серп. 2021 р. № 872. *Офіційний вісник України*. 2021. № 68. Ст. 4266.

152. Підсумки дискусії членів Комітету з монетарної політики Національного банку щодо рівня облікової ставки 19 жовтня 2022 року. *Національний банк України* : [сайт]. URL: ogy.de/gi3w.

153. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. канд. юрид. наук Ю. Ф. Кравченка. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 702 с.

154. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755- VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

155. Подзігун Г. В. Публічне адміністрування у сфері цифрової трансформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 196 с.

156. Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання : навч. посіб. / [Ю. А. Хатнюк, О. Б. Мороз, В. В. Бондар, М. Ю. Самченко, С. С. Гнатюк, Є. В. Кобко] ; за ред. Ю. С. Назара. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 632 с.

157. Приймаченко Д. Правова природа актів планування: сучасний аналіз. *Публічне право*. 2013. № 1 (9). С. 52–58.

158. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лют. 2022 р. № 2073-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 50.

159. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26 листоп. 1993 р. № 3659-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.

160. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28 січ. 2021 р. № 1150-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 23. Ст. 197.

161. Про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Служби Безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державного митного комітету України, Національної гвардії України, Міністерства оборони України, Міністерства

Юстиції України від 10 серп. 1994 р. № 4348/138/151/11-2-2870/172/148-407/2-90-442. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0225-94#Text>.

162. Про визнання такою, що втратила чинність, Інструкції про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю: наказ Міністерства внутрішніх справ України, Служби Безпеки України, Міністерства доходів і зборів України, Міністерства оборони України, Міністерства Юстиції України від 20 січ. 2014 р. № 35/13/45/41/102/5. *Офіційний вісник України*. 2014. № 13. Ст. 405.

163. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11 лют. 2015 р. № 183-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 16. Ст. 109.

164. Про впорядкування питань розгляду повідомлень викривачів : наказ Бюро економічної безпеки від 05 берез. 2024 р. № 44. *Офіційний вісник України*. 2024. № 34. Ст. 2192.

165. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 15 листоп. 2015 р. № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.

166. Про державні резерви : Закон України від 09 серп. 2023 р. № 3310-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 90. Ст. 341.

167. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01 лип. 2010 р. № 2404-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 524.

168. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1555-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 34. Ст. 1173.

169. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 черв. 2004 р. № 1877-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. Ст. 527.

170. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 трав. 2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32. Ст. 263.

171. Про державну таємницю : закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

172. Про деякі питання забезпечення національної безпеки України : указ Президента України від 27 берез. 2021 р. № 124/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 27. Ст. 1324.

173. Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони : указ Президента України від 04 черв. 2008 р. № 516/2008. *Офіційний вісник Президента України*. 2008. № 22. Ст. 698.

174. Про деякі питання розгляду повідомлень викривачів : наказ Бюро економічної безпеки від 29 лип. 2024 р. № 135. *Офіційний вісник України*. 2024. № 75. Ст. 4471.

175. Про джерела фінансування дорожнього господарства України : Закон України від 18 верес. 1991 р. № 1562-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 648.

176. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

177. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень : Закон України від 18 листоп. 2003 р. № 1255-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 11. Ст. 140.

178. Про забезпечення прозорості у видобувних галузях : Закон України від 18 верес. 2018 р. № 155-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 44. Ст. 354.

179. Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва : Закон України від 25 груд. 2008 р. № 800-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 19. Ст. 257.

180. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : Закон України від 23 верес. 2021 р. № 1780-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 51. Ст. 421.

181. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
182. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 груд. 2017 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
183. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06 груд. 2019 р. № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.
184. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: закон України від 01 лип. 2010 р. № 2411-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.
185. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11 верес. 2003 р. № 1160-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 85. Ст. 3113.
186. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення уповноваженими посадовими особами Бюро економічної безпеки України : наказ Бюро економічної безпеки від 20 верес. 2022 р. № 234. *Офіційний вісник України*. 2022. № 88. Ст. 5508.
187. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії з правоохоронними органами під час здійснення контрольних заходів фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління Мінпаливенерго, та господарських товариств, щодо яких Мінпаливенерго здійснює управління корпоративними правами держави : наказ Міністерства палива та енергетики України від 01 верес. 2006 р. № 313. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0313558-06#Text>.
188. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів : наказ Міністерства

внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 09 січ. 1997 р. № 3/1/2/5/2/2. *Офіційний вісник України*. 1997. № 9. Ст. 2362.

189. Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України : наказ Бюро економічної безпеки від 23 берез. 2022 р. № 58. *Офіційний вісник України*. 2022. № 37. Ст. 2031.

190. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовт. 2013 р. № 1277. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: ogy.de/27cg.

191. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 03 берез. 2021 р. № 179. *Офіційний вісник України*. 2021. № 22. Ст. 1015.

192. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 03 лют. 2016 р. № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. Ст. 506.

193. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 15 квіт. 2015 р. № 215. *Офіційний вісник України*. 2015. № 33. Ст. 964.

194. Про затвердження Положення про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 06 берез. 2019 р. № 227. *Офіційний вісник України*. 2019. № 26. Ст. 900.

195. Про затвердження Положення про Державну службу експортного контролю України : постанова Кабінету Міністрів України від 31 берез. 2015 р. № 159. *Офіційний вісник України*. 2015. № 28. Ст. 801.

196. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці : постанова Кабінету Міністрів України від 11 лют. 2015 р. № 96. *Офіційний вісник України*. 2015. № 21. Ст. 584.

197. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 лип. 2019 р. № 537. *Офіційний вісник України*. 2015. № 62. Ст. 2028.

198. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Ст. 2972.

199. Про затвердження Положення про Міністерство енергетики України : постанова Кабінету Міністрів України від 17 черв. 2020 р. № 507. *Офіційний вісник України*. 2020. № 52. Ст. 1628.

200. Про затвердження Положення про Міністерство розвитку громад та територій України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 черв. 2015 р. № 460. *Офіційний вісник України*. 2015. № 54. Ст. 1755.

201. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серп. 2014 р. № 375. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. Ст. 1936.

202. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228. *Офіційний вісник України*. 2014. № 54. Ст. 1455.

203. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : постанова Правління Національного банку України від 11 черв. 2018 р. № 64. *Офіційний вісник України*. 2018. № 55. Ст. 1936.

204. Про затвердження Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 листоп. 2022 р. № 1333. *Офіційний вісник України*. 2022. № 96. Ст. 5979.

205. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України : наказ Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України від 19 жовт. 2006 р. № 346/1025/685/53. *Офіційний вісник України*. 2006. № 44. Ст. 2962.

206. Про затвердження Порядку надання Бюро економічної безпеки України інформації на запити Міністерства юстиції України при реалізації державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції : наказ Міністерства юстиції України, Бюро економічної безпеки від 29 черв. 2022 р. № 2690/5/123. *Офіційний вісник України*. 2022. № 51. Ст. 2936.

207. Про затвердження Порядку надання Державною податковою службою України інформації з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків про доходи фізичних осіб на запити Бюро економічної безпеки України : наказ Бюро економічної безпеки, Міністерства фінансів України від 31 серп. 2022 р. № 206/265. *Офіційний вісник України*. 2022. № 72. Ст. 4382.

208. Про затвердження Порядку проведення медичної (лікарської) експертизи кандидатам на службу в Бюро економічної безпеки України, які є переможцями конкурсів на зайняття вакантних посад, що передбачають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, та особам, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, у закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України : наказ Бюро економічної безпеки, Міністерства внутрішніх справ України від 26 верес. 2023 р. № 264/784. *Офіційний вісник України*. 2023. № 96. Ст. 5800.

209. Про затвердження Порядку проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки: постанова Кабінету Міністрів України від 16 груд. 2022 р. № 1398. *Офіційний вісник України*. 2022. № 101. Ст. 6314.

210. Про затвердження Порядку розгляду звернень громадян та організації особистого прийому громадян у Бюро економічної безпеки України : наказ Бюро економічної безпеки від 24 берез. 2022 р. № 59. *Офіційний вісник України*. 2022. № 42. Ст. 2312.

211. Про затвердження Порядку створення, функціонування та ведення електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів), внесення до нього суб'єктів господарювання : постанова Кабінету Міністрів України від 17 берез. 2021 р. № 233. *Офіційний вісник України*. 2021. № 26. Ст. 1276.

212. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січ. 2001 р. № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.

213. Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу : Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2711-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 33. Ст. 430.

214. Про інформацію : Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text/>

215. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

216. Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні : указ Президента України від 05 берез. 2019 р. № 53/2019. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. № 5. Ст. 75.

217. Про концесію : Закон України від 03 жовт. 2019 р. № 155-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 48. Ст. 325.

218. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16 листоп. 2021 р. № 1882-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 5. Ст. 13.

219. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02 берез. 2015 р. № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

220. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
221. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 15 листоп. 2015 р. № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 2.
222. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.
223. Про Національний банк України : Закон України від 20 трав. 1999 р. № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.
224. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
225. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : указ Президента України від 23 листоп. 2011 р. № 1063/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 94. Ст. 3415.
226. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
227. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави : указ Президента України від 08 листоп. 2019 р. № 837/2019. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. № 24. Ст. 1038.
228. Про оборонні закупівлі : Закон України від 17 лип. 2020 р. № 808-IX. *Офіційний вісник Ради України*. 2020. № 67. Ст. 2147.
229. Про оборону України : Закон України від 06 груд. 1991 р. № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
230. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2014 р. № 442. *Офіційний вісник України*. 2014. № 74. Ст. 2105.

231. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2834-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 46. Ст. 116.

232. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05 жовт. 2017 р. № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403.

233. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 1255-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 110.

234. Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 31 жовт. 2008 р. № 639-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 14. Ст. 181.

235. Про початок діяльності Бюро економічної безпеки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 листоп. 2021 р. № 1493-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 94. Ст. 6091.

236. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.

237. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

238. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ : Закон України від 12 груд. 1991 р. № 1972-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 11. Ст. 152.

239. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 верес. 2011 р. № 3739-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 173.

240. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 груд. 2015 р. № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.

241. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05 берез. 1998 р. № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

242. Про ринок природного газу : Закон України від 09 квіт. 2015 р. № 329-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 27. Ст. 234.

243. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : указ Президента України від 11 серп. 2021 р. № 347/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 65. Ст. 4104.

244. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 75. Ст. 2377.

245. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2024 року «Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану» : указ Президента України від 23 січ. 2024 р. № 21/2024. *Офіційний вісник Президента України*. 2024. № 3. Ст. 44.

246. Про скасування деяких наказів Мінпаливенерго : наказ Міністерства палива та енергетики України від 09 верес. 2010 р. № 351. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: ogy.de/jt57.

247. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

248. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) : постанова Кабінету Міністрів України від 28 серп. 2001 р. № 1124. *Офіційний вісник України*. 2001. № 35. Ст. 1630.

249. Про страхування : Закон України від 18 листоп. 2021 р. № 1909-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 100. Ст. 6545.

250. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

251. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовт. 2021 р. № 1363-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 87. Ст. 5584.

252. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04 серп. 2021 р. № 907-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 64. Ст. 4071.

253. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21 верес. 2006 р. № 185-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 46. Ст. 456.

254. Про Фонд державного майна : Закон України від 09 груд. 2011 р. № 4107-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 28. Ст. 311.

255. Про центральні органи виконавчої влади : закон України від 17 берез. 2011 р. № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.

256. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : указ Президента України від 30 верес. 2019 р. № 722/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 79. Ст. 2712.

257. Путілова С. А. Процесуальний порядок виконання запиту (доручення) про міжнародно-правову допомогу на території України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29), т. 2. С. 207–211.

258. Пчелин В. Б. Сущность материально-финансового обеспечения административного судопроизводства Украины. *Legea și Viața*. 2016. № 9/2 (297). С. 113–117.

259. Пчелін В. Б. Органи Національної поліції України як суб'єкт запобігання та протидії корупції в Україні. *Право і безпека*. 2019. № 1 (72). С. 72–77. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2019.1.09>

260. Пчелін В. Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади : монографія. Харків : У справи, 2017. 488 с.
261. Пчелін В. Б. Перегляд адміністративних актів органів внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 190 с.
262. Пчелін В. Б. Поняття та значення принципів організації адміністративного судочинства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. № 4 (20). С. 88–93.
263. Пчелін В. Б. Сутність інформаційного забезпечення адміністративного судочинства України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право 2016. Вип. 39, т. 2. С. 22–25.
264. Рекомендації FATF разом із пояснювальними записками до них. Методологія з оцінки відповідності Рекомендаціям FATF та ефективності систем протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму. Правила та процедур 5-го раунду взаємних оцінок Комітетом MONEYVAL. *Державна служба фінансового моніторингу України* : [сайт]. URL: ogy.de/327s
265. Рибалка Н. О. Адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 221 с.
266. Рождественська О. С. Особливий суб'єкт інформаційних правовідносин (загальнотеоретичний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2008. 190 с.
267. Рунова В. В. Адміністративні процедури в діяльності господарських судів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 231 с.
268. Савенко М. Д. Правовий статус Конституційного Суду України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2001. 189 с.
269. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 455 с.

270. Сапич В. І., Сапич Н. М. Економічні наслідки корупції в Україні та чинники їх подолання. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 3 груд. 2021 р.) / ХНУВС. Харків, 2021. С. 52–54.

271. Сердюк І. А. Правоохоронні відносини: поняття, їх особливості та види : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Дніпропетровськ, 2008. 200 с.

272. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.

273. Смокович М. І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 304 с.

274. Солдатенко О. А. Досудове слідство в Україні: становлення та перспективи розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2006. 238 с.

275. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / [уклад. В. І. Волович та ін.]. Київ : Укр. центр духовн. культури, 1998. 278 с.

276. Справа за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) : рішення Конституційного Суду України від 12 квіт. 2012 р. № 9-рп/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 32. Ст. 1202.

277. Справа за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) : рішення Конституційного Суду України від 02 листоп. 2004 р. № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

278. Сучасна правова енциклопедія / [О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, В. С. Ковальський та ін.] ; за заг. ред. О. В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. [2-ге вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 408 с.

279. Тагієв С. В. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України: теорія і практика : монографія. Чернігів : Десна Поліграф, 2015. 511 с.
280. Теорія держави і права в тестових завданнях : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Л. Р. Наливайко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 760 с.
281. Томкіна О. О. Акти Кабінету Міністрів України: теоретичні засади видання та реалізації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 195 с.
282. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : підписана 27 черв. 2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
283. Удовика Л. Г. Правова система України: глобалізаційні трансформації : монографія. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2014. 319 с.
284. Удянський М. О. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів у сфері протидії корупції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 211 с.
285. Управління ризиками в митній справі: зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія / за заг. ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький : Мельник А. А., 2014. 288 с.
286. Усачов Є. І. Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Держаної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 222 с.
287. Уткіна М. С. Впровадження ризик-орієнтованого підходу в системі фінансового моніторингу України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 127–131.
288. Федоров Г. О. Адміністративно-правові засади іноземного інвестування в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2 (85). С. 78–86.

289. Філософський енциклопедичний словник / [ред. В. І. Шинкарук та ін.] ; НАН України ; Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
290. Фінансово-економічні наслідки війни. *LB.ua* : [сайт]. URL: ogy.de/y5ko
291. Фомін С. Б. Строки у кримінальному судочинстві: поняття, класифікація та функціональне призначення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2002. 208 с.
292. Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 692–698.
293. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3. С. 29–38.
294. Хоменко В. О. Інструменти діяльності органів місцевого самоврядування в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 220 с.
295. Чабур С. В. Правотворчий процес і правотворчі процедури. *Lex portus*. 2017. № 2. С. 120–129.
296. Чайкін І. Б. Правове регулювання страхування ризиків на ринках фінансових послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Харків, 2007. 160 с.
297. Чаплинська Ю. А. Роль указів Президента України в правовому регулюванні реформування органів прокуратури України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 235–237.
298. Череповський К. Інкорпорація як етап до кодифікації інформаційного законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 5 (197). С. 47–49.
299. Чикурлій С. О. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2008. 211 с.

300. Черномаз О. Б. Адміністративно-правове регулювання правовідносин у сфері пасажирських перевезень на залізничному транспорті : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2007. 214 с.
301. Чубарук Т. В. Конституційні засади правового регулювання інформаційної сфери : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2010. 201 с.
302. Шевченко В. М. Адміністративно-правові інструменти здійснення превентивної діяльності Національною поліцією України : дис. ... д-ра філос. : 081. Харків, 2024. 251 с.
303. Шмідт-Ассманн Е. Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права / [пер. з нім. Г. Рижков, І. Соїко, А. Баканов] ; відп. ред. О. Сироїд. [2-ге вид., перероб. та допов.]. Київ : К.І.С., 2009. 552 с.
304. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2004. Т. 6. Т–Я. 768 с.
305. Юридична енциклопедія : В 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1999. Т. 2. Д–Й. 744 с.
306. Юридична енциклопедія : В 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2003. Т. 5. П–С. 736 с.
307. Юридична енциклопедія : В 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2001. Т. 3. К–М. 792 с.
308. Ющик Л. І. Кримінально-правове регулювання діяння, пов'язаного з ризиком, за законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Чернівці, 2004. 220 с.
309. Яковлева Г. О. Суб'єкти права соціального забезпечення : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2019. 452 с.
310. Яремко І. І. Економічна безпека як складова національної безпеки держави. *Інтегроване стратегічне управління: проблеми адміністрування, економічної безпеки та проектної діяльності* : тези доп. першої міжвуз. наук.-практ. конф. (24–26 квіт. 2013 р.). Львів, 2013. С. 74–75.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Мунтян С. М. Економічна безпека як об'єкт адміністративно-правового дослідження запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері. *KELM*. 2022. № 7(51). С. 347–353 (Республіка Польща).
2. Мунтян С. М. Поняття та види ризиків економічній безпеці України. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 527–532.
3. Мунтян С. М. Законодавча регламентація питання забезпечення економічної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 625–627.
4. Мунтян С. М. Запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 118–123.
5. Мунтян С. М. Підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. *Правові новели*. 2024. № 22. Т. 3. С. 206–211.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Мунтян С. М. Нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 232–234.

7. Мунтян С. М. Сутність запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкту адміністративно-правового дослідження. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 лют. 2022 р.)*. Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 139–141.

8. Мунтян С. М. Поняття економічної безпеки як об'єкту адміністративно-правового дослідження запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.)*. Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 121–123.